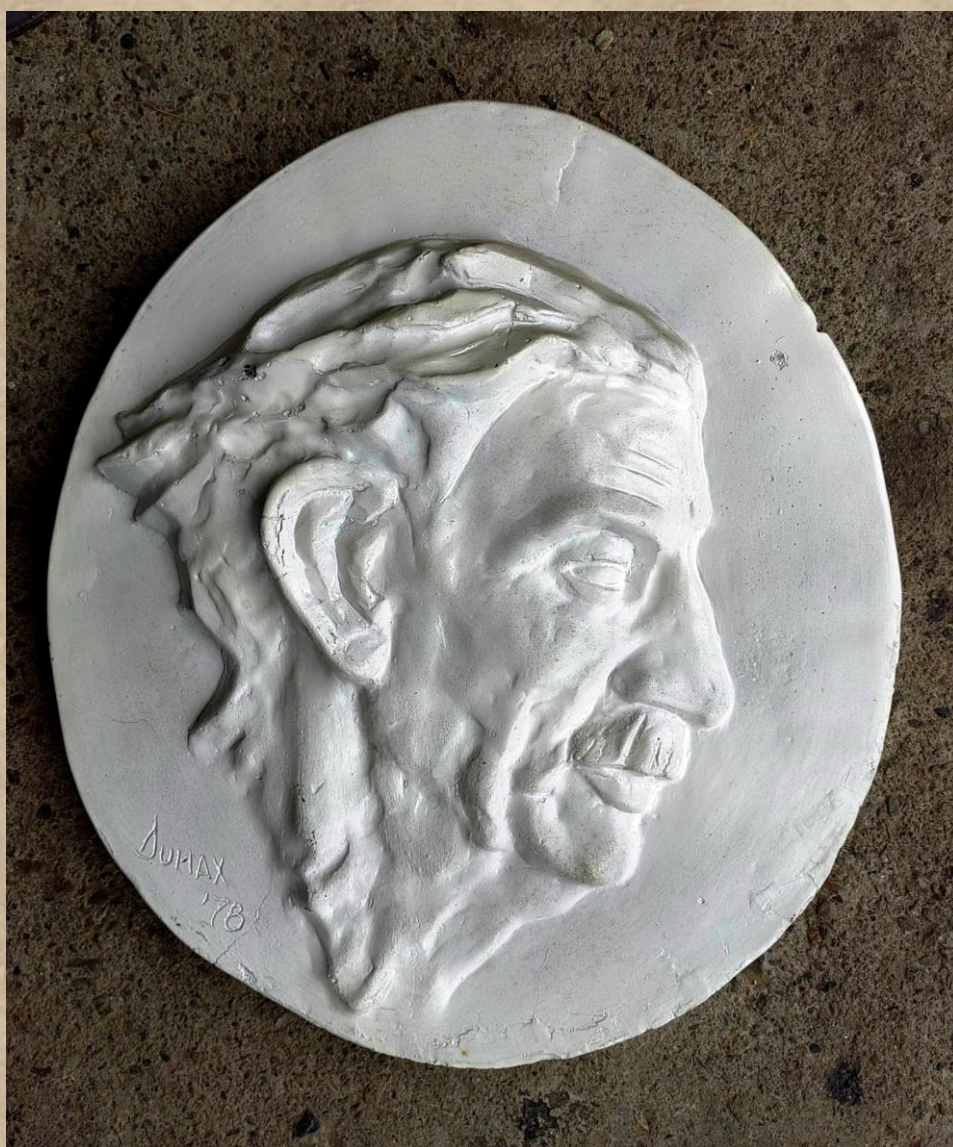

PISANII SÂNGEORZENE

IOSIF ION BALU
(1909-1979)

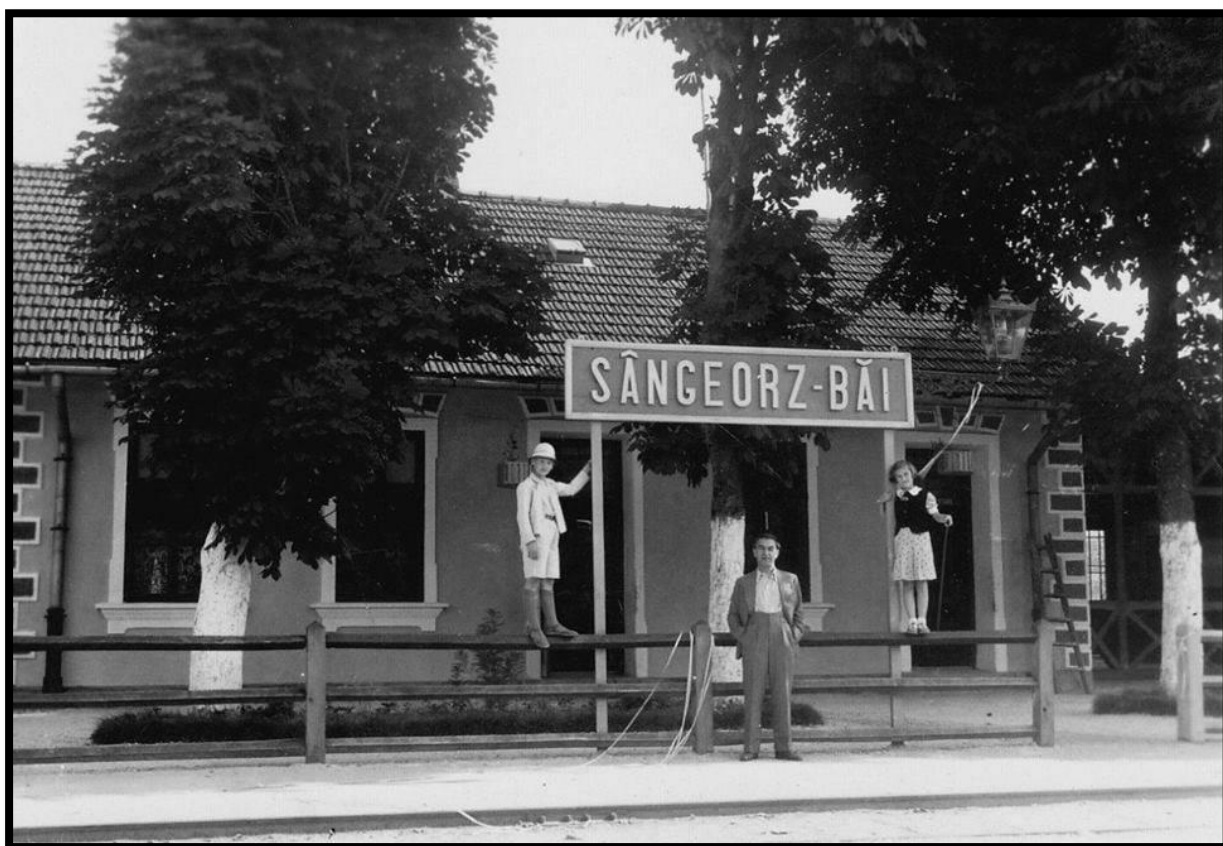
- Spiritualitate, istorie și tradiție locală -

ANUL XII, NR. 6(130), IUNIE 2023

PISANII SÂNGEORZENE

- Spiritualitate, Istorie și Tradiție -

ANUL XII, NR. 6(130), IUNIE 2023

PISANII SÂNGEORZENE

Revistă de spiritualitate, istorie și tradiție locală

Fondatori: profesor FLORIN HODOROGA
teolog ALEXANDRU DĂRĂBAN

Consultant științific: Dr. Mirela Popa-Andrei, cercetător științific II, Institutul de
Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca al Academiei Române

Colaboratori permanenți: Dr. Elisabeta Scurtu, Preot Dr. Maxim (Iuliu-Marius)
Morariu,

Dr. Dorin Dologa, Icu Crăciun, Florin Hodoroga

Editor și redactor responsabil: Alexandru Dărăban

Tehnoredactare: Alexandru Dărăban

REDAȚIA: Casa de Cultură Sângeorz-Băi, str. Republicii nr.33,
jud. Bistrița-Năsăud; E-mail: florin.hodoroga@gmail.com

Jucu, str. Jucu-Herghelie nr. 67, jud. Cluj

aldaraban57@gmail.com

Revista poate fi citită pe rețeaua de internet la adresele:

<http://pisaniisangeorzene.assbn.ro/ps2019.html>

<http://en.calameo.com/accounts/3280504>

COPERTA 1: Iosif Ion Balu (Efigie – Maxim Dumitraș 1978)

COPERTA 2: Iosif Ion Balu (Colecția Maxim Dumitraș)

COPERTA 3: Iosif Ion Balu (Colecția Maxim Dumitraș)

COPERTA 4: Iosif Ion Balu (Colecția Maxim Dumitraș)

Fotografiile provin din cadrul Serviciului Județean al Arhivelor Naționale
Bistrița-Năsăud (colecția fotografii), Facebook (Vicariatul greco-catolic Năsăud, Leon
Prădan, Cornel Rusan, Iosif Ciunterei, Liceul „Solomon Haliță” Sângeorz-Băi), Centrul
Cultural „Justin Sohorca” Sângeorz-Băi.

Cuprins

CUPRINS	5
----------------------	---

BISERICĂ, ȘCOALĂ, SOCIETATE

ALEXANDRU DĂRĂBAN, <i>Activitatea lui Solomon Haliță oglindită în ziarul ieșean „Opinia”</i>	6
*** EPITAF – IOSIF ION BALU.....	13
TEODOR TANCO, <i>Ingrata soartă a lui Iosif Ion Balu</i>	14
ALEXANDRU DĂRĂBAN, <i>Alexa Larionesi – beneficiar al bursei acordate de Fondurile grănicerești năsăudene</i>	16
OCTAVIAN RULEANU, <i>Sângeorz-Băi (județul Năsăud)</i>	19
Dr. DORIN DOLOGA, <i>Aspecte privind activitățile industriale de la Sângeorz-Băi la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea</i>	20
LIVIU VORNICU, <i>Sângeorz-Băi – Karlsbad-ul</i>	25

RESTITUIRI

MAXIM POP, <i>Maria Antoinette – schiță biografică</i>	28
DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI, <i>Însemnătatea științelor naturale și reformele ce le reclamă studiul lor în școlile noastre</i>	35

DIN GRANIȚĂ

VIRGIL MEDAN, <i>Marșul regimentului românesc de grăniceri din Năsăud</i>	38
*** <i>De sub Ineu – 26 septembrie st. v. 1899</i>	45
*** <i>Reuniunea „Mariana” – Rodna, 24 octombrie 1900 st. n.</i>	47
*** <i>De la Năsăud</i>	50
ALEXANDRU DĂRĂBAN, <i>Tablou nominal cu locuitorii români din comuna Tiha Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial</i>	52

BISERICĂ, ȘCOALĂ, SOCIETATE

ACTIVITATEA LUI SOLOMON HALIȚĂ OGLINDITĂ ÎN ZIARUL IEȘEAN „OPINIA”¹

ALEXANDRU DĂRĂBAN

*

Domnul Solomon Haliță, inspector școlar al circumscripției Craiova, a fost însărcinat de Ministerul Instrucțiunii să prezinte cel mult până în 20 mai programul analitic al învățământului primar².

*

Aseară, cu trenul de 9.15, a plecat la București dl. C. Meisner spre a lua parte la lucrările Consiliului General de Instrucțiune, secția programelor analitice a cursului primar.

*

Se știe că dl. Haret a delegat pe dl. Haliță, inspectorul școlar al circumscripției Craiova, să întocmească un nou program analitic. „Opinia” a publicat din vreme anteproiectul de program care are mai mult scopul de a rotunji noul program decât a aduce schimbări radicale,

¹ *Opinia*: ziar conservator cotidian, 1 mai 1897 - 23 ianuarie 1900; 15 noiembrie 1906 - noiembrie 1940; 17 septembrie 1946 - 31 iulie 1951; Serie nouă, An. 1, nr.1(23 dec. 1989) - An. 8, nr. 2089 (21 iun. 1997), Iași [s.n.], 1897 (Tip. Dacia). Ziarul apare la Iași cu foarte multe întreruperi, schimbări de titlu și de format. Nu apare între 1 - 8 ianuarie 1899. În perioada de întrerupere (24 ianuarie 1900 - 15 noiembrie 1906), fuzionează cu ziarul „Evenimentul” (Iași, 3 februarie 1893 - 30 decembrie 1943). În decursul apariției își schimbă titlul de mai multe ori: ziar conservator-democrat (9 februarie 1908 - 14 iunie 1915), ziar politic cotidian (4 noiembrie 1916 - 22 septembrie 1917; de la 21 februarie 1918). În perioada 16 iunie 1915 - 1 iunie 1916 apare fără titlu. Directori: Gr. C. Buțureanu (până pe 18 iulie 1907) și Lascăr Antoniu (până la 10 februarie 1908); de la 19 iulie 1907 la 10 februarie 1908 adaugă ca director și pe Gheorghe Ghibănescu; de la 12 februarie 1908 la 20 noiembrie 1917 apare numai sub direcția unui comitet; de la 26 aprilie 1917 la 28 ianuarie 1918 menționează ca redactor responsabil (uneori și girant responsabil) pe Ștefan Vlădescu (afară de numerele apărute de la 23 la 26 septembrie 1917, de la 27 octombrie la 13 decembrie 1917 și de la 17 decembrie 1917 - 6 ianuarie 1918, când nu mai este menționat), redactor C. R. Ghiulea-Renovatus (la 30 octombrie 1920). Publicația are suplimente cu paginatie separată de la 23 decembrie 1907. Apare la tipografia „Dacia”, după care își schimbă de mai multe ori locul de tipărire, după cum urmează: de la 9 ianuarie 1899 la tipografia „Miron Costin”, de la 16 ianuarie 1899 la tipografia „Dacia” - P. Iliescu & D. Grossu, de la 10 noiembrie 1899, tipografia „Miron Costin” - Frații Șaraga & I. I. Leibovici, iar de la 18 noiembrie 1899 la tipografia „H. Goldner” (<https://adt.arcanum.com/ro/collection/Opinia/13.06.2023>).

² *Opinia*, Iași, Anul I, 1897, nr. 3, p. 2.

Activitatea lui Solomon Haliță oglindită în ziarul ieșean „Opinia”

cea ce ar strica toată iconomia școlii primare.

Dl. Meisner va lua în primire noul său post de inspector general pe ziua de 1 septembrie¹.

*

Dl. Solomon M. Haliță, inspector școlar al circumscripției Craiova, e însărcinat de dl. Haret cu pregătirea unui program amănunțit al lucrărilor agricole de introdus pe o scară mai largă în școlile normale. Domnia-sa își va depune raportul în luna martie; în vederea aceasta domnia-sa a cerut de pe la toți directorii de școli normale să-și înainteze de urgență rapoartele lor².

*

Iată numele profesorilor și profesoarelor de la învățământul superior și secundar numiți de comisia pentru alcătuirea programelor analitice ale gimnaziilor și liceelor:

... Solomon M. Haliță...³.

*

Pe ziua de ieri, orașul nostru a fost vizitat de dl. Solomon Haliță, inspectorul școlar al circumscripției Craiova⁴.

*

În urma anchetei făcute de d-nii inspectori școlari Haliță și Chiriță, în privința amestecului învățătorilor din Teleorman în instigațiile socialiste, toți învățătorii bănuiți au luat angajamentul de a contribui la desființarea cluburilor socialiste și de a lumina pe țărani asupra pericolelor ce le rezervă propaganda socialistă⁵.

*

În nr. 130 al Buletinului oficial al Instrucțiunii Publice se cuprinde raportul d-lui inspector școlar Solomon Haliță. În acest raport se propune lărgirea practicii agricole la școlile normale și la școlile rurale.

Vom reveni în unul din numerele viitoare parte din acest raport⁶.

*

Dl. Th. D. Speranță a fost numit inspector școlar în locul d-lui Haliță, demisionat.

Dl. Speranță se află acum în orașul nostru⁷.

*

Ieri s-au întrunit membrii Cercului didactic, convocați pentru a treia oară, ca să se pronunțe asupra demisiei irevocabile a comitetului.

Primindu-se demisia, au fost aleși în noul comitet domnii: I. Simionescu, Șt. Popescu, Solomon Haliță, C. Meisner, N. Ionescu, precum și doamnele Praja și Buțureanu.

Dl. C. Meisner a fost ales în urmă președinte al Cercului didactic⁸.

*

Situația d-lui Sachelarescu, noul revizor școlar, e departe de a fi pe placul său. Protectorul său, dl. Solomon Haliță, a trebuit să lupte mult la minister contra curentului socialist pentru a face să fie numit protejatul său Sachelarescu.

¹ Idem, nr. 102, p. 2.

² Idem, Anul II, 1898, nr. 238, p. 3.

³ Idem, nr. 274, p. 3.

⁴ Idem, nr. 20, p. 3.

⁵ Idem, Anul III, 1899, nr. 223, p. 2.

⁶ Idem, nr. 228, p. 2.

⁷ Idem, nr. 95, p. 3.

⁸ Idem, Anul IV, 1907, nr. 64, p. 2

Activitatea lui Solomon Haliță oglindită în ziarul ieșean „Opinia

*

Cum de la minister, în direcția învățământului primar e dl. Spiridon Popescu, un dușman neîmpăcat al d-lui Haliță, se puneau toate bețele în roate pentru numirea d-lui Sachelarescu. Cercurile socialiste din Iași țineau să dea revizoratul d-lui I. Apostol, iar subrevizorul B. Brudariu ambiționa și dânsul la această onoare. Dar odată numit dl. Sachelarescu rămâne de limpezit situația subalternului său, Brudariu, care declara la toți că nu se va duce la revizorat, nici va primi ordine de la șeful său cât va sta ca revizor. Se vede că se bizuie pe ceva dl. Brudariu de a luat de la început o atitudine atât de războinică contra noului revizor¹.

*

Săptămâna trecută a fost a evenimentelor în orașul Huși – nu a corespondențelor d-lui Vericeanu din „Evenimentul” care e tare în trucuri și saltimbacuri – zic a evenimentelor căci doi inspectorii ai învățământului au fost în orașul nostru:

1) Domnul Solomon Haliță, care a cutreierat județul, pentru a inspecta pe învățătorii înscriși la examenul de înaintare pe loc și a se convinge de visu, despre adevărurile arătate prin raport de fostul revizor școlar Vesbianu și că nu s-a făcut nici o părtinire din partea domniei-sale;

2) Domnul Constantinescu, care a anchetat niște neînțelegeri dintre învățători și revizor școlar. Așa dirigintele de la Fălciu a reclamat Ministerului, după îndemnul unui institutor liberal din localitate, contra revizorului că i-a trecut puțini elevi la capacitate, cerând o nouă examinare a elevilor. Inspectorul însă i-a dat avertisment luându-i dirigenția. Fiind neînțelegere între învățătorii din Răducăneni, inspectorul a dat dirigenția lui Berenghiu în locul lui Filon².

*

Domnul Solomon Haliță, inspector al învățământului primar, a plecat în județul Neamț în inspectarea învățătorilor care s-au înscris la examenul de înaintare pe loc³.

*

Printre învățătorii din județul nostru domnește o vie agitație din cauză că se zice că dl. inspector școlar Solomon Haliță a înaintat rapoarte defavorabile unor învățători care s-au înscris la examenul de înaintare pe loc și care nu intră în bunele grații ale d-lui inspector Haliță⁴.

*

Dl. Solomon Haliță, inspector al învățământului primar, a fost însărcinat să ancheteze cazul revizorului școlar din Bacău, învinuit de mai multe fapte⁵.

*

Domnul Solomon Haliță, inspector școlar, a fost însărcinat de minister ca, împreună cu acei revizori școlari care au făcut observații asupra frecventării școlilor primare rurale, să întocmească un regulament în această privință⁶.

*

Comisia medicală pentru scoaterea la pensie a institutorilor și învățătorilor se va întruni, după cum am anunțat, în ziua de 16 ianuarie, în localitate.

¹ Idem, nr. 185, p. 2.

² Idem, nr. 258, p. 2.

³ Idem, nr. 315, p. 2.

⁴ Idem, nr. 317, p. 2.

⁵ Idem, nr. 319, p. 3.

⁶ Idem, nr. 322, p. 3.

Activitatea lui Solomon Haliță oglindită în ziarul ieșean „Opinia”

*

Comisia se compune din domnii: Solomon Haliță, inspector al învățământului primar – președinte, dr. C. I. Tudor – medicul primar al județului și dr. Brăescu, membri.

Comisia se va întruni în localul Universității¹.

*

Din comisia examinatoare pentru înaintarea pe loc a învățătorilor vor face parte ca membri probabil d-nii M. carp și C. Botez.

Președinte va fi dl. Solomon Haliță, inspector al învățământului primar².

*

Dl. Solomon Haliță, inspectorul general al învățământului primar și normal, în urma unor denunțuri primite cum că la școlile primare de băieți și de fete din Herța, județul Dorohoi, s-ar fi petrecut grave dezordini, a obținut de la Ministerul Instrucțiunii autorizația de a face anchetă riguroasă acelor școli.

Rezultatul acestei anchete e de o gravitate excepțională și dezonoarează prestigiul corpului didactic. Inspecția a constata următoarele:

La școala primară de fete din Herța, de sub direcțiunea d-nei Bogrea, a funcționat în ultimul timp ca suplinitoare a acesteia d-na Motăș, o femeie ale cărei moravuri lasă mult de dorit.

La școala de băieți din același târgușor e director dl. Gh. Bogrea, care e atins de patima beției și din care pricină provoacă foarte dese scandaluri și lipsește de la cursuri.

Dl. Haliță a mai constatat că o altă suplinitoare neglijează școala întrutotul, plimbându-se pe străzile târgului cu arendașul V. în timpul hotărât pentru clasă.

Dl. Inspector Haliță a cerut d-lui ministru darea în judecată a d-lui institutor Gh. Bogrea și îndepărtarea numitelor suplinitoare³.

*

Dl. Solomon Haliță, inspector al învățământului primar, va pleca mâine la Galați spre a prezida comisia de examinarea învățătorilor din circumscripția Galați care urmează a fi scoși la pensie din oficiu⁴.

*

Ministrul Instrucțiunii Publice a numit următoarele comisii pentru examinarea învățătorilor la examenul de înaintare pe loc, ce va începe la 1 februarie.

La Iași: dl. Solomon Haliță, inspector al învățământului primar – președinte, domnii P. Bogdan și C. Botez – membri⁵.

*

La examinarea de definitivat ale învățătorilor și institutorilor, care se vor începe în ziua de 18 aprilie, s-au înscris până în prezent 327 institutori și învățători.

Comisia examinatoare a candidaților din circumscripția Iași va fi prezidată de dl. Solomon Haliță, inspector al învățământului primar⁶.

*

La începutul lunii aprilie Ministerul Instrucțiunii Publice va numi doi membri în comisia examinatoare a institutorilor și învățătorilor din circumscripția Iași pentru obținerea

¹ Idem, Anul V, 1908, nr. 336, p. 2

² Idem, nr. 337, p. 2.

³ Idem, nr. 341, p. 3.

⁴ Idem, nr. 342, p. 2.

⁵ Idem, nr. 346, p. 3.

⁶ Idem, nr. 396, p. 3.

Activitatea lui Solomon Haliță oglindită în ziarul ieșean „Opinia”

titlului de definitivat. Comisia va fi prezidată de dl. inspector Solomon Haliță.

Examenul va începe în ziua de 18 aprilie și, după toate probabilitățile, se va ține în localul seminarului din localitate¹.

*

Domnul Solomon Haliță, inspector școlar, va pleca în astă seară la București pentru a prezenta ministrului instrucțiunii publice lucrările comisiilor examinatoare a învățătorilor pentru înaintarea pe loc².

*

Trei zile de mare sărbătoare înseamnă pentru noi aceste zile în care avem ca oaspeți pe frații noștri din Bucovina. Și ei sunt sărbătoriți în adevăr, cu dragoste și frăție de acei ce, ca și ei, vorbesc aceeași limbă și luptă pentru același ideal.

De ieri după amiază, de când frații noștri au călcat pe pământul fraților lor independenți, zilele de sărbătoare au început și cititorii au găsit în numărul de ieri darea de seamă de la trimisul nostru de la Burdujeni.

Animați de aceeași dragoste ca și noi, ei s-au simțit fericiți în mijlocul nostru [...].

În gara Iași primirea a fost și mai grandioasă.

Pe peron au luat loc comitetul de primire, în frunte cu domnii profesori P. Râșcanu și dr. Dragomir Hurmuzescu, d-nii N. Gane – primarul orașului, ... membrii consiliului comunal, foarte mulți profesori universitari și secundari, studenți, institutorii și învățătorii..., Gheorghe Bogdan, profesor universitar și rectorul Universității, A. D. Xenopol, profesor universitar, ..., Solomon Haliță, inspector al învățământului primar [...]³.

*

La orele 9 a avut loc la Teatrul Național o frumoasă reprezentație în onoarea fraților bucovineni, care a fost în adevăr o frumoasă sărbătoare [...].

Din aleasa asistență am remarcat în stal: ... Solomon Haliță [...]⁴.

*

Domnul Solomon Haliță, inspector al învățământului primar, va pleca în astă-seară în Capitală spre a-i prezenta ministrului instrucțiunii publice raportul definitiv a examenului de înaintare pe loc a învățătorilor.

Rezultatul definitiv al celor reușiți se va cunoaște luni⁵.

*

Ieri, învățătorii și institutorii din județul Iași, înscriși la examenul pentru obținerea titlului de definitivat, au dat proba practică pedagogică la școala primară de fete din Păcurari, în fața comisiei prezidată de dl. inspector Solomon Haliță⁶.

*

După cum s-a anunțat, dl. Spiru Haret, ministrul instrucțiunii publice, a sosit azi dimineață în localitate. La orele 9 și jumătate, însoțit de d-nii Spiridon Popescu – inspector al învățământului secundar, Solomon Haliță – inspector al învățământului primar și D. Sachelarescu – revizor școlar, s-a dus la școala primară de băieți „Mihail Kogălniceanu”, din strada Română, de sub direcția domnului institutor N. Ionescu. Ministru a audiat la lecțiile din

¹ Idem, nr. 398, p. 2.

² Idem, nr. 409, p. 3.

³ Idem, nr. 416, p. 2.

⁴ Idem, nr. 417, p. 2.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Idem, nr. 423, p. 3.

Activitatea lui Solomon Haliță oglindită în ziarul ieșean „Opinia”

clasa a IV-a, iar apoi s-a dus la clasa I [...]¹.

*

Raportul inspectorului învățământului primar, dl. Solomon Haliță, asupra rezultatului examenului ce s-a ținut la Iași a venit de altminteri în mâinile ministrului încă de acum trei săptămâni.

După cât ni se spune, din candidații prezentați la Iași, n-au căzut decât 20, ceea ce, de altminteri, conține și raportul inspectorului².

*

Ni se comunică din partea mai multor învățători, care au trecut pe la examenul de definitivat unde e președinte dl. Solomon Haliță, inspector școlar, că în aprecierea ce face domnia-sa cu ceilalți domni membri din comisie mai ține seamă și de ochii învățătorilor și de congresele didactice la care au luat parte candidații. de pildă, dacă candidatul a luat parte la congresul de la București și a făcut pe clacheurul d-lui Haret, e trecut fără multă bătaie de cap, iar dacă a fost la congresul de la Focșani și, mai ales, a luat parte la banchetul d-lui Gr. Patriciu, fost inspector general primar, apoi atunci ține-te pânză că se rupe examenul.

Întrebăm și noi, așa să fie oare? Nici în program, nici în regulamentul ținării examenului nu se spune nimic de materia numită „congrese și banchete”, ci numai de aceea ce trebuie să se întrebe la asemenea examene de definitivat³.

*

În sfârșit Lupul a mâncat o oaie!

Lupul e prefectul, dr. N. Lupul; oaia e bietul revizor școlar P. Vasiliu.

Și, mă rog, de ce-i oaie dl. P. Vasiliu? Pentru același motiv pentru care prefectul e Lupul! De mult nu se ducea casă bună între prefectul N. Lupul și revizorul școlar P. Vasiliu.

Revizorul de Fălciu fusese impus de cercurile de la Bârlad și, în special, de dl. Solomon Haliță, ca naționalist-liberal, nu ca poporanist-liberal.

Apoi prefectul Lupul avea interes să mai nutrească puțin corpul didactic rural în apele sale pentru viitoare combinații electorale [...]⁴.

*

Pentru examenul de capacitate al maiștrilor de lucru manual, ce va avea loc în ziua de 15 octombrie în Capitală, Ministerul Instrucțiunii Publice a numit o comisie compusă din domnii: Solomon Haliță, inspector general al învățământului primar – președinte, N. Moga și I. Bobeica, membri⁵.

*

Concursul pentru maiștrii de lucru manual, care s-a ținut în București, s-a terminat. Comisia examinatoare era compusă din domnii Solomon Haliță, Moga și Bobeica. Au fost înscriși 5 candidați: N. Teodorescu din București, Moian de la școala normală „Vasile Lupu” din Iași, luga de la seminarul „Veniamin” din Iași, Jura de la Câmpulung și Dumitrescu din Craiova. Acesta din urmă nu s-a mai prezentat la concurs. S-a dat candidaților o probă scrisă la aritmetică și două probe de desen după natură și memorie. La desen s-a dat candidaților o cutie de carton. Candidații au mai ținut o lecție practică la școala normală. Toți cei 4 candidați au reușit⁶.

¹ Idem, nr. 424, p. 3.

² Idem, nr. 425, p. 3.

³ Idem, nr. 434, p. 3.

⁴ Idem, nr. 528, p. 2.

⁵ Idem, nr. 545, p. 2.

⁶ Idem, nr. 569, p. 3.

Activitatea lui Solomon Haliță oglindită în ziarul ieșean „Opinia”

*

Duminică se va începe examenul de definitivat al învățătorilor și institutorilor din circumscripția Iași.

Comisia examinatoare va fi prezidată de dl. Solomon Haliță, inspector general al învățământului primar și normal¹.

*

Profesorii școlii normale „Vasile Lupu”, în conferința școlară de vineri seara, au discutat chestia organizării școlilor normale, în urma raportului d-lui M. Popescu, administratorul Casei școlilor, că în starea actuală școlile normale nu pot prepara complet pe absolvenții normalişti pentru practica agricolă [...].

La această discuție a luat parte și dl. Solomon Haliță, inspectorul general școlar, care cel întâi a combătut propunerea administratorului Casei școlilor ca neavenită și dăunătoare școlilor pedagogice [...]².

*

Joi, 2 aprilie, după cum s-a anunțat, se vor începe conferințele generale ale institutorilor și învățătorilor din județul Iași.

În dimineața acelei zile se va oficia un Te-Deum la Mitropolie, la care vor fi invitați reprezentanții autorităților, după care inspectorul școlar Haliță va ține cuvântarea de deschidere³.

*

C. Pogor e prea cunoscut în județul său, între colegii săi, ca frunte de învățător, care în dorul său de a servi satul și pe țărani, s-a înhămat cu trup și suflet în carul activității sociale-culturale a învățătorului, înființând o bancă populară, luând moșie în arendă cu obștea, iar ca ținută politică C. Pogor a făcut nu puțin zgomot în jurul lui, fiind cunoscut ca cel mai „haretist” în tot județul și „sterist” totodată. N-a fost cruțat bietul C. Pogor nici de tribună, căci a fost pus să vorbească înaintea colegilor despre politica candidatului cu „vrem pământ” [...].

De doi ani C. Pogor batele cu jalbele la ministrul instrucțiunii. De doi ani de zile scrie cu mâna, cu mașina, cu picioarele memorii peste memorii, face apeluri la cine crede, la C. Stere, la Solomon Haliță, la Emil Zane, la Popovici Lupu, toate însă au rămas de-a surda, căci nimeni nu-l aude. Ministrul Haret nu-i mai scrie scrisorile, ci orice protest e pus la coșniță.

Doi ani de zile e de ajuns timp pentru a-l face pe C. Pogor să vadă că dl. Haret nu mai este omul dreptății, omul școlii, ci omul clicii, al patimii în politică [...]⁴.

*

Datorită mișcării ce s-a făcut printre învățătorii din Iași și energicii petiții a învățătorilor din Iași și datorită, mai ales, intervenirii ce am luat-o noi, casa centrală a băncilor populare a trimis o adresă revizoratului școlar prin care cere a se aduce la cunoștința învățătorilor și institutorilor din Iași că s-a orânduit o anchetă în afacerea băncii populare și a obștii din Prigoreni. Ancheta se face înainte de 1 iulie anul curent

Comisia de anchetă se compune din d-nii Solomon Haliță, Brezeanu și Curtius⁵.

(Va urma)

¹ Idem, Anul VI, 1909, nr. 663, p. 2.

² Idem, nr. 687 p. 3.

³ Idem, nr. 690 p. 3.

⁴ Idem, nr. 708 p. 2.

⁵ Idem, nr. 741 p. 3.

Epitaf

*Sunt amintirea umbrei printre
voi trăită neștiută...
Nici când n-oi reveni în viață
de unde sunt plecat
Voi învia adesea, în inimi
sau în lacrima durută
A ochilor care încă uitării
Nu m-au dat.*

Iosif Ion Balu

Ingrata soartă a lui Iosif Ion Balu

TEODOR TANCO¹

Anonim și neștiut a plecat din viață Iosif Ion Balu, așa precum trăise într-o izolare și singurătate sufletească din cele mai triste.

Pentru generațiile de azi numele lui nu spune nimic, și ar fi intervenit uitarea dacă nu s-ar opune faptele și urmele care se prefiră spre istoria literară.

S-a născut la 28 februarie 1909 în comuna Romuli, de unde părinții se strămutară la Ilva Mică, și el aici își petrecuse adolescența și vacanțele cât fusese elev la liceul din Năsăud (pe care îl încheiase în 1928). Fire meditativă, cu pasiuni literare pretimpurii, începe studiile universitare la Cluj, apoi trece la facultatea de litere și filosofie din Iași, oraș de care își va lega mai temeinic numele.

Spiritul lui de contradicție, având și un bun condei, gata de replică, arme cu care ieșise în arena scrisului și confruntărilor publicistice, acestea i-au adus și cele mai mari satisfacții ale vieții și au rămas cele mai sigure împliniri de intelectual și literat.

În Iașul deceniului patru, incendiat de cele mai eterogene idei, de la extrema stângă la radicala explozie de dreapta, năsăudeanul ajuns acolo doar cu zestrea unei fierbinți și cinstite iubiri de țară și oameni, se ciocni violent cu cei infestați de legionarism și fascism. Așa se explică prezența lui în statul major al revistei „Manifest”, aflată „sub influența directă a P.C.R.”. Din blocul celor șase făceau parte: George Mureșanu, Petru Pescaru, Victor Măgură, Iosif Ion Balu, Mihai Fridan și Lev A. Ivanov și ei sunt cei care fac să apară revista la 5 octombrie 1934 în stoc mai mare pentru piață; o primă tranșă se presupune a fi fost trasă la 1 octombrie, dar ar fi fost confiscată de cenzură. Revista a fost „scrisă și dirijată de studenți”, cum constata profesorul (lor) universitar Iorgu Iordan. Iar drumul și țelul categoric al acestui periodic literar-social-artistic este mărturisit în redacționalul *Pornim la drum*: „Vrem o lume nouă pentru îngenunchiații de la coarnele plugului, vrem aer, vrem soare pentru neîndreptățiții din fabrici”. Și ca să apară o astfel de publicație, să vadă lumina tiparului „ne-am amanetat hainele ca să ajungem la țintă”, declară aceeași. Însă greul căzu, cu deosebire, pe „doi studenți al căror nume nu figurează printre redactori”, cum constata profesorul, pe care nu-i amintește din motive de cenzură. Dar între piese de arhivă ale revistei „Manifest”, aflate la Muzeul orașului Sângeorz-Băi, reiese că cei doi au fost Iosif Ion Balu și Petru Pescaru.

La numărul 2 „Blocul” își ierarhizează funcțiile și Iosif Ion Balu este redactor până la sfârșitul aceluși an. Numele lui figurează între colaboratori de la primul număr din 1934 și până la numărul 4, inclusiv, din 1935, cât revista apăruse în format mic. El este, astfel spus, prozatorul revistei, semnând lucrări scurte, sub titlurile: *Puncte de rugină*, *Stampe autumnale* (Din volumul manuscris „Linii albe și linii negre”), *Broderii în pânză*, *Breviar*, *Sfărmătorii de piatră de la Pojorâta*, *Bucolică*. Despre valoarea lor literară demnă de notat e aprecierea lui Marin Bucur care spune: „Poezia se află din belșug și în proză, prin pana lui Iosif Ion Balu, adevărate poeme despre peisajele autumnale luminate și stinse de suferință (*Reviste progresiste românești*, București, Editura Minerva, 1972, p. 351).

Încă înainte de „Manifest”, el a tipărit prima broșură dintr-o lucrare mai mare intitulată

¹ Teodor Tanco, *Virtus Romana Rediviva*, vol. V – Memoria prezentului, Bistrița, 1984, p. 361-364.

Teodor TANCO

Un muzeu etnografic al județului Năsăud, însemnări, propuneri și îndrumări, Iași, tiparul Editurii Primeniri, 1933, 16 p.

A doua la care își aduce aportul și de-acum experiența este revista „Pleiade”, apărută la Iași în 1938, fiind tot o publicație literar-artistică și socială. Având la îndemână numerele 1-4, câte au apărut, în primele trei figurează în calitate de colaborator cu prozele: *Crizantema*, *Studii de iarnă*, *Cale de prohod rustic*, *Tezele* (fragment din romanul în manuscris „Cangrenele școlare” în colaborare cu Lev A. Ivanov). La numerele 2 și 3 face parte din conducere în calitate de redactor.

Purtat de valurile vieții, abia ajuns în București, ancorase într-o nouă revistă literar-socială-stiințifică-artistică „Popasuri”, anul I, 20 decembrie 1940, el ca redactor unic (director George Doncoș). Nu cunosc dacă au mai apărut și alte numere, dar în primul semnază o scrisoare inedită a lui George Coșbuc și două proze sub titlul generic *Tânguirile unui heloi*.

Printre hârtiile rămase în neorânduială mai figurează și traducerea poeziei *Toamna în Paris* de Ady Endre, dar și textul cules la tipar care pare a nu mai fi apărut, căci într-o notă se menționează titlul publicației și cauza: „Adevărul” – neadmisă de cenzură”!

Din acest moment și în împrejurări politice vitrege începe coborâșul lui Iosif Ion Balu în toate planurile activității vieții. ajungând să lucreze ca șef de birou la „Fundațiile Regale”, apoi referent în Ministerul Propagandei în timpul războiului, se înverșunează să scrie într-o temă justificând drepturile noastre istorice asupra aceluși teritoriu. După război, pentru acestea avea să plătească scump prin pierderea libertății mulți ani și numai prietenii de odinioară de la „Manifest”, prin depozițiile lor sincere și categorice, i-au ușurat decisiv soarta. Atunci își pierduse și familia, soția și doi copii abandonându-l. ce a mai urmat e ușor de bănuț, mai ales că nu-și găsisese nici cărțile și nici miile de obiecte de muzeu care i-au fost vândute de cei de la Ilva Mică. „Traumatizat sufletește, Iosif, în primul moment vrea să se sinucidă...”. Dar viața a fost mai tare. Lucră apoi pe o mașină a salubrității Capitalei, ocazie prin care salvase din flăcările focului câte o carte, câte o hârtie... Târziu, se întoarce pe meleagurile natale, revenind mai decis la preocupările muzeistice și etnografice. S-a stabilit la Sângeorz-Băi și într-o cameră mizeră trăia între vise și între obiectele colecției lui muzeistice intitulată „Țara Năsăudului”, deschisă oricărui vizitator. Cam în perioada aceasta (28 iulie 1973) se adresează printr-un memoriu Fondului Literar, după care arată activitatea la reviste democratice, solicitând înscrierea ca membru al acestuia. Dar n-a fost primit și ajutat.

El și-a suportat demn calvarul. Mai târziu și-a unit viața cu Eugenia Gavriliu. Cam prin 1976, un primar de omenie al Sângeorzului a reușit să-i acorde o retribuție lunară pentru slujirea devotată a muzeului orașenesc ce tocmai se înființase, dându-i și ultimii stropi de energie tinerei instituții culturale, ca și întreaga colecție personală.

Și-i mai jucase viața un renghiu, ultimul. În timp ce aștepta consultul unui medic, se sfârșise trupul acela vlăguit, răsucit ca un semn de întrebare, în acea anticameră, la 20 februarie 1979.

Alexa Larionesi

beneficiar al bursei acordate de Fondurile Grănicerești Năsăudene

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Tinerii descendenți din grăniceri năsăudeni care au urmat studii superioare au beneficiat de burse și ajutoare din fondul de stipendii năsăudean. Printre acestora s-au numărat și mulți sângeorzeni care au urmat studii superioare la Budapesta, Viena, Graz, Sibiu, Cluj și alte centre universitare de renume. Unul dintre aceștia este Alexa Larionesi care a urmat studiile în drept la Sibiu în perioada 1871/1872 – 1874/1875 și doctoratul la Cluj în perioada 1883/1884 – 1885/1886¹.

Alexa Larionesi s-a născut la 3(5?) aprilie 1851 în Sângeorgiul Român din părinții Vasile și Floarea. Nași i-au fost la botez Arsente (Mihocul ?) și soția sa Todosia, moașă de botez Maria a lui Vasile Șpaimoc și a fost botezat de preotul greco-catolic Iacob Pop².

A trecut prin școala trivială din satul natal care a dat societății mulți membri folositori³.

Odată cu deschiderea gimnaziului năsăudean, în anul școlar 1863/1864 s-au făcut toate favorurile posibile îndemnându-se părinții să-și aducă copiii la școală. Au fost admiși chiar și care nu aveau decât 3 clase normale. Astfel, clasa cu care s-a deschis gimnaziul a fost numeroasă, ajungând să aibă 40 de elevi. Printre aceștia s-a numărat și Alexa Larionesi⁴. În acest scop tatăl său, Vasile Larionesi întocmește o petiție, pe care o adresează Comisiei fondurilor, în care cerea un stipendiu pentru fiul său ca să se poată prezenta la gimnaziul din Năsăud⁵.

După absolvirea gimnaziului Alexa Larionesi ruga Comitetul Fondurilor, la data de 14 august 1871, să-i acorde un stipendiu pentru oricare din facultățile: pentru tehnică (mecanica), filosofie, forestiere sau drept⁶.

S-a înscris la drept la Sibiu, primind stipendiu atât în anul 1873⁷, cât și în anul 1874, la aceasta din urmă făcând demersul să-i fie acordată anticipată bursa, ceea nu i s-a aprobat⁸.

După terminarea facultății a activat ca jurist absolut în Câmpeni. Era hotărât în a-și perfecționa mai departe cariera juridică. În acest scop a făcut un prim pas la 4 august 1875 în demersurile necesare către Comitetul fondurilor grănicerești în a-l sprijini cu un stipendiu pentru a putea urma doctoratul în drept⁹. În primă fază acesta i se refuză recomandându-i-se

¹ Lazăr Ureche, *Fondurile grănicerești năsăudene (1851-1918)*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2001, p. 184.

² Serviciul Județean al Arhivelor Statului Bistrița-Năsăud (SJANB-N), Fond *Oficiul parohial greco-catolic Sângeorz-Băi, Registrul cu matricula botezaților 1843-1858, f. 27(v.)*.

³ Iustin Sohorca, *Restituiri*, editori Alexandru dărăban și Florin Hodoroga, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2019, p. 98.

⁴ Virgil Șotropa și Dr. Nicolae Drăganu, *Istoria școalelor năsăudene*, Năsăud, 1913, p. 362.

⁵ SJANB-N, Fond *Administrația Fondurilor Grănicerești Năsăudene*, pachetul LXXXVI, anii 1864-1899, dosar acte referitoare la dr. Alexa Larionesi, f. 1(f-v).

⁶ *Ibidem*, fila 2.

⁷ *Ibidem*, f. 3-4; f. 5.

⁸ *Ibidem*, f. 6-7.

⁹ *Ibidem*, f. 8(f.).

Alexandru DĂRĂBAN

să se angajeze pe lângă un oficiu avocațial¹. Revine cu un nou demers la data 27 septembrie către Comitetul fondurilor cu un memoriu mai detaliat². La dat de 18 octombrie 1875 este încunoștințat că cererea se va putea rezolva favorabil³. Dar n-a fost așa⁴. Abia în anii 1883/1884 – 1885/1886 va fi sprijinit de Comitetul fondurilor în urmarea doctoratului după ce a întreprins mai multe demersuri⁵. Pentru sprijinul acordat a adus mulțumiri Comitetului fondurilor⁶.

În anul 1888 în găsim pe dr. Alexa Larionesi ca avocat în Năsăud, fiind numit și translator (tălmaci) pentru limba germană și română la Judecătoria din Năsăud⁷. Tot în anul 1888, dr. Artemiu Publiu Alexi publică în mai multe numere din „Tribuna” un articol în mai multe episoade dedicat fondurilor grănicerești de la Năsăud, despre alegerea a 45 de membri în acest comitet, printre aceștia aflându-se și dr. Alexa Larionesi⁸.

În anul 1889 a avut loc o adunare generală a fondurilor sub prezidiul baronului Dezideriu Banffy în calitate de comite suprem, alegându-se notari ad-hoc Ioan Ciocan și dr. Alexa Larionesi. Citirea „ordinațiunii de introducere a statutului” a fost dispusă de către comitele suprem să se citească în limba maghiară de notarul dr. Alexa Larionesi și în limba română de Ioan Ciocan⁹. Totodată dr. Alexa Larionesi a fost cel care a citi raportul comisiei censurătoare, el fiind ales și în comisia administratoare pe ciclul de 6 ani¹⁰.

Desfășurându-și activitatea profesională în Năsăud îl găsim implicat și diferitele manifestări ale studenților de la gimnaziul din Năsăud. Cu ocazia maiialului care a avut loc la 30 mai 1891 a fost printre numeroșii donatori, contribuind cu 60 de cruceri¹¹. Îl mai găsim, alături de lați intelectuali năsăudeni, printre donatorii pentru balul tinerimii năsăudene care erau studenți la Cluj, contribuind cu suma de 1 florin¹².

În anul 1893 a fost angrenat în recuperarea domeniului de la Cristur, proprietate a fondurilor grănicerești, care a fost vândut cu complicitatea președintelui comisiei fondurilor, Ioan Ciocan, care va demisiona din această funcție. Dr. Alexa Larionesi, în calitate de avocat, a fost desemnat să reprezinte în instanță comisia fondurilor pentru recuperarea acestei proprietăți¹³.

În 1894 s-a aflat pe lista celor convocați pentru organizarea Partidului Național la Sibiu, la data de 19 noiembrie. Alături de el mai figurau Alexandru Silași – protopop greco-catolic Bistrița, Simion Monda – protopop ortodox Bârgău, Ciril Deac – protopop greco-catolic Șieu, Mihăilă Făgărășanu – protopop greco-catolic Șintereag, Vasile Bălan – preot ortodox în Blașfalăul de Sus¹⁴, Lazar Avram – preot greco-catolic în Maieru, Ieronim Slăvoacă – preot greco-catolic în Ilva Mare, Anchidim Candale – preot greco-catolic în Bistrița Bârgăului, Ioan Dologa – preot greco-catolic în Tiha Bârgăului, Anton Precup - preot greco-catolic în Rebrîșoa-

¹ *Ibidem*, f. 8(v.).

² *Ibidem*, f. 9(f.-v.) și 10(f.).

³ *Ibidem*, f. 10(v.).

⁴ *Ibidem*, f. 11(f.-v.); f. 12(v.).

⁵ *Ibidem*, f. 13(f.-v.); f. 14(v.); f. 15; f. 16(v.).

⁶ *Ibidem*, f. 17.

⁷ *Familia*, Oradea-Mare, anul XXIV, 1888, nr. 15, p. 179.

⁸ *Tribuna*, Sibiu, Anul VI, 1888, nr. 62, p. 245.

⁹ *Ibidem*, p. 446.

¹⁰ *Idem*, nr. 113, p. 450.

¹¹ *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, Anul LIV, 1891, nr. 126, p. 3; *Tribuna*, Sibiu, Anul VIII, 1891, nr. 129, p. 515.

¹² *Tribuna*, Sibiu, Anul X, 1893, nr. 99, p. 395.

¹³ *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, Anul LVI, 1893, nr. 254, p. 2.

¹⁴ Blăjenii de Sus, sat în comuna Șintereag, județul Bistrița-Năsăud.

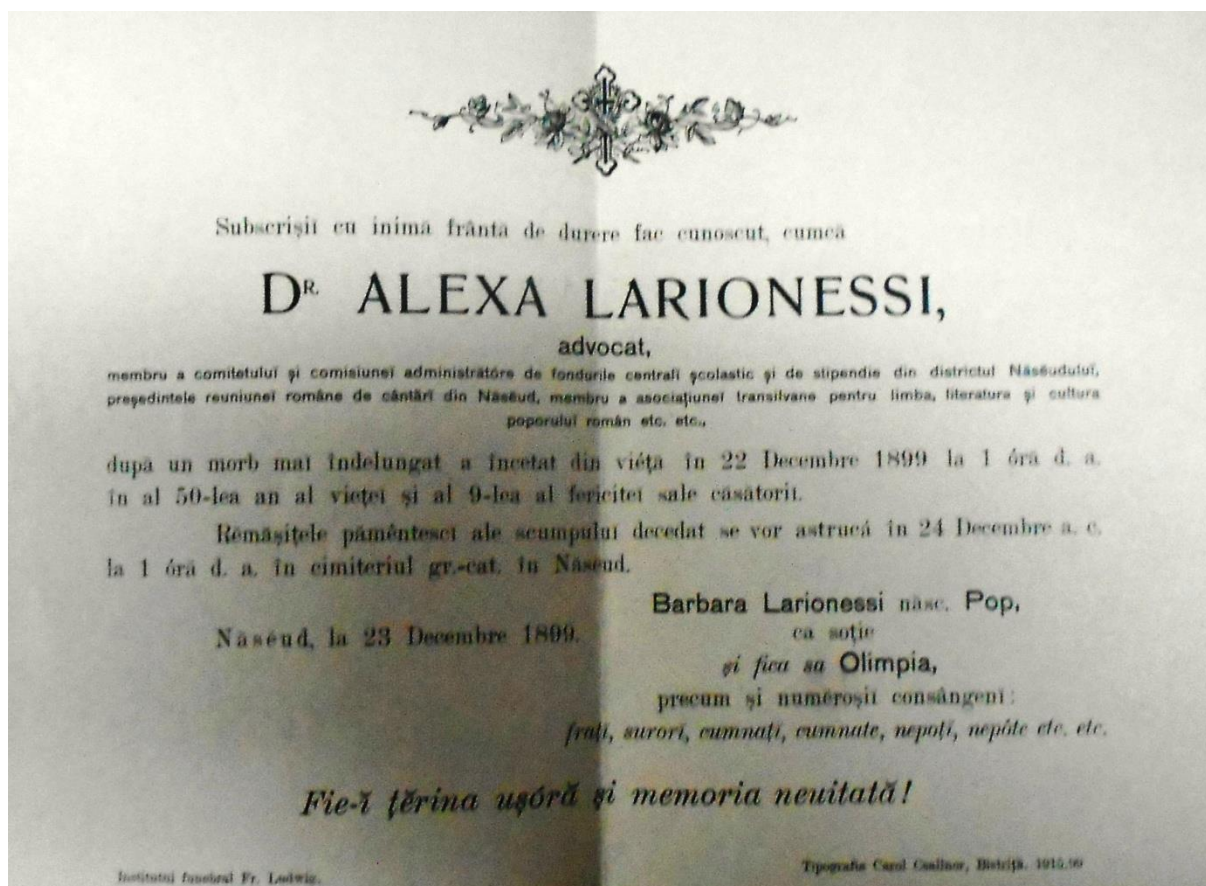
***Alexa Larionesi - beneficiar al bursei acordate de Fondurile Grănicerești
Năsăudene***

ra, Ioachim Mureșianu – avocat în Năsăud¹.

Cu ocazia jubileului de 80 de ani al savantului botanic român Florian Porcius, membru al Academiei Române, cavaler al ordinului Coroana de Fier – clasa a III-a, ce a avut loc la data de 16 august 1896 în opidul Rodna Veche, dr. Alexa Larionesi a făcut parte din comitetul aranjator al acestei manifestări alături de: dr. Ioan Pop, Ioan Ciocan, Ioachim Mureșianu, dr. Pavel Tanco, dr. Constantin Moisil, Octaviu Barițiu, Vasile Petri, Iosif Mihăilaș, Simion Monda, Cirilă Deac, dr. Demetriu Ciuta, dr. Gavrilă Tripon, Petru vertic, Ioan Isip, Mihai Domide, Pamfilu Grapini, Anchidim Candale, Lazar Avram, Gherasim Domide².

La data de 23 decembrie 1899 Barbara Larionesi, născută Pop – ca soție și fiica sa Olimpia anunțau, cu inima frântă de durere, că dr. Alexa Larionesi – avocat, membru al comisiei administratoare ale fondurilor școlare și de stipendii din districtul Năsăudului, președintele Reuniunii de cântări Năsăud, membru al ASTRA, după o boală mai îndelungată, a încetat din viață când se pregătea să treacă în al 50-lea an al vieții și al 9-lea de la căsătorie.

Înmormântarea a avut loc la data de 24 decembrie 1899 în cimitirul greco-catolic din Năsăud³.

¹ *Tribuna*, Sibiu, Anul XI, 1894, nr. 242, p. 966; nr. 243, p. 969; nr. 244, p. 973.

² *Idem*, Anul XIII, 1896, nr. 164, p. 655.

³ SJANB-N, Fond *Administrația Fondurilor Grănicerești Năsăudene*, pachetul LXXXVI, anii 1864-1899, dosar acte referitoare la dr. Alexa Larionesi.

SÂNGEORZ-BĂI (JUDEȚUL NĂSĂUD)

27 august

OCTAVIAN RULEANU

În rândurile următoare ne vom ocupa de organizarea și exploatarea actuală a băilor, relevând faptele meritorii precum și lacunele învederate în ultimii ani, sperând că la anul vor dispărea.

Pentru administrarea băilor s-a constituit o societate pe acțiuni „Hebe”. În tot timpul de la înființare, această societate a condus bine. Datorită faptului că viața în ultimii ani a devenit excesiv de scumpă, administrația băilor a trecut pe câtva timp și în mâinile primăriei locale. Rezultatele au fost dezastruoase și duceau la cădere dacă nu se luau la timp măsurile necesare.

Anul acesta, societatea „Hebe” a avut în fruntea ei pe inimosul învățător pensionar Ioan Marcu, ca director, secondat de dl. Alexandru Buia, actualul președinte al comisiei interimare din Sângeorz.

Rezultatele din vara anului acesta sunt destul de satisfăcătoare. Vizitatorii au fost foarte mulți, în majoritate români din întregul cuprinsul Ardealului. Deocamdată nu știm situația financiară a băilor, întrucât sezonul nu e terminat, timpul menținându-se favorabil.

Pentru vizitatori, administrația a angajat orchestra „Gogi” din Bistrița, distrând publicul în fiecare zi între orele 7-8 dimineața, 11-12 și 18-20 seara. Este apoi o instalație de băi calde bine amenajată, baia costând 40 și 30 lei. Mai este un ștrand.

În vara aceasta au funcționat două sanatorii: „Hebe” din vila „Porumbița” și sanatoriul dr. Ciuta. Medicii stațiunii sunt: dr. Iulian Chitul, prim-medic al orașului Bistrița și județului Năsăud; dr. Teofil Tanco, șef al ambulatoriului policlinic din Năsăud; dr. Corneliu Cosmuța, medic în Bistrița; dr. Mircea Haliță, asistent universitar Cluj și dr. Olimpiu Boeriu, medic al circumscripției Sângeorz-Băi și director al sanatoriului „Hebe”.

Apa minerală de la Sângeorz e bogată în acid carbonic natural. Este eficace în bolile cronice de stomac și intestine, hiperaciditate, dispepsie nervoasă, în colicele hepatice și congestiunile ficatului. E necesară la bolile de rinichi, apoi în boli ale căilor urinare și te costă circa 400 lei. Faptul acesta determină pe mulți viligiaturiști să-și petreacă vacanța în alte localități și stațiuni balneare, unde condițiile de trai sunt mai avantajoase.

În privința curățeniei, avem ceva de adăugat. S-ar impune mai multă îngrijire în parc. Sunt prea dese spectacolele respingătoare a meselor căzute, a cărărilor puțin îngrijite și a maldărelor de frunze îngălbenite. Iluminatul electric ar trebui să fie ceva mai bun ca să nu fim nevoiți a orbecăi prin întunericul pădurilor de brazi cu cărării întortocheate cu rădăcini de arbori proeminente.

Distrațiile sunt extrem de reduse. Afară doar de o arenă de tenis, nimic altceva nu te distrează în lungile după-amiezi de vară cu călduri ameitoare.

Acestea ar fi lipsurile de care suferă stațiunea noastră balneară. Ne place să credem că la anul toate aceste lacune vor fi înlăturate, cunoscut fiind zelul celor ce conduc stațiunea¹.

¹ *Universul*, București, Anul XLVII, 1929, nr. 200, p. 8.

ASPECTE PRIVIND ACTIVITĂȚILE INDUSTRIALE DE LA SÂNGEORZ-BĂI LA SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XIX-LEA ȘI ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XX-LEA

DORIN DOLOGA

Dacă în ansamblul economiei agricultura produce hrana necesară traiului, industria produce mașinile și materialele necesare celorlalte sectoare ale economiei.

În ceea ce privește dezvoltarea economică, superioritatea industriei față de agricultură este un lucru cert. Investițiile se recuperează mai rapid în industrie decât în agricultură, circulația capitalului având o viteză mai mare. Una este să semeni primăvara și să aștepti până toamna pentru a recolta și a recupera investiția și alta este să construiești o fabrică și să vinzi imediat produsele realizate de aceasta. Mai mult, productivitatea în industrie este mult mai mare decât în agricultură, pentru că mașinile produc mai mult și mai repede. La începutul secolului al XX-lea, în Vechiul Regat, un muncitor industrial crea o valoare nouă de 2.555 lei pe an, în timp ce un muncitor agricol doar 347 lei, sau, după alte estimări, 2.980 lei și respectiv, 347 lei¹. În anul 1915 valoarea producției industriei mecanizată din Vechiul Regat, realizată în 837 unități industriale care foloseau mașini, era de 584.000.000 de lei, în timp ce valoarea producției agricole, realizată de peste 3.000.000 de lucrători agricoli², care reprezentau circa 80 % din populația țării, era de 1.817.398.000 de lei³. Valoarea producției industriale realizată de câteva zeci de mii de lucrători din industria mecanizată, care folosea mașini, era de o treime din valoarea producției agricole realizată de câteva milioane de lucrători agricoli, care munceau în cea mai mare parte manual.

La sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea toate teritoriile locuite de români erau slab dezvoltate industrial.

În 1901/1902 în Vechiul Regat, în industrie lucrau un număr de 162.630 de persoane, din care, în industria mecanizată, care folosea mașini, lucrau doar 39.746 persoane⁴. Industria avea un caracter predominant manufacturier, majoritatea unităților industriale fiind ateliere în care lucrau manual meșteșugarii. În perioada respectivă industria românească era asaltată de produsele occidentale. În timp ce într-un atelier românesc se producea un ciocan, pe liniile de producție austriece se produceau zece. Prețul produselor occidentale era mai scăzut, iar meșteșugarii români nu puteau intra într-o competiție de piață⁵.

¹ Dan Velicu, *Originile decalajului nostru față de Occident*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2021, p. 269.

² În anul 1912 în agricultură lucrau 3.198.300 de persoane, care reprezentau 79,2 % din populația activă a țării – Gheorghe Platon (coordonator), *Istoria Românilor. De la Independență la Marea Unire (1878-1918)*, vol. VII, tom II, București, Editura Enciclopedică, 2003, pp. 104, 105.

³ Gheorghe Platon (coordonator), *op. cit.*, pp. 111, 116, 117,

⁴ *Ibidem*, pp. 113, 114.

⁵ George Alexandru Turcu, „Industria românească în jurul anului 1900. A fost capitalul străin motorul economiei?”, în Dan Andronic (director editorial), *Evenimentul Istoric*, Nr. 43, București, Editura Evenimentul și Capital, 2021, p. 106.

Dorin DOLOGA

În anul 1915 industria mare (mecanizată) din Vechiul Regat număra 1.149 întreprinderi¹, iar în anul 1919 industria mare (mecanizată) din Transilvania și Banat cuprindea 1.101 întreprinderi². Principalele elemente avute în vedere în analiza industriei sunt cele legate de profilul de fabricație, de producție și de forța motrică. Ramurile industriilor metalurgică, a construcțiilor de mașini, electrotehnică și chimică erau mai bine dezvoltate în Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș decât în Vechiul Regat. Acest lucru era important, deoarece sectoarele de vârf ale celei de-a doua revoluții industriale, bazate pe petrol și electricitate, erau metalurgia, construcțiile de mașini, industriile electrotehnică și chimică. În anul 1915 puterea instalată a motoarelor folosite în industria din Vechiul Regat era de 126.666 cai putere³, iar în anul 1919 forța motrice a întreprinderilor din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș era de 176.300 cai putere⁴. Valoarea producției industriei mari (mecanizate) în anul 1915 era în Vechiul Regat de 584 milioane de lei⁵, în timp ce valoarea producției industriei mari din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș era în anul 1919 de 4.441 milioane de lei⁶. Trebuie să ținem cont însă de faptul că leul s-a devalorizat datorită Primului Război Mondial. În anul 1918 leul era de 3,5 ori mai slab față de anul 1913, iar în anul 1920 era de 10,5 ori mai slab decât în anul 1913. În același timp, industria petrolului ocupa un loc important în Vechiul Regat față de unul modest în Transilvania, Banat și Bucovina.

În anul 1919, în ceea ce privește ponderea numărului întreprinderilor, aceasta era de 41 % pentru Vechiul Regat, 50 % pentru Transilvania, Banat și Bucovina și 9 % pentru Basarabia. În același an 1919, în ceea ce privește forța motrică a întreprinderilor, aceasta era de 39 % pentru Vechiul Regat, 58 % pentru Transilvania, Banat și Bucovina și 3 % pentru Basarabia. În ceea ce privește ponderea valorii producției, aceasta era de 53 % pentru Vechiul Regat, 43 % pentru Transilvania, Banat și Bucovina și 4 % pentru Basarabia⁷.

În anul 1915, existau 1.150 de întreprinderi în Vechiul Regat, din care 840 primeau ajutor din partea statului. Un procent de 73 % din întreprinderile din Vechiul Regat primeau ajutor pentru a putea exista pe piață⁸. Un aspect pozitiv îl constituia faptul că statul a înțeles că întreprinderile au nevoie de susținere și le-a sprijinit. Cu toate acestea Vechiul Regat nu a devenit un stat industrial puternic. Cauzele au constat în faptul că ajutoarele erau prea mici, iar nivelul întreprinzătorilor era prea redus.

Dezvoltarea industriei în Vechiul Regat la sfârșitul secolului al XIX-lea s-a datorat capitalului străin. La nivelul industriei mari capitalul străin avea o participație de 80 %⁹. A fost capitalul străin motorul economiei românești? Cu siguranță că da. În lipsa capitalului autohton industria s-a dezvoltat datorită capitalului străin. Guvernele Vechiului Regat nu au știut însă să valorifice acest aspect.

Cauzele slabei dezvoltări economice în general și industriale în special sunt de natură externă și internă și se regăsesc în cadrul geografic, politic, economic în care au evoluat Țările

¹ N. Clipa, Gh. Iacob, *Idei și fapte din istoria economică a României*, Bacău, Editura Plumb, 1994, p. 128.

² Cezar Popescu, *Evoluția industriei din Ardeal după Unire*, în „Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul 1918-1928”, vol. I, București, Editura Cultura Națională, 1929, p. 492.

³ Bogdan Murgescu, *România și Europa. Acumularea decalajelor economice (1500-2010)*, Iași, Editura Polirom, 2010, p. 140.

⁴ Cezar Popescu, *op. cit.*, p. 496.

⁵ Gheorghe Platon (coordonator), *op. cit.*, p. 117.

⁶ Cezar Popescu, *op. cit.*, p. 496.

⁷ P. Arcadian, *Industrializarea României*, București, Imprimeria Națională, 1936, p. 156.

⁸ George Alexandru Turcu, *op. cit.*, p. 108.

⁹ Dan Velicu, *op. cit.*, p. 267.

Aspecte privind activitățile industriale de la Sângeorz-Băi la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea

Române, în incapacitatea statului și a conducerii acestuia, în politica tardivă, ineficientă și inadecvată de dezvoltare economică și în mentalitatea societății românești.

Din punct de vedere geografic Vechiul Regat se afla la periferia Europei. Dincolo de Marea Neagră începe Orientul. Fiind situate între marile puteri, Țările Române au fost nevoite să facă o serie de concesiuni economice statelor vecine mai puternice, pentru a-și asigura supraviețuirea politică. Din punct de vedere economic Țările Române se află la periferie. Marile linii comerciale ocolesc spațiul românesc. Turcii și rușii au limitat puterea Țărilor Române și a conducătorilor acestora, pentru a le menține sub dominația lor. În timp ce în Occident monarhul și administrația au încurajat puternic dezvoltarea industriei, Țările Române nu au avut o adevărată instituție a statului. Ele au trăit permanent sub o puternică presiune otomană și rusă. A existat mereu o imensă presiune financiară, reprezentată de plata birului. Țările Române plăteau biruri și daruri, situație în care nu mai aveau resurse ca să se dezvolte. Austria a dus încă din secolul al XIX-lea o politică de dumping. Austriecii au vândut mărfuri în Țările Române cu un profit minim, pentru a distruge manufacturile românești. Nici unul dintre imperiile vecine nu a avut interesul ca românii să-și formeze o cultură a Statului, să aibă oameni de stat. La nivelul conducerii Țărilor Române nu am avut specialiști în conducerea procesului economic. Imperiile vecine i-au menținut cu premeditare pe români într-o stare de inferioritate și au încercat să-i facă să creadă că așa sunt. Nu s-a putut forma o piață națională, consolidarea producătorilor români pe această piață fiind primordială, aceasta fiind calea urmată de toate statele industriale. Mentalitatea românească este și astăzi aceea că tot ce este străin este mai bun, ceea ce are un efect economic extrem de contraproductiv.

S-ar fi putut face ceva pentru a atenua măcar această situație? Cu siguranță că da. La nivelul societății trebuia să se conștientizeze și să se genereze un sistem de identificare și promovare a valorilor. Ar fi trebuit formate elite în probleme economice și cooptate în guvern pentru crearea și aplicarea unei politici coerente și adecvate de dezvoltare economică. În țările înapoiate economic, așa cum erau și Țările Române, Statul trebuie să-și asume un rol decisiv în procesul de industrializare. Fiecare națiune trebuie să se dezvolte în funcție de specificul național, de tradiții, de nivelul de dezvoltare economică, socială și politică. Nu poți lua pur și simplu o idee dintr-o țară și să o aplici în alta, pentru că psihologia popoarelor este diferită. Dacă iei o idee dintr-o țară aceasta trebuie adaptată la specificul românesc. Psihologia fiecărui popor este personalizată. Psihologia poporului român este marcată de legarea de glia națională. Guvernele românești trebuiau să încerce canalizarea capitalului străin și spre alte ramuri economice în afară de exploatarea resurselor și industria alimentară. Pentru a face față pieței antreprenorii români trebuiau să vină cu produse noi, cu tehnici noi de producție. Românii trebuiau să fie conștientizați cu privire la consecințele economice ale acțiunilor lor.

În ceea ce privește Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul, acestea erau regiuni subdezvoltate în cadrul monarhiei habsburgice. În anul 1910 produsul național brut din aceste teritorii era de numai 49,9 % din cel al Austriei și de 75,7 % din cel al Ungariei. În preajma Primului Război Mondial Bucovina era ca nivel de dezvoltare penultima regiune din partea austriacă a monarhiei (Cisleithania), având doar 54 % din nivelul mediu de dezvoltare al acesteia și numai 36 % din nivelul regiunii celei mai dezvoltate, Austria Inferioară¹. Conducerea Imperiului habsburgic, apoi cel austro-ungar, nu a luat măsuri pentru ridicarea teritoriilor românești la nivelul celor mai dezvoltate zone din Imperiu. În cadrul teritoriilor românești din monarhia habsburgică industria era concentrată în câteva centre, la Arad, Timișoara, bazinul Petroșani, Reșița, Oradea, Baia Mare, Cluj, Brașov.

¹ Bogdan Murgescu, *op. cit.*, p. 149.

Dorin DOLOGA

După anul 1890 în teritoriile românești din monarhia habsburgică a avut loc dezvoltarea industriei forestiere. Localitatea Sângeorz-Băi dispunea de întinse suprafețe de păduri. În anul 1895 la Sângeorz-Băi se aflau 10.409 iugăre (circa 6.011 hectare) de pădure¹. Deși lemnul constituia o importantă resursă a localității Sângeorz-Băi, acesta era slab valorificat. Nu putem vorbi de o dezvoltare economică și despre o dezvoltare industrială în primul rând, fără o rețea dezvoltată de transport feroviar și rutier. Asigurarea infrastructurii de transport însemna asigurarea accesului la resursele solului și subsolului, la forța de muncă, la sursele de aprovizionare și piețele de consum. Toate aceste elemente reprezintă factori stimulativi în dezvoltarea activității economice zonale. Infrastructura de transport era slab dezvoltată la Sângeorz-Băi. Căile rutiere erau slabe, iar linia ferată Ilva Mică - Rodna a fost inaugurată abia în anul 1909. În lipsa drumurilor de acces pe văile munților, se exploatau doar pădurile aflate la marginea drumurilor. În zonele preponderent românești, așa cum era și cea de la Sângeorz-Băi, autoritățile austro-ungare nu au manifestat interes pentru dezvoltarea economică a acesteia. Autoritățile nu au investit pentru ridicarea acestor zone la nivelul celor mai dezvoltate zone din Imperiu.

La Sângeorz-Băi au existat mori cu fierăstraie (joagăre), acționate de forța hidrolică a apei, folosite pentru debitarea buștenilor. O astfel de moară cu fierăstrău a existat pe râul Someșul Mare, la podul Cormăii, proprietatea lui Aron Weiss și Emil Marica. O altă moară cu fierăstrău a existat în locul numit „Bucnitoare”². În anul 1870 în morile cu fierăstraie (joagărele) de la Sângeorz-Băi s-au produs 600 poște (scânduri groase), 4.000 de scânduri, 2.000 de leături și 5.000 de dranițe (șindrile). Din acestea s-au vândut și s-au plutărit 300 de poște, 2.000 de scânduri, 1.000 de leături și 2.000 de dranițe, obținându-se suma de 1.190 de florini³. Din câte se poate observa, în ultima treime a secolului al XIX-lea în Transilvania încă se mai plutărea ! Producția obținută la Sângeorz-Băi era destul de modestă, dacă ne raportăm la suprafețele mari de pădure. Jumătate din producția obținută era valorificată prin vânzare. Din cauza precarității căilor de transport lemnul nu putea fi valorificat sub formă de bușteni, ci doar sub forma unor articole mai ușor de transportat (poște, scânduri, leături, dranițe). Absența investițiilor în industria de prelucrarea a lemnului a făcut ca valorificarea acestei bogății să se facă numai prin producția de bușteni, lemn de construcție, cherestea, șindrila și nu prin producția de mărfuri cu un grad ridicat de prelucrare, cum este mobilă. Morile reprezentau forme de activitate preindustrială. În anul 1872 la Sângeorz-Băi se aflau cinci mori de cereale cu șapte pietre, puse în mișcare prin forța hidrolică a apei. Ele măcinau cerealele obținute în zonă. Într-un an s-au măcinat 18.000 de mierțe de cereale și s-au obținut și s-au obținut 256 litrii (circa 320 kg) de făină de pâine și 14.144 litrii (circa 17.680 kg) făină de mălai⁴. Cele cinci mori din Sângeorz-Băi erau de mici dimensiuni și aveau o capacitate de producție destul de redusă. Localitatea Sângeorz Băi dispunea de însemnate resurse de piatră. În perioada 1907-1909 a fost construită linia ferată Ilva Mică - Rodna. Întreaga piatră necesară terasamentului căii ferate a fost scoasă din cariera de la Sângeorz-Băi⁵.

¹ Traian Rotariu (coordonator), *Recensământul agricol din 1895. Transilvania*, vol. I, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 20003, p. 79.

² Mircea Vlădică, *Sângeorz Băi. Veche vatră de credință și cultură românească*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2003, pp. 231, 232.

³ Adrian Onofreiu, „Informațiile statistice – importantă bază de date pentru perioada Districtului Năsăud”, în Dan Lucian Vaida, Mirela Popa Andrei (coordonatori), *Arhiva Someșană. Revistă de istorie și cultură*, vol. XIII, Năsăud, 2014, p. 38.

⁴ Idem, *Districul Năsăud (1861-1876)*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2010, p. 410.

⁵ Mircea Vlădică, *op. cit.*, pp. 234, 235.

Aspecte privind activitățile industriale de la Sângeorz-Băi la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea

Importanța industriei nu și-a pierdut valabilitatea nici în prezent. Toate marile puteri sunt țări puternic industrializate. Nici o țară bananieră nu este o mare putere. Dacă nu ai putere economică nu reprezinți nimic în această lume, de aceea România trebuie să înceapă o minimă reindustrializare.

Sângeorz-Băi – Karlsbad-ul românesc

LIVIU VORNICU

În cadrul anchetelor pe care le-am făcut în Țara Năsăudului, a mândrilor grăniceri, am ajuns să mă abat pe drumurile desfundate în o mică stațiune balneo-climatică Sângeorz-Băi, prea cunoscută în trecut, astăzi însă uitată. Și, doamne, ce păcat că această bogăție a noastră rămâne uitată pe Valea Someșului Mare...

Din Bistrița, pe Strâmba în sus, pe această cumpănă a apelor de la poalele Heniului, care desparte Valea Bistriței (Ardelene, s. n.) de Valea Someșului Mare, au ajuns pe Valea Ilvei în acel boschet natural, plin de un pitoresc fermecător, datorită mașinii somptuoase și rapide, un Chrysler-Plymouth, adus nu de mult din Anvers de dl. inginer Biss Zic, cu ajutorul acestui minunat vehicul am urcat Strâmba și am pătruns pe un afluent al Someșului Mare până la gara Ilva Mică, unde mii de brațe se căznesc să doboare dealuri, să sape văi pentru a putea ajunge în provincia vecină Bucovina. Natura întregă se oferă cu multă drăgălășenie retinei, care se desfată în acest complex închegat pe dealuri, pe văi, prin desigururi nenumărate sau între brazii plini și bogăți, veghetori maștri ai culmilor îmbălsămate în ozonul purificator. Întreaga regiune este un tablou închegat în așa fel încât rămân uimit de măiestria creatorului; și mă mir de ce lumea de aici e plină de viață, e bogată sufletește, e contemplativă, e lirică. Și toate acestea le vom vedea în cele de mai jos.

La Sângeorz-Băi

Sângeorz-Băi este un sat mic în marginea liniei ferate ce se întinde ca o lipitoare lungă pe Valea Someșului Mare până la Rodna, străbătând Valea Vinului. În trecut, acest mic locșor de odihnă, a fost centru unde aproape toate personalitățile politice din Ardeal își dădeau întâlnire. Vă amintiți, astăzi Sovata i-a luat locul. În trecut, însă, acest sătuc era colțul unde românismul își dădea întâlnire în verile călduroase. Dar, nu era numai atât, sub boschetul de brazi pe care astăzi inconștiența omenească i-a deposedat de acel farmec sălbatic al lor, - veneau oameni din toate colțurile; un gorjean și-a săpat numele pe unul din izvoare zicându-i „Izvorul tămăduirii”; alteori, din trăsuri trase de patru cai în spume, coborau boieri din familiile mari ale Moldovei, țara vecină. Chiar și Mihail Kogălniceanu a căutat să se strecoare în acest cuib al intelectualilor ardeleni.

Nu mai vorbim de Coșbuc, poetul țărănimii, care-și iubea ținutul și care, nu rareori, își petrecea vremuri îndelungate pe aceste coaste din jurul celor câteva izvoare miraculoase de aici. Satul, cu apa vindecătoare, era bătut în trecut de multă lume.

Au venit vremurile de după cataclismul din al doilea deceniu al veacului, cu urmările lui, când întreaga suflare românească, în plină libertate, cu psihologia parvenitului, a uitat de ceia ce avea bun la el acasă și alerga să-și arunce banii în mâini străine, cu acea grandomanie caracteristică și, de atunci, Sângeorgiul își numără zilele până în anul acesta. Măsura cugetată a guvernului a pus zălog poftelor și a limitat pretențiile, așa că azi aceste izvoare înlocuiesc, completează în totul miracolul pe care-l săvârșeau apele din străinătate.

Apele de la Sângeorz rivalizează cu cel din Karlsbad, iar după unele păreri sunt cu mult mai eficace. Dl. profesor Hațieganu din Cluj ține să afirme acestea și să le recomande și nu rămâne îndoială că părerile și constatările distinsului profesor clujean au la baza lor un temei

Liviu VORNICU

serios. Dar despre aceasta o să vorbim mai jos.

Sunt convins când spun că cea mai frumoasă podoabă a acestui peisaj și a întregii regiuni este țăranul nostru. Pe drumul ce duce la stațiune ieși contact cu el și te cucerește din primul moment prin salutul cuviincios, prin inteligența lui înfățișare în care se încheagă un organism sănătos, voio, sprinten și ales.

Am avut prilejul să-i cunosc în zile de bucurie, Duminica, în satul lor, trăindu-și intens viața la această atmosferă ozonificată. Am rămas înmărmurit de tot ceea am găsit. Câteva momente din biserica unită în acest sălaș de rugăciune unde se adună aproape tot satul, de la bătrânii înălbiți cu rugina brazilor din jur, stau sfătoși, ca în poeziile lui Coșbuc, în jurul altarului transpirând o demnitate de sobor român, până la tineretul îmbrăcat în haine strânse, în culori vii și strigătoare care completează minunat tabloul, - îți dau prilejul să valorifici, cu toată temeinicia, vitalitatea și sănătatea de care sunt pătrunși.

Iată și hora lor încheagă din multe părțile care te farmecă cu totul. Bărbații, cuprinși în portul lor greoi, transpiră acea sobrietate caracteristică milițienilor. Și aceasta este explicabil, căci nășăudenii sunt generații moștenitoare a grănicerilor de altădată, purtați în disciplina militară ani de zile și generații după generații. Alături de învârtesc ușor, pline de gingășie puțin obișnuită, femeile, care completează minunat pe tovarăși. Îmbrăcate în haine bujorate, pătate ici colo cu culori mai vii, înveselesc atât prin portul lor, cât și prin ținuta vioaie, atmosfera ce o împrăstie mlădierea și veselia, întregul peisaj. Privindu-le, în minte îți răsar acele tablouri cu care Coșbuc evocă țăranul român și, fără să vrei, le vezi trăind alături de tine. Din întreaga vale transpiră vioiciunea, veselia sănătoasă, încheagă dintr-un suflet armonios și peisajul naturii bogate.

Iată de ce valea Nășăudului are colțuri atrăgătoare, iată de ce acestei regiuni îi putem prevesti zile mai bune.

Conducerea băilor

Astăzi, această stațiune climaterică este administrată și condusă de către consiliul comunal al comunei Sângeorz-Băi. Este îndeajuns să spunem aceasta ca să înțelegeți situația în care se găsește stațiunea. Cum spuneam și în alte rânduri, toate stațiunile climaterice din țară, în acest an, datorită legii devizelor, au putut să înregistreze un număr mare de vizitatori. Același lucru s-a întâmplat și la Sângeorz-Băi. Cum însă administrația comunală e nepricepută și în necunoștință de valoarea izvoarelor care le posedă, a lăsat totul în plata Domnului. Așa că, astăzi, stațiunea așa cum este dezvoltată, se datorește numai inițiativei particulare în mare parte interesată.

Este necesar ca această localitate să fie transformată, să fie ridicată acolo unde merită. Ea ar putea foarte ușor să completeze tratamentul oricărei ape din străinătate. Ba mai mult, izvoarele au o acțiune mai eficace în tratament decât cele de la Karlsbad. țăranii din jur cunosc prea bine miracolul de la „Hebe” și mulți dintre cei care s-au abătut pe aici, rămân credincioși stațiunii cu toate mijloacele rudimentare pe care le pune la dispoziție.

Ar fi necesar ca să se investească aici un capital mai mare și sunt sigur că cu timpul el ar fi recuperat cu vârf și îndesat. Până acum, dacă nu mă înșel, și-au oferit mijloacele mai multe societăți de exploatare ale căror oferte au fost din cele mai convenabile. Cu toate acestea, primăria n-a primit nici una, căci se mulțumește cu acel profit limitat pe care, astăzi, stațiunii îl oferă. Suntem siguri că acest colț uitat, dacă ar fi exploatat, ar fi o mină de aur, mai ales că oferă ceea ce nu avem în întreaga Românie și rivalizează cu bogățiile din Occident.

Mai multă înțelegere din partea primăriei n-ar strica!

Sângeorz-Băi – Karlsbad-ul românesc

Și puțină politică

În scurtul timp cât am stat aici, am avut prilejul să-l întâlnesc pe dl. Valer Moldovan, senator și fost ministru. Domnia-sa este un credincios vizitator al stațiunii în care altădată toată elita Ardealului își dădea întâlnire. Surprinzându-l pe terasa de cură, am crezut de bine să-i cunoaștem părerile în legătură cu ultimele evenimente politice la ordinea zilei.

Dl. Valer Moldovan ne-a spus că se pășește spre o clarificare de partid. Atât consfătuirea de la Sovata, cât și congresul regional de la Cluj vor aduce o soluție într-un fel sau altul a conflictului existent, prin precizarea atitudinilor a celor două tabere din Ardeal.

Cum se va clarifica situația, rămâne de văzut, căci până atunci mai sunt în perspectivă și alte evenimente menite să contribuie la aceasta¹.

SÂNGEORZ-BĂI: Izvorul de apă minerală cu pavilion de muzică
Carte poștală editată de Fotofilm Cluj în 1934, necirculată
(Colecția Cornel Rusan)

¹ *Curentul*, București, Anul VII, 1934, nr. 2351, p. 8.

RESTITUIRI

Maria Antoinette - Schiță biografică-istorică -

MAXIM POP¹

XIV

Templul a fost un edificiu vechi cu un turn. Acesta, în timpul regelui Filip Frumosul, a fost întrebuintat de închisoare pentru membrii Ordinului Templierilor, care au ridicat edificiul. Era un local întunecos și neplăcut în care s-a adunat îndată un iad de răutate. În ziua transmutării familiei regești (13 august) templul a fost iluminat în semn de bucurie că s-a nimicit monarhia. Regina a avut locuința în etajul al doilea, lângă dânsa fiica sa, în chilia care a fost oarecând a arhivarului Ordinului Maltez. Doamna Lamballes a fost în apropierea reginei, în o chilie, cu formă antișambră², care despărțea chilia dafinului³ de a reginei. După cinci zile, în 18 august, chiar când era familia regească la masă în chilia regelui, intrară doi ofițeri municipali și anunțară că comuna a decis că toate persoanele care au mers în templu în servi-

¹ Maxim Pop s-a născut la 10 august 1838 în comuna Sângeorgiul-românesc, din părinți economi, însă oameni de frunte și cu stare. La sfatul vicarului de atunci, Anchidim Pop, care descoperise în tânărul copil un talent mare, părinții săi l-au dat șa școala trivială grănicerească din Sângeorgiu, unde absolvi toate clasele cu testimoniu pur eminent.

De aici fu trimis șa școala normală din Năsăud unde dovedi aceeași diligență și o absolvi cu același rezultat îmbucurător.

De aici a mers „per pedes apostolorum” la Blaj unde absolvi gimnaziul clasă de clasă cu rezultat asemenea eminent, iar la examenul de maturitate obținu clasificarea „eximio modo”.

Absolvind gimnaziul, la dorința expresă a unchiului său Macedon Pop, prepozit capitular, intra ca alumn în Seminarul greco-catolic din Gherla de unde, după un an de studiu, fu trimis în Seminarul central „Santa Barbara” din Viena unde absolvi studiile teologice în anul 1865 „per eminentiam”, obținând din diligența privată și absolutoriul de la cursul catehético-pedagogic la Școala normală cesaro-regească.

Tot atunci absolvi la universitatea centrală de acolo și cursul profesoral din secțiunea istorică. Îndată după absolvirea cursului, fu denumit ca profesor la Gimnaziul greco-catolic din Năsăud, iar la 1871 fu denumit, totodată, și catehet și exortator¹ greco-catolic la același gimnaziu și întărit de profesor ordinar. Schimbându-se însă împrejurările, deși avea toate testimoniile și absolutoriile „pur eminent”, se năzui a-și câștiga censura de la vreo universitate din patrie. Se puse deci pe studiu și deși nu poseda limba maghiară, se pregăti cu sârguință exemplară și insinuându-se la examen la universitatea centrală din Budapesta, obținu la anul 1874, cu succes bun, censura de profesor.

Încă în decursul aceluși an fu întărit de profesor definitiv pentru catedra de istorie și geografie. Nu peste mult timp episcopul de Gherla, Ioan Szabo, îl denumi de vice-protopop onorar și asesor consistorial. În 17 mai 1892, copleșit de un morb greu, căzu la pat și în 23 iulie a aceluiași an, muri, în etate de abia 54 ani, lăsând în urmă-i o văduvă și patru copii (Memorialul „Reuniunii învățătoarești greco-catolice Mariana din Năsăud”, Perioada I, 1876-1901, Năsăud, 1901, pp. 55-57).

² Anticameră.

³ În sensul de fiu.

Maxim POP

ciul regelui au să părăsească templul. La ora 5 veni Manuel în templu. Regina îi făcu imputări și dânsul promise a amâna executarea ordinului. Noaptea, însă, veni iarăși doi ofițeri municipali ca să depărteze toate persoanele care se țineau de familia Capet. Din chilia regelui merșeră în chilia prințesei Lamballes. Aici era regina și pruncii ei, prințesa Elisabeta, doamna și domnișoara Tourzel, îmbrățișate și scăldate în lacrimi. Era aceasta ultima îmbrățișare, erau lacrimile pentru despărțirea de regină. Scena stârni compătimire chiar și la carceralii¹ care păzeau familia regească și, în urmă, îmblânziră chiar și pe Manuel care, la 10 august, era procurorul general al comunei. Această despărțire a fost numai începutul catenei despărțirilor care așteptau în viitor pe familia regească.

Regina rămase fără dame, trebui să îndeplinească toate cele de lipsă. Ea însăși îmbrăca pe prunc, pe care îl lua în chilia sa și se ținu fericită când servitorul Clery putu să o pieptene. Lângă necazul despărțirii se adause îndată altul, care nu înceta, ci se continua zi de zi. Regina, în toată ziua, era păzită de câte doi oficanți municipali, care pândeau până și mișcărilor ei și o urmăreau până în chilia de îmbrăcare. Chiar și noaptea păzeau oficanții municipali în antișambra în care dormea Lamballes și pândeau pe regina dormind.

În nefericirea sa, regina nu se putea afla ca cumnata sa Elisabeta. Pe când aceasta, încă de la fuga la Varennes, era pregătită la toate și se întări pentru soarta viitoare prin citirea „cugetărilor asupra morții”, pe atunci regina era schimbăcioasă. Aici dispera, aici iarăși căpăta curaj și uneori făcea chiar și câte o satiră.

La 3 septembrie, la amiază, familia regească ședea la mâncare în chilia regelui când, deodată, se aude zgomot, bătăi de tobe, urlete ale poporului înfuriat. Se sculară cu toții de la masă și merșeră în chilia reginei. Într-aceea veni Clery. Regina îl întreba: „Pentru ce nu ai venit la amiază”? El era palid și răspunse: „Madame, nu-mi e bine”.

Oficanții vorbeau încet în unghiul chiliei. Afară zgomotul creștea. Se auzeau râsetele vomate asupra reginei. Un soldat municipal cu patru oameni din popor intrară în chilie și ziseră: „Poporul voiește ca prizonierii să se arate la fereastră”. Un oficiant municipal merse la fereastră, trase perdeaua și împinse pe regina îndărăt.

„Ce se întâmplă?”, întreba regele.

„Acum, dacă voiți a ști – zise unul din cei patru – e capul Lamballei, care voiesc să vi-l arate”.

După despărțirea de regină, Lamballes a fost pusă la închisoare și în zilele prime ale lui septembrie (2-6) a căzut și dânsa jertfă revoluției împreună cu cei 12.000 de oameni, mare parte preoți, care, sub diverse pretexte, au fost uciși în acele zile.

Auzind de capul Lamballei, înmărmuri, stătu împietrită ca o statuie. Nu mai auzea nimic, nu vedea pruncii, n-a vorbit nici un cuvânt, n-a făcut o privire toată ziua, ca și cum ar fi fost după perdele capul sângerând al Lamballei cu părul blondin.

După aceea se începu iarăși viața monotonă din închisoare. La ora opt, după ce se făcea serviciul la regele, venea servitorul Clery sau Hue la regina, pe care o afla sculată, ca și pe prunci. Venind înăuntru oficanții municipali, pruncul mergea la regele. Regele îl instruia în limba latină și geografie. Regina instruia pe prințesă în religie, cânt și desen. Până la amiază purta regina o căpiță (ceapță) de lion și un veșmânt de culoare brună cu flori, singurul ornament ce-l purta până la moartea regelui. La ora două prânzeau cu toții la regele, în fața oficanților. După mâncare, se juca regina cu regele o pârție de piquet sau alt joc. Însă și aici se arătau din când în când semne rele. Așa, într-o zi, jucându-se piquet, regele rămase în mână cu două cărți, erau doi ași. Dacă nimerea să arunce bine, se scăpa de meci, arunca însă rău și, atunci, regina privind aceasta ca un rău semn, începu a lăcrima. Regele pricepu și-i răspunse cu

¹ Referitor la regimul de carceră, la închisoare.

Maria Antoinette - Schiță biografică-istorică

un zâmbet. Până la cină, regele petrecea în chilia sa singur, ocupându-se cu lectura. La ora opt, seara, cina principele în chilia prințesei Elisabeta, regina era de față. De cumva se depărtau încâtva oficianții și nu auzeau pe prunc, acesta zicea o rugăciune scurtă și se culca și regina sau prințesa Elisabeta privegheau lângă el.

La ora nouă se ducea cina în chilia regelui, asemenea se ducea și prințesei care veghea. După cină mergea regele la aptul fiului său, după câteva minute strângea regele mâna reginei, a soru-sa, își săruta fiica și apoi se depărta. Prințesele se culcau.

Așa trecea o zi după alta, fără schimbare. Singura schimbare s-a făcut în lucrul de mână cu care se ocupa regina sau prințesa Elisabeta. La început se ocupa cu brodăritul, cum se ocupase și mai înainte în zilele de fericire. Acum, însă, trebuia să se ocupe cu cârpitul, pentru că veșmintele se stricau, principele de coroană al Franței dormea pe lepedeie rupte. Regele avea numai două rânduri de veșminte, pe care regina și Elisabeta le cârpeau noaptea când dormea el. Și-a cârpit regina și veșmântul său, care avea culoarea părului său de oarecând, după care se și numea.

În zilele dintâi ale prinsorii, mergea și regina în grădină și lăsa pruncii să se joace în promenadă. Încă ce recreere. Carceralii, când mergea regina pe scară în jos, îi suflau fum de tutun în față, iar în grădină gardiștii naționali insultau pe regină. Până și bucătarii, care erau în grădină, se lăudau că cu uneltele lor vor tăia capul reginei. Când se reîntorcea în chilie, era din nou insultată.

Astfel trăia familia regească, care nu mai poseda nimic, nu mai poseda coroană, decât coroana Mântuitorului, coroană de spini. În purtarea ei, însă, era o singură familie, o singură inimă. Ei petreceau ziua împreună. Sora afla viață în viața fratelui, soțul în a soției, mama în a pruncilor. Aceasta era tăria lor, care le da și răbdarea. Deși spionați, ei se vedeau și, aceasta, în starea lor, a fost ca și cum ar fi vorbit.

Dar altfel se schimba și această soartă destul de tristă. Cupa suferințelor nu era plină. La 29 septembrie a decretat comuna că Ludovic și Maria Antoinette au să fie despărțiți. Într-o seară și venirea oficianții municipali și duseră pe regele în turnul cel mare al templului. În dimineața următoare venirea oficianții municipali cu Clery la regină. Aceasta plângea, pruncii plângeau, prințesa Elisabeta plângea. Regina se repezise la Clery și-i făcu mii de întrebări despre starea regelui. Se îndrepta apoi către oficianți plângând și suspinând, rugându-i să-i conceedă barem o dată în zi să vadă pe regele, barem la mâncare. Lacrimile ei mișcă pe unul din oficianți. Acesta zise: „Bine, dar, astăzi să mâncați împreună, mâine...”. Și, în adevăr, după câteva zile a conces comuna ca regina să mănânce cu regele sub condiția ca să nu vorbească așa de încet, cât să nu fie auziți de către oficianți. După trei săptămâni s-a dispus ca damele să se strămute în turnul cel mare. Regina a ieșit pe scările unui turn mic în sus, a trecut pe lângă chilia unde era regele, a trecut prin șapte porți și a ajuns în etajul al treilea. Aici se deschise o ușă de stejar, apoi una de fier. Aici era noua prinsoare a reginei. Chilia a fost de 30 de urme pătrate împărțită în patru părți prin pereți de scânduri. Mai întâi era o antișambură, în stânga o chilie pentru păzitorii ei: d-l și d-na Tison, în dreapta chilia madamei Elisabeta și înainte a reginei.

O fereastră cu gratii și mascată, prin care nu străbătea razele soarelui, ci o lumină lăncedă, un pat, o sofa, o oglindă și un orologiu cu pendul era mobilierul principal. O pendulă, care avea să măsoare timpul vieții văduvei lui Ludovic XVI și reprezenta fortuna cu roata norocului.

În prima noapte după o strămutare i se lua reginei fiul. De aici încolo a dormit cu regele și regina n-a mai avut griji familiare, ea n-a avut să mai poarte sarcina plăcută de a îmbrăca și dezbrăca, de a adormi o ființă micuță, n-a mai avut nici o ocupație plăcută care să o fi distras și să o fi făcut să uite necazul. De aici încolo n-a mai avut în nopțile sale somn lângă sine pruncu-

Maxim POP

țul, care dormea lin, n-a mai văzut acel zâmbet blând provenit din visurile nevinovate copilărești, care face pe mame să uite că nu dorm.

Dar toate acestea au încetat, preumblarea în grădină a încetat, comisarii municipali au încetat, însă spionajul nu, pentru că Tison și soția sa aveau misiunea, ca sub masca compătimirii să câștige încrederea reginei, să descopere planurile ei și, apoi, să le trădeze comunei. Așa a fost țesută intriga.

Dar nu era un timp cât de scurt în care să nu se adauge o nouă zală în catena suferințelor. Reginei izolate, de aceia pe care îi iubea, i s-a luat acum chiar și hârtia, negreala și pana. Acum nu era expusă la insulte, însă era dejosită prin persecuții și inchiziții. neștiința, neîncrederea, prostia răneau în tot momentul acest spirit înalt, care se mira că e rănit de o astfel de moșicime. Ea a suferit vătămări și de ale pietrarilor și cârpacilor de ghete, care în istorie, acum mai întâi, s-au ridicat la rolul de spirite chinuitoare ale unei regine.

Catena de suferințe se continua. Către mijlocul lui noiembrie se îmbolnăvește regele și după el copilul. Reginei nu i se conde, ca în timpul cât regele va fi morbos, să se mute patul principelui în casa mamei. Ea ceru să-i conde ca barem noaptea să-i fie iertat a fi lângă el, dar i se denega. Lucrul merse și mai departe. Medicina, ordonarea mâncării, băutura, chiar și apa erau supuse la control. Chiar și trupul reginei a fost supus la control, supus vizitei și comuna n-a conde să-i deie o plapumă spre a se scuti de frig.

Cu începutul lui decembrie, regina a început a scădea sufletește și trupește, începu a fi melancolică, neliniștită, tremura. Ea se temea de viitor. Umbra unei mari nefericiri îi era înaintea ochilor. Totul era astfel, încât întârea pe regină în presupunerea ei. Paza mai mare, tratarea brutală, erau presemne sigure.

La 7 decembrie, în timpul dejunului, spuse regele încet reginei că marți va fi dus înaintea conventului, după aceea se va începe procesul și că are avocat. Acea i-o suflă în ureche Clery cu ocazia dezbrăcării. Ca și cum republica ar fi voit înainte să comunice rezultatul procesului, a făcut dispoziții care se fac numai față cu criminali. Curând după ce comunica regele știrea tristă reginei, veni o deputațiune trimisă de comună, care lua de la prinsoare toate instrumentele tăietoare sau arme de apărare sau de atac, cu un cuvânt, tot ce se ia de la criminali. Se luă toate aceste ca nu cumva să se sinucidă și să se substragă de la securea carneficelui. Se luă chiar și foarfecele reginei care, acum, când cosea, trebuia să rupă ața cu dinții.

Pentru a descrie starea reginei de acum, tortura inimii sale, lipsesc cuvintele. Nicăieri nu vedea altceva decât moarte. Pe fețele tuturor vedea numai moarte și ecoul încă striga moarte. De când a început procesul regelui nu i-a fost iertat să mai convină cu familia. Și ca să nu treacă o zi fără noi suferințe, acum se îmbolnăvi și prințesa și în inima ei de muiere se frânse și inima de mamă. Erau acum zile în care regina nu vorbea nici un cuvânt, ci privea cu compătimire la pruncii ei; erau nopți în care în disperarea sa nu dormea nici un moment. Și acum se mai aflau încă oameni care făceau pe regină să simtă grobianitățile lor. Lângă toate acestea, necazul de a nu ști nimic despre soarta regelui, de a nu cunoaște decursul procesului și debaterile conventului.

Singurele știri erau acele pe care le primea prin scrisorile trase în sus pe fereastra regelui sau pe forma împăturării veșmintelor dafinului. Câteodată se reculegea și în mânia sa, din care strălucea maiestatea, întreba pe oficianți despre legea, despre codicele care conde a răpi pe bărbat de la muiere și demanda să o ducă la bărbatul său¹.

După terminarea procesului, conventul avu atâta mărinimozitate, încât conde regelui, ca în perioada executării sentinței, să convină cu regina. Convenirea avea să se întâmple în sala

¹ *Tribuna*, Sibiu, Anul VII, 1890, nr. 219, p. 875-876.

Maria Antoinette - Schiță biografică-istorică

de mâncare a regelui, așa cum a ordonat ministrul de justiție. Sala era goală, masa așternută, scaunele pe lângă pereți, pe masă o carafă și un pahar. Regele și-a fost adus aminte că regina poate să leșine. La ora 8 se deschide ușa. regina, cu fiul său de mână, prințesa regească cu prințesa Elisabeta se rezează în brațele regelui. Regina voi să ducă pe rege în chilia sa, însă dânsul observa: „Numai aici este iertat să vă vad”. Comisarii erau îndărătul ușii de sticlă, nu puteau să audă, puteau însă să vadă durerea familiei regești. Suspine au fost primele vorbe. Regina se puse de-a stânga regelui, madame Elisabeta de-a dreapta, prințesa regească vis-à-vis, iar prințul de coroană lângă picioarele tatălui său. regele începu să vorbească. După fiecare propoziție regina și principele erupeau în suspine. Continuând regele, continuau lacrimile. Regele binecuvântă pe regină, pe soru-sa și pe pruncii săi. Într-aceea se ridică mâna prințului în sus, regele pretinse să jure că nu-și va răzbuna asupra acelor care l-au adus la moarte. De aici încolo nu se auzi nici un cuvânt. După un pătrar de oră, - era zece și un pătrar, - regele se sculă, cu o mână apucă regina brațul regelui, cu cealaltă pe fiul ei de mână. Madame Elisabeta și prințesa regească cuprind pe regele. Așa merg cu toții câțiva pași. la ușă plâng damele din nou și se roagă ca regele să vină dimineața înainte de plecare la ele. „Vă asigur - zise regele - că mâine la ora 8 vă voi vedea”. „Pentru ce nu la șapte”?, întreba regina. „Dară la șapte”. „Adio”. După aceea îi sărută, dar nu se putea despărți. regele se scoase din mâinile reginei. „Adio”. Pe trepte îi vine rău fiicei sale, regina o sprijină, după aceea se întoarce către oficianți și cu ton puternic strigă: „Toți sunteți criminali”. Întorcându-se regele în odaia sa, se lupta mult cu sine să meargă la familie dimineață ori nu. În fine se decisă a nu merge, deoarece nu se simțea în stare a suporta a doua oară a atare durere.

Întreaga noapte din 20 spre 21 ianuarie auzi prințesa regească pe mama sa, - care nu se dezbrăcase deloc, - tremurând pe pat de frig și de durere. Ea suspina neîntrerupt după ora șapte, când să vadă pentru ultima dată pe soțul ei. Se aude un zgomot, ea tresare. Ușa se deschide, dar durere, nu este regele, se duce o carte pentru misă regelui. Ce lung e timpul până la momentul întâlnirii, e o eternitate, până când se aude sunetul trompetelor și regele e dus.

În etajul al treilea al turnului plâng trei dame, pe când un prunc sârman se smulge din brațele lor și ud de lacrimi, strigă către comisari: „Lăsați-mă să merg! Voi ruga poporul să nu lase pe tata rege să moară”.

Câteva ore mai târziu se aud salvele de tunuri și Maria Antoinette știe că pruncii săi nu mai au tată.

XV

Cu data de 21 ianuarie 1793, ziua uciderii regelui, a îndreptat Maria Antoinette o scrisoare către comună, în care a cerut să-i conceadă a purta veșminte de doliu. În 23 comuna a decis și a fost destul de generoasă pentru a-i împlini rugarea. Astfel, din grația republicii, văduva, sora și pruncii au putut purta veșminte de doliu pentru soț, frate și părinte. Regina purta pe cap o ceapță comună, cum purta poporul. De ambele părțile atârna fiorul până la năframa albă, care o purta la grumaz, peste veșmântul negru purta și un șal negru cu margini albe. Pe tâmpile atârnav de ambele părți buclele părului albit. Fruntea ei avea încă noblețea, sprâncenele încă mai aveau avântul regesc. Lacrimile însă i-au roșit ochii, care au căpătat aprindere. Privirea nu mai avea focul de mai înainte, era lăncedă și fără mișcare. Vinețea ochilor nu mai avea veselia și focul de mai înainte, era sclipicioasă ca sticla. Linia nasului vulturiu deveni o cantă ascuțită, uscată, pentru că frica de moarte i-a uscat laturile nasului. Buzele nu mai aveau roșeața, zâmbetul i-a părăsit gura.

Nefericirea a atacat și inima, nu numai fața reginei. Nici o bucurie, nici o desfătare nu mai avea. Totul a fost stins în dansa. Din această doamnă, din această muiere, oarecând regina

Maxim POP

Franței, nu a rămas nimic decât o văduvă. Insultele nu o mai atingeau, ea cunoștea soarta sa.

Viitorul pentru dânsa era fără frică. Maria Antoinette merse către moarte ca spre o patrie și reunire, liniștită și cu o dorință pie. Se ruga neîncetat. Ea nu se mai ținea de acest pământ, sufletul ei se înălța, se desfăcea în fiecare zi mai mult de cele pământești și se părea a-i proba aripile.

Totuși Dumnezeu a voit ca Maria Antoinette să fie dusă încă o dată în ispită, ca și cum ar voi a arăta că mamele niciodată nu sunt gata a muri.

Pe când petrecea regina singură în închisoare și nu mai scobora nici în grădină, ca să treacă pe lângă ușa pe care a ieșit Ludovic XVI, pe atunci privegheau în jurul închisorii partizani credincioși.

Au fost dame care nu s-au temut a întreține corespondență cu templul, a făuri planuri de scăpare a familiei regești, a primi ziua-noaptea pe cei credincioși și curajoși și care nu se abăteau de la propusul lor pe lângă toate rugărilor din templu. Au fost dame, ca d-na marchiză de Serent, care la inchiziție înaintea comitetelor răspunse: „E datoria unei dame de onoare a reginei să supravegheze peste toate câte îi pot fi folositoare și numai moartea o va împiedica a împlini aceste sfinte datorii”.

Dar au fost și bărbați care au avut cugetul și au făcut încercări de a scăpa pe regină. Larjayes, care fusese denumit de regele de mareșal și după aceea rămase fără oficiu, a rămas totuși în Paris, ca să fie în serviciul curții. dânsul a fost mijlocitorul corespondenței între regină, cumnatul său și puterile străine, dânsul și-a propus să elibereze pe regină din templu. Chiar și în închisoare au fost partizani de ai reginei. Turgy, fost ofițer la curte, aflând într-o zi deschisă gratia la templu, a intrat înlăuntru și s-a oferit în serviciul familiei regești. Dânsul a fost primul care comunica prizonierilor din templu câte ceva din ceea ce se întâmpla. În coînțelegere cu alți doi, care aveau servicii în templu, a aflat fel de fel de mijloace de a împărtăși lucruri mai însemnate. Chiar și în astupușul unei carafe cu lapte de mandule a pus țidule și în urmă chiar și prin semne. Al treilea adict al familiei regești fu Toulan. Acesta, prin mijlocirea reginei, se puse în coînțelegere cu Larjayes, care nu avuse încredere în el până nu i-a scris regina un bilet. Planul lui a fost ca regina și prințesa Elisabeta să se îmbrace în veșminte bărbătești și, câștigând bilet de intrare, să iasă din templu, arătând comisarilor biletul. Pruncii să se îmbrace în veșminte rele, cum erau doi prunci ai unu aprinzător de lămpi, care veneau cu tatăl lor și aprindeau lămpile. Ca atare, pe lângă un bărbat care să facă pe aprinzător, să iasă afară. Ca să poată ieși la momentul pus lui Tison și soției sale, era să se ofere tutun spaniol în care să fie opium, ca așa să adoarmă. Planul nu s-a putut executa, deoarece d-na Tison a aflat secretul și l-a denunțat. A mai fost încă un bărbat care voi să mântuie pe regină, a fost baronul Batz, care a fost royalist și, ca atare, a rămas până la capăt. Executarea planului său a împiedicat-o un comisar și așa comisarul Simon a conservat revoluției sau mai bine pentru ghilotină pe regină, chiar așa cum a conservat-o mai înainte d-na Tison.

Pedeapsa lui Dumnezeu însă veni asupra acestei familii mizerabile. Într-o zi vorbea d-na Tison singură. Fiica Mariei Antoinette a răs de dânsa. Sărmana ființă, ea a răs de o nebună. D-na Tison și-a pierdut mințile. Conștiința a muștrat-o. Ea vorbea public despre denunțările sale, despre eșafod, despre prizonieri, despre regină. Noaptea o torturau visuri înfiorătoare și adeseori striga așa de tare încât prizonierii se trezeau din somn. Zi de zi se arunca la picioarele reginei și zicea: „Eu sunt nefericită. Mă rog de iertare, Maiestate. Eu sunt cauza morții voastre”. Ea nu mai cunoștea nici pe fiica sa proprie, avea zgârci atât de înfiorători încât abia o puteau ține opt bărbați. după două zile a fost transportată în Hotel-Dieu, unde a murit torturată de muștrările conștiinței. Regina a iertat pe această ființă nefericită care în noaptea spre 21 ianuarie veni desculță ca să se desfăteze în suspinele și plânsul familiei regești. Ba, după ce a fost dusă din templu, regina a întrebat dacă are grijă bună.

Maria Antoinette - Schiță biografică-istorică

Proiectele de fugă, încercările lui Batz, știrile răspândite în popor și temerile acestuia și altele au înfuriat conventul. În urma acesteia, s-au încoronat suferințele reginei prin o nouă durere. În inima reginei, care era toată o rană, republica mai află un loc pentru o nouă rană mai mare ca cele dinainte.

În 3 iulie, la ora 10 seara, intrară oficianții la regina Maria Antoinette. Prințesa Elisabeta, prințesa regească și chiar și principele de coroană se deșteptară la zgomotul ușilor. Oficianții comunicară reginei următorul conclud al comitetului pentru binele public: „Comitetul pentru binele public ordonă ca fiul lui Capet să se despartă de mama-sa. Regina se repezi la patul fiului său, acesta strigă și se aruncă în brațele mamei sale. Mama-sa se puse peste el și îl acoperi cu trupul său, se apără de mâinile care se întindeau după el. oficianții, văzând aceasta, amenințau că vor întrebuița forța și vor chema străjile. „Ucideți-mă mai întâi pe mine”, zise regina. O oră întreagă dura această luptă a lacrimilor și a amenințărilor, a mâniei și a apărării între acești oameni, care făceau atac asupra mamei și între această muiere care îi împiedica de a-i răpi fiul. În fine, oficianții amenințau că vor ucide copilul. Atunci regina se depărtă de la pat. Prințesa Elisabeta și prințesa regească îmbrăcară copilul, regina n-a avut atâta putere ca să-l îmbrace. Acoperit de lacrimile și sărutările mamei, mătușii și surorii, cu șiroaie de lacrimi pe față, urma băiatul pe oficianți și din brațele mamei, ale mătușii, care a fost a doua mamă, și ale surorii ajunse în mâna lui Simon. Atâta s-a conces reginei, ca de aici înainte să poată plânge în liniște. Acum nu mai erau comisari în jurul ei. Ziua și noaptea erau prizonierele încuiate. De trei opri în zi aduceau păzitorii mâncarea și cercau gratiile ferestrelor. Prințesele așterneau paturile și serveau pe regină care, într-atâta era de deprimată, încât lăsa să i se servească.

Regina acum trăia numai câteva ore pe zi și anume orele când pândea cum duc pe micuțul ei fiu pe trepte în sus în etajul mai deasupra. Spre mângâierea ei era o crăpătură prin care vedea pe fiul său preumblându-se. Câteodată îi aduceau comisarii știri despre băiatul său. adeseori i-a adus știre și Tison care, văzând muștrările de conștiință ale soției sale, prin atențiunea și plăcerea reginei, voia să repare ceea ce a stricat mai înainte. Regina a uitat toate vătămarile, toate denunțările, toate relele ce i le-a făcut pentru plăcerea ce-i făcea, spunându-i că fiul ei e sănătos și se joacă cu mingea. Însă nu mult avu să-i comunice nici Tison¹.

(Va urma)

¹ *Tribuna*, Sibiu, Anul VII, 1890, nr. 220, p. 879-880.

ÎNSEMĂNĂTATEA ȘTIINȚELOR NATURALE ȘI REFORMELE CE LE RECLAMĂ STUDIUL LOR ÎN ȘCOLILE NOASTRE

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI

IX. Însemnătatea științelor naturale din punctul de vedere igienic

Înainte de a încheia partea generală a acestui studiu, să-mi fie permis a mai aminti un moment, care pledează cu destulă elocvență pentru introducerea unei reforme în ceea ce se atinge de studiul științelor naturale.

Domnilor! Este o maximă filosofică, dar cu toate astea foarte simplă, ce profesază în asemenea măsură regentul ca și proletarul, avutul ca și săracul, ignorantul ca și cel învățat, cu un cuvânt orice muritor. Omul dorește pentru sine multe în lume; el își dorește averi, bani, noroc și altele, dar toți își doresc, în prima linie, viață și sănătate. Viața omului, însă, mai mult sau mai puțin, atârnă de sănătatea sa.

Conservarea sănătății este prima îngrijire de care se interesează și trebuie să se intereseze tot omul, de orice condiție socială în care s-ar afla.

Dar spre a îndeplini aceasta, spre a putea îngriji de sănătatea individuală, este o altă condiție și încă o condiție *sine qua non*; aceasta e cunoașterea organismului nostru și a tuturor părților organice, cunoașterea funcțiunii fiecărui organ și a fiecărui aparat de funcțiune, precum și îngrijirea de a se conserva aceste părți și de a se cultiva.

Mijlocul cel mai bun pentru a dezvolta și a conserva organele și întregul organism al școlarilor este, începând de la Rousseau, recunoscut și primit în toată lumea, ca cel mai bun și mai folositor mijloc, *gimnastica*, prin care se întăresc membrele, se oțlesc mușchii și nervii tuturor organelor, în urma căreia și dânsurile pot să-și îndeplinească mai bine funcțiunea lor.

Gimnastica, ce e drept, a început a se introduce în școlile primare, cel puțin se prescrie prin lege și în programele acestor școli. Cum și intru cât se execută aceste programe, este cu totul altă întrebare.

Lucrul principal însă se neglijează și aici cu totul, adică cunoașterea organelor, precum și a funcțiilor fiziologice ce au dânsurile de îndeplinit; cunoașterea elementelor de antropologie, precum și elementele de igienă, nu se propun nicidecum¹.

Și, într-adevăr, dacă reflectăm și judecăm obiectiv și nepreocupați, în adevăr este curioasă împărțirea studiilor din programele noastre. Copilul învață dogmele, istoria biblică, tot ce au făcut profeții din Vechiul Testament și apostolii din Noul Testament, învață istoria patriei, geografia țării, a Imperiului, a Europei și a lumii întregi; învață două până la trei limbi și, în sfârșit, învață de multe și de toate.

Însă din ceea ce este mai de lipsă nu știe nimica. Nu cunoaște nici un organ al corpului său, cu atât mai puțin funcțiunile lui. Spune că-l doare inima, și-ți arată regiunea stomacului.

Nu cunoaște însemnătatea sângelui și circulația lui, condițiile și caracterele unui sânge

¹ În școlile primare și secundare din România igiena se predă chiar ca studiu separat.

Dr. Artemiu Publiu ALEXI

sănătos, nu cunoaște mistuirea, mecanismul ei și condițiile unei bune nutriții. Nu cunoaște plămâni, însemnătatea lor și condițiile unei respirații îndeplătoare și prospere; nu cunoaște însemnătatea pielii și funcțiunea ei, ca organ de asudare, nu cunoaște însemnătatea apei, a îmbrăcămintei, pentru conservarea sănătății corpului.

Cât de folositoare ar fi toate aceste cunoștințe, este cu greu să aprețim cum se cade. Afară de aceea, aceste cunoștințe ar contribui mult la înlăturarea multor fapte, chiar imorale.

Cunoscându-se relele ce urmează din multele desfrânări, cunoscându-se urmările vătămătoare corpului, foarte de multe ori s-ar înfrâna multe pasiuni rele și multe datini stricătore, și aceasta s-ar întâmpla din convingere și numai din respectul pentru că sunt oprite de religie sau de legile pozitive, însă fără a ști adevărata cauză pentru ce sunt oprite. Omul, cu cunoștințe antropologice și fiziologice cât de elementare, s-ar înfrâna de la fapte morale interzise, însă nu pentru că sunt interzise, ci din convingere și pentru că cunoaște urmările vătămătoare și, în urmă, pentru că conștiința propriei conservări îi dictează aceasta.

Din acestea încă rezultă concluzia că științele naturale merită mai multă considerare în școlile noastre primare, că în școlile noastre trebuie introdusă o direcție mai practică.

X. Concluzie

După ce am terminat această parte generală din studiul meu, permiteți-mi să trag concluzia ce reiese într-un mod natural din aceasta.

Domnilor! Trăim în timpul locomotivelor, a tunelelor și a telegrafelor, trăim într-un timp în care se fac chipuri și icoane cu ajutorul luminii, se fac călătorii cu vaporul și se vorbește cu fulgerul. În aceste timpuri, ale minunilor științelor naturale, ar fi timpul să ne lămurim odată că a trecut de mult lumea limbii latine și grecești și scolasticismului despot, că în vremea de acum chiar și omul cel mai simplu trebuie să învețe, pe lângă citit, scris și socoteală, și alte lucruri de mare importanță și folositoare, lucruri care nu trebuie să lipsească de la nici un om ce aspiră la cultură. Și între aceste lucruri, în prima linie sunt, cel puțin în elemente, cunoștințele naturii și ale puterilor sale după starea cercetărilor științifice celor mai noi.

Dacă privim la poporul nostru întreg, nu numai la cel de prin sate, la opincă, ci și la acea parte ce aparține la așa numita clasă a cărturarilor sau a inteligenței, foarte de multe ori trebuie să ne uimim de ignoranța ce o aflăm la mii de oameni din cercurile cele mai înalte, în întrebări despre cele mai simple fenomene ale naturii, despre corpurile naturale și despre puterile acestora.

Și dacă ținem seamă că populațiunea se înmulțește din zi în zi și cu înmulțirea ei se înmulțesc și trebuințele și lipsurile, această împrejurare ne silește fără îndurare de a cerceta natura, de a-i cerceta forțele ei și a ne folosi în ajutorul trebuințelor noastre. Nu cred să existe vreun ramură a vieții noastre care să nu stea în legătură cu vreuna din părțile științelor naturale.

„Filosoful – zice dr. Schramm – juristul, medicul, comerciantul, agronomul, tehnicul și industriașul, toți aceștia, lipsiți fiind de cunoștințele naturii, rămân niște simpli practicanți”.

Fără cunoașterea naturii nu există știință mai înaltă, pentru că numai din legile văzute ale naturii se pot deduce legile nevăzute, adică cele intelectuale. A se depărta cineva de natură este identic cu a se depărta de știință. nici că se poate măsura până la ce grad poate să câștige o activitate omenească prin verificarea priceperii naturii. Newton ședea sub un măr pe malul unui pârâu. Un măr cade. În creierii lui se petrece un fulger și legile de gravitație fură descoperite.

Dar astăzi șede în locul lui Newton un speculant. „Acest pârâu - calculează dânsul – are o pantă mare, curge repede, forța apei s-ar putea folosi. Colo în pădurea de alături se află lemne în abundență, coala se află o mină de piatră (pietriere), pe aceste holde s-ar putea culti-

Însemnătatea științelor naturale și reformele ce le reclamă studiul lor în școlile noastre

va sfecle. Oare cum ar fi când, aici, s-ar putea clădi o fabrică de zahăr?!”

Așa judecă astăzi speculantul și așa speculează fiecare după felul său.

*

Din toate acestea, ce desfășurăm înaintea d-voastră, se vede lămurit că fără înmulțirea cunoștințelor naturale și fără aprofundarea naturii ce ne înconjoară, nu este nici o perspectivă de a se ridica nici o ramură de cultură, nici industria, nici agricultura, nici horticultura, nici pomologia, nici creșterea vitelor, nici silvicultura, cu un cuvânt, nimic, și pe țăranul nostru îl vom vedea regresând și decăzând din zi în zi, până va ajunge la un simplu lucrător de zi, la proletariat. Cu cât vor afla toate ramurile științelor naturale un teren de dezvoltare mai mare, cu cât activitatea și munca industrială și mecanică vor afla o aplicațiune mai perfectă, iar industria va căpăta prin aceasta o importanță mai însemnată și va procura foloase atât pentru fiecare din noi, cât și pentru binele public; cu atâta va trebui ca în școlile noastre să introducem reforme, să le dăm o altă țință, o altă direcție și să le supunem la influența ce o va exercita instrucția științelor naturale și care le va aduce în deplină armonie cu lipsurile vieții reale.

„Fiecare popor cult dispare dacă i se nimicește forța de dezvoltare prin convenții sociale nenaturale”. Aceasta este o lege a naturii în urma căreia și sub influența căreia a trebuit să apună a mulțime de mari popoare, precum babilonienii, perșii, egiptenii, asirienii, fenicienii, cartaginezii și, în urmă, chiar și popoarele elenice, grecii și romanii. Legile naturii sunt inexorabile, eleucid atunci când este pericol, când istoria curentă amenință a frânge șirul etern al dezvoltării. Aceste legi zdrobesc, fără îndurare, pe toate acele popoare care se opun dispozițiilor lor sau le transformă prin încrucișare, producând din popoare vechi popoare noi, pline de viață și ascultătoare de aceste legi eterne ale naturii. Și dacă, domnilor, mi-am permis a pleda prin acest studiu în favoarea științelor naturale, luându-le în apărare, vă rog să nu credeți că fac aceasta din punct de vedere al exclusivității, să nu credeți că eu, ca naturalist de specialitate, nu mi-aș îndrepta privirea și la celelalte ramuri ale științelor, ca și cum aș dori să se învețe numai științe naturale. Aș comite un mare păcat pedagogic dacă n-aș recunoaște și însemnătatea meritată a fiecărui obiect de învățământ.

Când pledez însă pentru reformele amintite, combat numai dizarmonia, disproporția față cu celelalte obiecte, atrăgându-vă atenția asupra însemnătății lor. Aș dori ca să li se recunoască odată importanța, să se recunoască odată că deosebitele ramuri ale științelor naturale trebuie să ocupe cel dintâi rang între toate celelalte obiecte de învățământ. Aș dori, ca recunoscându-se aceasta, să se pună mai mare greutate în studierea lor, să se trateze mai bine și într-o întindere mai mare, aș dori să se țină mai multă socoteală de proverbul latin, care zice: *Non scholae sed vitae discimus* (Nu învățăm pentru școală, ci pentru viață)!

Iar domnia voastră, domnilor, vă adresez în urmă rugămintea ca să lucrați cu toții în această direcție, căci cu puteri unite se face totul. Puterile unite fac astăzi minuni. Să punem cu toții, umăr la umăr, și să lucrăm cu toții pentru regenerarea și propășirea școlilor noastre în spiritul timpului nostru la acea treaptă la care o reclamă demnitatea noastră națională și pentru a oțeli mai bine puterile vitalității neamului nostru, atât de trebuincioase în marea luptă pentru existență.

Transilvania, iunie 1881¹.

¹ *Educatorul*, București, Anul I, 1883, nr. 18, p. 142-144.

DIN GRANIȚĂ

MARȘUL REGIMENTULUI ROMÂNESC DE GRĂNICERI DIN NĂSĂUD

VIRGIL MEDAN¹

În contextul luptei de eliberare socială și națională a românilor din Transilvania și din celelalte provincii locuite din străvechi timpuri de neamul nostru, ideea curții imperiale vieneze de a militariza unele districte² devenea pentru populația autohtonă, atât de setoasă de dreptate, o foarte mare tentație. Cum se știe, „Printr-un decret imperial dat la 15 aprilie 1762, Maria Tereza de Habsburg, împărăteasa Sfântului Imperiu roman de origine germană (1740-1780), a hotărât înființarea unei miliții grănicerești, menită să apere hotarele sud-estice ale statului său, într-o perioadă când acesta trecea prin mari greutăți, provocate de luptele pentru moștenirea tronului”³. În privința planurilor nu existau nici un fel de dubii. „Se desprinde în mod evident intenția curții vieneze de a se folosi de grăniceri pentru a ancora mai solid absolutismul terezian în sol ardelean.

Prin noua instituție militară vor crește puterea și prestigiul comandantului militar local, exponent al voinței imperiale și va scădea implicit vaza dietei nobiliare, refractară față de centralizarea imperiului”⁴. De altfel, nimeni nu se putea opune militarizării. Cei care se opuneau, erau „vânduți ca sclavii din antichitate nobililor din comitatele învecinate”⁵. Deci, volens-nolens, „în 1763 se trece la organizarea efectivă a regimentului, dându-i-se drapel pe care trebuia să jure credință împărătesei Austriei”⁶ și, în același timp, se înființa o fanfară militară care să participe la ceremoniile, festivitățile și defilările regimentului. Dar pe românii din cele 44 de comune care deveneau *Districtul militar grăniceresc al Năsăudului*⁷ nu steagul și nu fanfara și, cu atât mai puțin, dorința Austriei de a-și apăra granițele îi determina să se înre-

¹ Text preluat din *Acta Musei Napocensis*, XXI, Cluj-Napoca, 1984, p. 595-601.

² Carol Göllner, *Regimentele grănicerești din Transilvania, 1764-1851*, București, Editura Militară, 1973.

³ Corneliu Albu, *Față în față cu Bonaparte pe puntea de la Arcole*, în „Magazin istoric”, București, 1973, nr. 11, p. 84.

⁴ Carol Göllner, *op. cit.*, p. 25.

⁵ Idem, p. 54.

⁶ Ioan Dimulescu, *Din trecutul Ardealului. Istoricul regimentului 2 grăniceri românesc*, Pitești, 1933, p. 7.

⁷ Virgil Șotropa, *Districtul Năsăudului*, în „Arhiva Someșană”, Năsăud, 1924, p. 7; Idem, *Înființarea graniței militare năsăudene*, în „Arhiva Someșană”, Năsăud, 1938, nr. 24, p. 1-129; Idem, *Militarizarea Văii Bârgăului*, „Arhiva Someșană”, Năsăud, 1929, nr. 10, p. 1-31.

Virgil MEDAN

gimenteze, ci unele prevederi din Statutul grăniceresc, formulate clar¹ în urma numeroaselor demersuri pe care le făcuseră reprezentanții năsăudeni la Viena. În statut, împărăteasa prevedea, printre altele: „Am decis ca acești Valahi, locuitori ai districtului Rodnei și ai altor localități, precum și alți Valahi din aceleași localități care s-ar anunța ulterior, și care toți până acum nu s-au bucurat de libertate, să fie scoși din starea lor de supuși de până acum și să fie părtași la toate prerogativele legate de statul militar. Anume atât ei, cât și copiii și urmașii lor, eliberați de orice obligament de supuși, să fie considerați oameni liberi; toate bunurile câte formează proprietatea unui individ, dimpreună cu tot folosul și câștigul ce-l aduc, să fie scutite din neam în neam de dijmele obicinuite a se lua mai înainte; proprietarii să fie apărați în conformitate cu legile țării și cu articolii militari și să se bucure de toate acele prerogative și imunități, de care se bucură ceilalți oameni liberi”². Așadar, în districtul năsăudean se abolea asuprirea. Pentru că, așa cum arată și George Barițiu: „Un alt folos esențial pe care-l prevedea guvernul central din militarizarea câtorva zeci de mii de familii țărănești era înfrânarea prin acestea a neîncetatei pretențiuni și excese de ale aristocrației și a patriciatului, era crearea unei clase de cetățeni mult mai liberi decât iobăgimea, dar mult mai disciplinați decât să cuteze vreodată a face cauză comună cu aristocrația, în caz când aceasta ar cugeta iarăși la rebeliuni”³. Se înțelege că imperiul habsburgic nu dorea, nici pe departe, satisfacerea tuturor doleanțelor populației românești din această parte a Transilvaniei. Dovadă elocventă că nu se respectau toate înțelegerile stabilite la Viena a fost șirul nemulțumirilor manifestate chiar de către unii reprezentanți ai năsăudenilor care au participat direct la tratativele premergătoare, ca Ștefan Cutea⁴ din Feldru, apărător recunoscut al drepturilor țăranilor de pe Valea Someșului, sau Tănase Todoran⁵, un bătrân de 101 ani din Bichigiu⁶, care, pentru faptul de a fi pretins curții vieneze să-și respecte promisiunile făcute, a fost tras pe roată cu 22 de ani înaintea lui Horea, iar ceilalți capi ai răzvrătiților „au fost executați prin țeapă sau ștreang”⁷. Sacrificiile românilor au fost, pe parcurs, foarte numeroase. Casa imperială de Habsburg a riscat, înființând între altele, regimentul românesc de la Năsăud⁸, cu foloase pe care românii au știut să le tragă din plin în pofida faptului că cei 18 comandanți⁹ câți s-au perindat de-a lungul celor nouă decenii de existență a acestei unități militare s-au purtat deosebit de aspru cu grănicerii. Străini prin origine la început, germani, croați, francezi și italieni¹⁰, ofițerii nu cunoșteau limba și, mai ales, „nu înțelegeau să trateze cu indulgență și bunăvoință pe grănice-

¹ Vasile Bichigean, *Statutul grăniceresc*, în „Arhiva Someșană”, Năsăud, 1928, nr. 8, p. 76-92.

² Idem, p. 77.

³ George Barițiu, *Părți alese din istoria Transilvaniei*, vol. I, Sibiu, 1889, p. 369.

⁴ Idem, p. 371.

⁵ George Barițiu, *Istoria regimentului alu II, romanescu granitariu transilvanu. După monografia latina dein 1830 și după alte documente posteroare*, Brașov, 1874, p. 102.

⁶ Corneliu Albu, *op. cit.*, p. 85.

⁷ Ioan Dimulescu, *op. cit.*, p. 7.

⁸ J. H. Beningni, *Statistische Skizze der Siebenbürgische Militärgrenze*, Hermannsdadt, 1834; Hermann Meynert, *Geschichte des k.k. Osterreichischen Armees*, Wien, 1852-1854; Gustav Amon von Treuenfest, *Geschichte des k.k. Inf. Reg. Nr. 50 Friederich Wilhelm Ludwig Grossherzog von Baden*, Wien, 1882; Augustin Bunea, *Istoria regimentelor grănicerești*, Blaj, 1941; Ioan Pop, *Înființarea și activitatea regimentului II românesc de graniță (1762-1851). Teză de doctorat* (condusă de prof. univ. Vasile Mocanu), București, 1978, manuscris.

⁹ Virgil Șotropa, *Comandanții regimentului grăniceresc năsăudean*, în vol. „Fraților Alexandru și Ion I. Lapedatu”, București, 1936, p. 815-823.

¹⁰ Iuliu Moisil, *Biografia căpitanului Anton Cosimeli și opera sa Poemation de secunda legione valachica – Poema regimentului al II-lea grăniceresc năsăudean, tipărită pentru întâiași dată în limba*

Marșul regimentului românesc de grăniceri din Năsăud

rii români încă nedeprinși cu disciplina militară; dimpotrivă pentru orice transgresiune și vină mai mică le măsurau pedepse aspre și inumane. Încă și mai mult păcătuiau însă unii ofițeri cari cu orice prilej își manifestau disprețul față de poporul nostru și datinile lui...¹. cu atât mai luminoasă apare figura căpitanului Anton Cosimelli, „cunoscut ca scriitor și mare filo-român”², care a semnat cu pseudonimul Comes Silvius Tannoli vestitul *Poemation de secunda legione valachica*³ în care scria: „Aducându-ne bine aminte de virtuțile strămoșești, nu stăm la îndoială să urmăm din nou căile vechi”⁴. Era o constatare, o încurajare și un îndemn adresate grănicerilor de un confrate vizionar, a cărui profetică intuiție avea să se adevărească în curând. Ceea ce îl frapa, mai cu seamă pe italieni, dar și pe francezi, era caracterul pronunțat latin al limbii noastre⁵.

„Falanga valahică” și-a dat tributul de sânge în diferitele conflagrații la care a fost obligată să participe, dovedind un eroism și o putere de luptă care au uimit Europa. A rămas memorabilă lupta de apărare a podului de la Arcole, când armatele franceze au fost împiedicate să-l ocupe și să înainteze, când însuși Napoleon „admiră statornicia și vitejia acestui batalion îndrăcit și n-are destule cuvinte să laude îndărătnicia acestor nemți, a căror rezistență a fost într-adevăr neînchipuit de eroică. Cronicarii pun în gura lui Napoleon cuvintele că, de-ar avea el un asemenea batalion, ar ajunge la Viena în trei zile”⁶. Însă, Napoleon – așa cum arată Coșbuc în continuare – „nu știa pe cine laudă. Acel batalion nu era de nemți. În întreg batalionul era un singur neamț, și-l chema Voestenradt; toți ofițerii și soldații și soldații batalionului până la unul erau români”⁷. Pierderile suferite de grănicerii români au fost foarte mari raportate la efectivul batalionului al doilea al Regimentului năsăudean, dar aceste sacrificii se făceau cu convingerea cu consolarea că acolo acasă, pe Valea Someșului Mare se păstrează condiții de viață umană, se construiește ceva întru folosul neamului românesc. E destul să ne gândim la *fondul grăniceresc* care, pe măsură ce sporea⁸, a oferit grănicerilor multiple posibilități de a face importante progrese economice și culturale.

Celebrele școli năsăudene⁹ au fost subvenționate din același fond grăniceresc. În condițiile cunoscute, „răspândirea culturii în acest district a fost impusă de dorința însuflețită a populației locale de a participa la acea luptă, care a avut ca urmare nevoia de a se pregăti temeinic în vederea ei”¹⁰. Se știe, în general, că „... la năsăudeni sentimentul național era foarte puternic. Conștiința națională românească la grănicerii năsăudeni a fost întotdeauna foarte

latină în anul 1768 sub pseudonimul Comes Silvius Tannoli. Traducere în limba română (în 1925) de Vasile Bichigean, Năsăud, 1939.

¹ Virgil Șotropa, *Regimentul grăniceresc năsăudean*, în „Arhiva someșană”, Năsăud, 1925, nr. 2, p. 4.

² Idem, p. 3.

³ Anton Cosimelli, *Poemation de secunda legione valachica...*, în „Arhiva Someșană”, 1925-1927, nr. 2, 3 și 4.

⁴ Vezi „Arhiva Someșană”, Năsăud, 1925, nr. 2, p. 18.

⁵ Ioan Dimulescu, *op. cit.*, p. 7.

⁶ George Coșbuc, *Românii ținând drumul lui Napoleon cel mare (episod din istoria militară a românilor ardeleni)*, în „Opere alese”, IV, Ediție îngrijită și prefațată de Gavril Scridon, București, 1979, p. 115.

⁷ *Ibidem*.

⁸ Ștefan Manciușlea, *Regimentele grănicerești din Ardeal și Banat la 1840*, în Anuarul Institutului de Istorie Națională (AIIN), Cluj, 1928-1929, p. 436.

⁹ Virgil Șotropa și Nicolae Drăganu, *Istoria școalelor năsăudene, scrisă cu prilejul a 50 de ani ca existență (1863-1913) a gimnaziului superior fundațional din Năsăud*, Năsăud, 1913.

¹⁰ Valeriu Șotropa, *Districtul grăniceresc năsăudean*, Cluj-Napoca, 1975, p. 196.

Virgil MEDAN

vie¹. Școala și susținuta activitate culturală au avut rosturi foarte precise în partea locului: *Virtus Romana Rediviva* sub forma unei devize a făcut o strălucită carieră și a dominat autoritar o bună vreme dezvoltarea istorică a românilor năsăudeni². Înscrișă cu litere de aur ca nume al societății literare³ unde avea să-și facă ucenicia George Coșbuc, înscrișă, apoi, cu litere de foc „pe steagul național al românilor transilvăneni la Adunarea Națională de la Blaj în mai 1848⁴, această deviză – alături de celebrul imn „Deșteaptă-te române!” – a exercitat o influență covârșitoare asupra populației românești, conștientă că numai prin emancipare, prin culturalizare își poate recăștiga libertatea⁵.

În acest context cultural efervescent s-au format numeroși reprezentanți ai științei, ai artei, ai literaturii românești, de la creatorul anonim făuritor de folclor, la folcloristul Ion Pop Reteganul și de la George Coșbuc la Liviu Rebreanu, galeria acestora reprezintă a doua „falangă valahică” angajată în lupta noastră îndârjită pentru apărarea ființei și demnității acestui neam. „Satele din ținutul Năsăudului – scria Constantin Dobrogeanu-Gherea, referindu-se la <<poetul țărănimii>> –, sunt relativ avute, țărani munteni voinici. Până acum treizeci de ani încă, aceste sate au fost organizate militărește, ca sate de grăniceri – paznici ai frontierelor – un fel de cazaci ai Austriei. Între acești voinici, între acești grăniceri la care trăiau încă spiritul și tradițiile războinice, s-a născut și a scris Coșbuc”⁶.

Am insistat, anume, asupra câtorva din multiplele aspecte ale tradițiilor culturale și de luptă proprii românilor din această parte a țării, spre a face mai ușor înțelese originea, structura și rosturile funcționale pe care le îndeplinea melodia care a fost preluată și adaptată instrumental și armonic ca marș al Regimentului grăniceresc din Năsăud, pe care îl interpreta fanfara acestei unități militare, chiar dacă fanfara lor cânta și alte melodii de largă circulație și audiență în epocă, melodia pe care o cântau ei cu cea mai mare plăcere și care devenise un fel de emblemă sonoră a grănicerilor năsăudeni, era o melodie preluată din bogatul repertoriu folcloric atât de caracteristic satelor din bazinul Someșului Mare.

¹ Iuliu Moisil, *Conștiința națională și eroismul grănițerilor năsăudeni*, în „Arhiva Someșană”, 1938, nr. 24, p. 1.

² Teodor Tanco, *Virtus Romana Rediviva*, I, Bistrița, 1973, p. 11.

³ Onisim Filipoiu, *Societatea de lectură „Virtus Romana Rediviva” și revista ei „Musa Someșană”*, în „Analele științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, serie nouă, secțiunea III C, Limbă și literatură, tom XIII, anul 1967, fasc. I, p. 23. Dintre ședințele largite la care participa și publicul din oraș, amintim și noi pe cea din 11 iunie 1882, cu un program desfășurat în saloanele hotelului „Rahova”, în cadrul căreia George Coșbuc, student clasa a VI-a, și-a citit poezia „În oala acoperită nimeni nu știe ce e pus”, după o poveste populară, iar la punctul 11 al programului sta înscriș „Marș grăniceresc” executat de orchestra școlii.

⁴ Teodor Tanco, *op. cit.*, p. 11.

⁵ Iuliu Moisil, *Figuri grănicerești năsăudene*, în „Arhiva Someșană”, Năsăud, 1937, nr. 21, p. 595. Evocând momentul instaurării lui Alexandru Bohățel – originar din comuna Vultureni, județul Cluj –, căpitan suprem al districtului năsăudean, Iuliu Moisil arată că a constituit „un eveniment din cele mai mari din viața românilor ardeleni”, insistând asupra unor amănunte foarte importante în contextul care ne interesează, cum, de pildă, „călătoria lui Bohățel de la Cluj la Năsăud (în 15-16 iunie 1861) a fost o călătorie triumfală, a cărei splendoare a ridicat-o întreg ținutul... S-au ridicat arcuiri de triumf, treascurile (pivele) bubuiau și banda muzicală din Năsăud intona cele mai frumoase piese românești”. La primirea lui Bohățel strigătul „să trăiască” era „acompaniat de 12 treascuiri și muzică. Seara întreg orașelul Năsăud era iluminat în onoarea lui. I se făcu o serenadă cu nenumărate făclii, muzica (fanfara) grănicerească și corul preparanzilor sub conducerea profesorului Ioan Secuiu, execută entuziastice cântece românești la locuința căpitanului”.

⁶ C. dobrogeanu-Gherea, *Poetul țărănimii*, în „Studii critice”, II, Ediție adnotată și comentată de Horia Bratu, București, 1956, p. 222.

Marșul regimentului românesc de grăniceri din Năsăud

Dar, înainte de toate, iată care este înfățișarea acestei celebre melodii, a cărei preistorie și istorie o vom urmări foarte succint, melodia fiind notată de la vestitul ceteraș sângeorzan Ion Ciobotaru, în vârstă de 70 de ani, la 3 august 1960:

Melodia se caracterizează printr-o mare simplitate structurală. Câmpul intonațional nu depășește limitele unui pentacord minor ($si_1 - fa\ diez_1$), decât prin saltul descendent al „cvartei de cimpoi” ($si_1 - fa\ diez_1$), care îi conferă, astfel, melodiei un ambitus de o octavă. Se observă ușor diatonismul pur propriu melodiilor evolute pe grifura instrumentelor tradiționale de suflat: cimpoi, fluiet, etc. Sub aspect ritmic, melodia se circumscrie giusto silabic-ului (notat de noi în 6/8), putând fi interpretat și ca un ritm binar cu doi timpi ternari, aici făcându-se stăruitoare alternanța antispastului și coriambulului atât de caracteristică muzicii populare din nordul Transilvaniei și din Maramureș, această caracteristică constituind o moștenire a poporului român din cele mai îndepărtate vremuri. Și sub înfățișarea ei arhitectonică, melodia trădează o mare simplitate. Prima perioadă este alcătuită dintr-un singur rând melodic repetat variat la cadență, deci A, A, B, B. Funcțional, informatorul a ținut să precizeze: „Aiesta-i marș de nuntă, îl zicem când merem cu mireasa către biserică, ori di la biserică înapoi, către casa mirelui”. Și badea Ion Ciobotaru a mai adăugat la prețioasele sale informații: „asta-i zăcală veke, îi di pă vremea lui Maria Tereza, asta o fost marșu’ grănicerilor, o cânta banda cătanelor negre. Noi o zăcem pă drum cu nuntașii și o mai zăcem *ca de strigat, cân’ să kiuie așe ca pă la noi*”. Că melodia are o foarte mare frecvență în repertoriul nupțial din zona Năsăudului, ne-am convins cu prilejul repetatelor cercetări pe teren în acele părți ale Transilvaniei. Acest fapt a mai fost confirmat și de cântăreața Virginia Mureșanu din Rebrîșoara care ne-a cântat, pe o variantă a aceleiași melodii, versurile „Drag mi-i să mă-nveselesc”¹, susținând și ea că „melodia asta se cântă la nunți, *ca de strigat*”.

O altă variantă, de data aceasta chiar cu text de nuntă, a fost înregistrată pe discul Mariei Peter, intitulat *Cântece de nuntă de pe Valea Someșului*², la nr. 10, „Mireasa la cununie”, despre care compozitorul Tudor Jarda – temeinic cunosător al istoriei și folclorului din părțile Năsăudului, el însuși fiind prin obârșii năsăudean – scrie pe coperta discului: „La origine, acest cântec a fost <<Marșul regimentului doi grăniceresc>> care a ființat între anii 1763 și 1851 la Năsăud. Marșul, cu o intonație înrudită creației populare (s-ar putea să aibă ca sursă tot o melodie populară), devine surprinzător de repede în unele sate someșene. Marșul miresei, adi-

¹ Virgil Medan, *Cântece de viață nouă*, Cluj, 1965, p. 68.

² Disc EPE o805.

Virgil MEDAN

că melodia de strigat care însoțește mireasa pe drum de acasă până în gura uliții, unde așteaptă mirele și nănașii¹.

Caracterul ritualic, în plan funcțional, al acestei melodii ar fi suficient, în sine, pentru a îi recunoaște vechimea. La fel, structura sa ritmică, notată în 6/8, o pune în raporturi de înrudire nu numai cu horele bătrânești, în același ritm, din Bucovina și Moldova, dar și cu atât de numeroase melodii din folclorul celtic atât de binecunoscute din publicațiile apărute în Europa occidentală. Deci, s-ar putea vorbi, și în acest caz, de un substrat melodic indo-european. Dar, oare, acestea sunt singurele argumente care ar putea fi invocate în acest sens?

Într-o interesantă cercetare privind folclorul în care se oglindește amintirea faptelor legendarului haiduc Pinteza Viteazul, Constantin Prichici² ajungea la o constatare deosebit de importantă. Anume că melodia care vehiculează textele despre celebrul haiduc în părțile someșene, maramureșene și bucovinene a fost inițial o variantă a poemului muzical despre „Ciobanul care și-a pierdut oile”³. Așa este, sesizarea lui Prichici corespunde realității, dar folcloristul nici nu și-a dat seama de perspectiva pe care o deschidea intuiția sa. De fapt, acest poem muzical ne conduce pe firul existenței sale până în preistorie. Acest poem, în care ne este relatată prin mijloacele limbajului muzical întreaga dramă a ciobanului care își pierde oile și le caută mereu, reprezintă o moștenire din muzica tracilor. Lupul și oile, care apar și dispar, sunt simboluri desprinse din străvechiul context al dramei anotimpurilor, drame jucate în preistoria tragediei antice în piei de țap și de lup, forme de teatru folcloric care în repertoriul românesc se păstrează până în zilele noastre în jocuri ca: turca, brezaia, capra, etc. Semnificativ rămâne, însă, faptul că poemul acesta în care se conturează două planuri distincte: al tristeții și al bucuriei, al regretului și al speranței, a urmărit destinul neamului nostru de-a lungul existenței sale într-o atât de zbuciumată istorie. Câte dureri și câte bucurii, câte căderi și câte înălțări n-a oglindit acest singular poem în care alternează contrastant doina și jocul, subliniind cele două stări sufletești? Astăzi știm că melodia poemului amintit și melodia cântecului despre Irinčuța – o fată căreia i s-au furat oile –, au fost adaptate versurilor despre Pinteza Viteazul, haiducul născut la Măgoaja⁴, ale căror fapte sunt atestate și istoricește.

Baladele pe această temă devin tot mai bine cunoscute, datorită cercetărilor sistematice care se întreprind⁵. Iar că această melodie a urmărit îndeaproape destinul nostru istoric, fiind cunoscută și de poetul maghiar Balassi Bálint pe la mijlocul secolului al XVI-lea, o confirmă și faptul că majoritatea cântecelor despre regele munților Avram Iancu – neînfricatul conducător al revoluției românești din Transilvania la 1848 –⁶, reprezintă îngemănarea acestor melodii (doină și joc) cu textele în care poporul îi preamărește faptele de arme și vitejia.

Așadar, de la străvechiul poem muzical la cântecul ritual de nuntă și la balada despre

¹ Vezi pe coperta discului documentata prezentare semnată de compozitorul Tudor Jarda.

² Constantin Prichici, *Haiducul Pinteza Viteazul în tradițiile poporului nostru*, București, 1979. Vezi și Constantin Gh. Prichici, *Geneza melodică a baladei lui Pinteza Viteazul*, în „Revista de folclor”, București, II, 1957, nr. 4, p. 7-26.

³ Constantin Prichici, *Haiducul Pinteza Viteazul...*, p. 77.

⁴ Idem, p. 18; Virgil Medan, *Cântece epice*, Cluj-Napoca, 1979, p. 231; Idem, *Balade despre haiducul Pinteza Viteazul*, în „Samus”, II, Dej, 1979, p. 69.

⁵ O comparație și numai între înregistrările și transcrierile variantelor despre haiducul Pinteza Viteazul culese de la Victoria Darvai se poate face urmărind: Isidor Râpă și Constantin Arvinte, *Cât îi Maramureșu*, Baia mare, 1971, p. 7-15; Constantin Prichici, *Haiducul Pinteza Viteazul...*, p. 59-61; Virgil Medan, *Cântece epice*, p. 234-242.

⁶ Constantin Prichici, *Haiducul Pinteza Viteazul...*, p. 94-99; Virgil Medan, *Cântece epice*, p. 247-270.

Marșul regimentului românesc de grăniceri din Năsăud

haiducul Pinteza Viteazul¹, iar apoi la marșul regimentului grăniceresc din Năsăud și de acolo spre cântecele despre Avram Iancu, sunt momente semnificative în istoria acestui neam, momente care atestă modul în care o melodie urmărește îndeaproape treptele de înălțare spre libertate a unui popor care nu și-a uitat o clipă vocația luptei pentru dreptate socială și națională, vocația conviețuirii în pace cu toți vecinii și prietenii.

În prezent melodia se asociază tot mai mult unor versuri lirice, luând forma cântecelor de joc atât de mult preferate și savurate de numeroșii melomani din țara noastră și de peste hotare.

Ținem să mai adăugăm un amănunt pentru cei pe care i-ar putea interesa mai în detaliu istoricul păstrării laudabilelor tradiții privind muzica de fanfare și corale în Năsăudul grăniceresc, că o bogată bibliografie publicată² și în manuscrise³ confirmă din plin interesul și dragostea oamenilor din aceste locuri pentru tot ce este frumos, pentru arta sunetelor. Foștii capelmaștri ai fanfarei militare deveneau și profesori la școlile năsăudene. Între aceștia se cuvine să amintim pe Iosef Hanosek, despre care se știe că „Afară de școală s-a îngrijit și de păstrarea fanfarei alcătuite din muzicanții rămași de la regimentul al II-lea românesc de graniță instruindu-i și scriindu-le notele de lipsă, între altele și Marșul grănicerilor, care altfel ni s-ar fi pierdut”⁴. Anton Kunna „din 1844 până în 1848 a fost capelmaștru al regimentului al doilea de graniță din Năsăud”⁵, după care timp de 12 ani a fost profesor la conservatorul clujean, iar „în 18 august 1872 fu ales profesor de cânt și muzică la gimnaziul din Năsăud...”⁶. Apoi Grigore Pletosu⁷, iar după el Johann Baptist Oberti, care „până la 1868 a făcut serviciu militar ca sergent și capelmaștru”⁸, iar la „începutul anului școlar 1880/81 e ales profesor de cânt și muzică la gimnaziul din Năsăud”⁹. Tot ca profesori cu aceleași atribuții și de capelmaștri ai fanfarei năsăudene, îi amintim pe „Jacob Mureșianu a lui Iacob din Rebrîșoara”¹⁰, Johann Fischer care „are meritul de a fi cel dintâi dirigent al <<reuniunii române de cânt>> și de a fi organizat <<fanfara pompierilor din Năsăud>>”¹¹, apoi pe Emil Ștefănuțiu și pe Augustin Bena¹² - o întreagă pleiadă de muzicieni valoroși.

¹ După Pinteza, o întreagă serie de haiduci: Bujor, Darie, Ion Pietraru, Codreanu, Vasile cel mare, Florea, rînd pe rînd toți au fost cântați pe aceeași melodie. Vezi Prichici, *op. cit.*, p. 88-94.

² Șotropa și Drăganu, *op. cit.*, p. 356-360.

³ Nicolae Trifoiu, *Fanfara Năsăudului*, manuscris.

⁴ Șotropa și Drăganu, *op. cit.*, p. 356.

⁵ *Ibidem.*

⁶ *Ibidem.*

⁷ *Ibidem.*

⁸ *Ibidem.*

⁹ *Idem*, p. 357.

¹⁰ *Ibidem.*

¹¹ *Ibidem.*

¹² *Ibidem.*

De sub Ineu – 26 septembrie st. v. 1899

Rar s-a mai văzut o vară atât de rece și ploioasă cum au avut comunele de la izvorul Someșului Mare anul acesta.

Economii, care au avut de făcut 80-100 care de fân, abia au scăpat cu 2-3 care neplouat. Mult fân și otavă a putrezit. Prunele au crăpat și putrezit pe pruni încă înainte de a se coace.

Din cauza ploilor și răcelii, toate au întârziat: cu otăvile, cu seceratul încă abia am gătat, iar culesul cucuruzilor acum s-a început. În Feldru, a doua oară, a bătu gheața în vara aceasta, zdrobind și culcând cucuruzul la pământ, încât au fost să-l culeagă pe la mijlocul lui septembrie, în mare parte necopt. Unicele scălzi românești de apă minerală din Ardeal, ale Sângeorgiului Român, au avut un sezon cum mai slab abia se poate. A stricat mult și focul din 5 aprilie, care a nimicit mai multe clădiri pe teritoriul băilor, între care un hotel și o vilă, pricinuind o pagubă de vreo 15.000 florini, dar cauza de frunte că scalda n-a fost cercetată de mulți oaspeți, a fost timpul rău.

*

Vestea că în Năsăud se pregătește o „nouă înfrățire”, durere, e dreaptă. O nouă bancă românească-nemțească-ungurească, banca „Mercur”, e întemeiată, taxa de înscriere și 30% din capital sunt solviți deja. Director e ales cehul Ulrich, ginerele fabricantului de bere Goldsmith, cumnat cu directorul gimnaziului Șotropa și cu profesorul dr. Scridon, iar căsar e dl. Vasile Petri. Prospectele încă în trei limbi s-au tipărit: românește, ungurește și nemțește. Trist, dar adevărat! În Năsăud stăpânește spiritul afurisit al lui Ciocan János. Cu toate că la școlile normale grănicerești se propun toate obiectele în două limbi – paralel – românește și ungurește, în anii din urmă s-au înființat școli ungurești cu 3-4 învățători, care gem de elevi, pe când școlile românești sunt mai goale. Străinii, cu deosebire evreii, ne copleşesc, ne sug, noi îi dezmierdăm, îi îmbogățim și ne silim a le intra în grație. Nu vedeți pericolul? Români! De-a lungul ulițelor principale din Năsăud, Rodna și alte comune fruntașe sunt aproape numai perciunați; pământul, vatra strămoșească, pentru care moșii și strămoșii noștri au umplut cu șiroaie de sânge românesc câmpiile Europei, se înstrăinează zi de zi. În comune fruntașe, ca Sângeorgiul Român, cu peste 3.000 români, cu băi de apă minerală foarte excelentă, cu medic, cu farmacie, poștă, telegraf, jandarmerie, doi preoți, 5 învățători, târg de săptămână, etc., să nu se afle necum un comerciant, dar nici un măcelar român, altă carne decât „koscher”¹-ă să nu poți căpăta și de cumva o lună de zile nu-i acasă hahamul² (schachter), o lună de zile să n-ai carne, totuși e prea mult, prea suntem slăbănogi! Am ajuns ca fără evreu să mai putem cumpăra, nici vinde nimic. Doamne, rău mai stăm! Că stăm cu mâinile în sân și ne uităm cum liftele îmbogățindu-se de pe spatele nostru, rând pe rând ocupă toate locurile frumoase și potrivite pentru „gescheft”³ de pe lângă drumuri, expropriind pe români, iar românii apucă coastele ca în Maramureș și, în urmă, dacă merge tot așa - și nu-i nădejde să meargă altcum – siliți vor fi ai noștri ca maramureșenii să ia lumea în cap.

¹ Set de reguli și norme care definesc mâncarea tradițională evreiască.

² Persoană care era însărcinată să taie vite și păsări conform prescripțiilor religiei mozaice.

³ Afacere mărunță, necinstită provenită din cuvântul german geschäft.

De sub Ineu – 26 septembrie st. v. 1899

*

Pe baza legii din 1896, articolul XXII, & 21, litera g și pe baza ordinațiilor ministeriale, fiecare comitat și în urmă fiecare comună și-a alcătuit și înaintat spre aprobare câte un statut de pompieri (focari) obligați. Cercul Rodnei a trimis pe unul dintre învățătorii noștri la un curs de pompieri în Budapesta de unde, întorcându-se cu atestat bun de ofițer, a ținut un curs teoretic și practic în Rodna Veche. La aceasta toate comunele din cerc și-au trimis câte 1-2 bărbați, ca aceștia, apoi, să instruiască pe toți. Cred că și în alte părți s-a întâmplat sau în scurt o să se întâmple așa ceva. Deci, ar fi foarte bine dacă s-ar afla cineva care să editeze o instrucțiune românească în stil mai ușor popular, cu termeni românești bine potriviți, ca să se introducă termeni mai buni, iar nu pociți. Pe unul ca acesta l-aș putea asigura, că numai în cercul Rodnei, dacă n-ar fi prea scumpă, s-ar trece sute, dacă nu mii de exemplare.

*

În pădurile grănicerilor taie cu dinadinsul: mori de fereastră (fireze) cu vapor în Dej, la Anieș și pe Mării (la izvoarele Someșului Mare), ba pe Mării vreau să facă cale ferată. La aceasta trecea săptămâna trecută o ciurdă de „csikos”-i de pe la Karczag². Se vede însă treaba, că unde evreii sunt stăpâni, acolo nu mult dau pe frăție, fie chiar și cu fiii „națiunii”, și așa în curând bieții „csikos”-i se reîntorceau cu buzele drâmboite, ducându-și de-a mâna tărăboanțele³, dimpreună cu rogojina, căldărușa și toată avuția ce o au⁴.

RODNA VECHÉ: Str. Principală de la Podul Sfântului în jos, cu prăvăliile evreiești
 Carte poștală editată de Grun Markusz, circulantă în 18.11.1916
 (Colecția Cornel Rusan)

¹ În dungi.

² Localitate în Ungaria.

³ Roabe, cotigi.

⁴ Foaia Poporului, Sibiu, Anul VII, 1899, nr. 42, p. 496.

Reuniunea „Mariana” Rodna, 24 octombrie 1900 st. n.

Duminică și luni, 21 și 22 octombrie, s-a ținut în istorica comună Rodna Veche, tocmai la obârșia Someșului Mare, adunarea generală a reuniunii învățătoresți greco-catolice „Mariana”.

Încă de sâmbătă seara au început a sosi în Rodna lanțuri-lanțuri de trăsură, aducând cu sine dascălimea din Vicariatul Rodnei, protopopiatele Bistriței și Budacul Român, adică întreaga dascălime română din comitat.

Primirea ce s-a făcut Reuniunii noastre de către poporul și inteligența din Rodna, primire ca și care mai frățească, mai românească, nu poți vedea – va rămâne pe veci neștersă în sufletele noastre.

Dragostea, ospitalitatea de care am fost împărtașiți de frații de la Rodna, apoi sprijinul moral și material ce ni s-a oferit acolo, va fi pentru noi învățătorimea, ca și pentru toți membrii reuniunii „Mariana” în general, un îndemn, un impuls, a lucra tot mai mult, tot mai cu zel pentru propășirea și înflorirea scumpei noastre Reuniuni.

Părintele Gherasim Domide, parohul Rodnei, cunoscutul naționalist și om de bine, a fost fără îndoială sufletul serbărilor aranjate la Rodna în onoarea reuniunii „Mariana”. Dânsul, vrednic conducător al poporului său, zelos și neobosit în munca pentru binele de obște, a avut partea leului în tot ce privește reușita acestei serbări.

Sâmbătă seara, la sosirea membrilor Reuniunii, comitetul aranjator în frunte cu parohul local și învățătorii Silvestru Mureșan și Nicolau Mureșan, ne-au primit și încuartirat pe la familiile mai alese, în a căror case ne-am simțit ca la noi acasă. Seara de convenire, de la hotel „Simon”, încă a fost plăcut surprinzătoare pentru noi. Inteligența din Rodna: preot, învățători, pretor, notar, etc. și-au dat acolo întâlnire pentru a face iubiților lor oaspeți, învățătorimii, o seară din cele mai plăcute.

A doua zi, Duminică dimineața la ora 8, membrii Reuniunii au luat parte în corpore la serviciul divin, celebrat în frumoasa biserică greco-catolică prin trei preoți, fala preoțimii noastre în district: Gherasim Domide, Pamfilii Grapini și Lazar Avram. La finea misei, părintele Domide ținu o cuvântare plină de sfaturi și învățături alese, cuvântare ce mișcă până la lacrimi publicul și învățătorimea, care nu putea să admire îndeajuns pe acest apostol și adevărat părinte sufletesc poporului său.

În decursul misei, corul plugarilor de la Feldru, dirijat de zelosul conducător Petru Neamțu, învățător în pensie, a executat cântările de la Liturghie, cu multă pricepere și destoinicie, ceea ce servește spre laudă, atât conducătorului, cât și membrilor acestei tinere Reuniuni române de cântări.

După finirea serviciului divin, toți membrii Reuniunii și oaspeții străini, peste 100 la număr, ne-am îndreptat, în frunte cu muzica pompierilor de acolo, la ospitala masă a părintelui Domide, după care, pe la orele 10 a. m., membrii Reuniunii, în frunte cu muzica și cu comitetul său, în ordine exemplară, au plecat spre școala confesională unde urma să se țină ședința. Prin piață, pe unde treceam, publicul enorm ne aclama, asemenea de prin ferestrele edificiilor, dovadă aceasta, că învățătorii români, adunați acolo din toate unghiurile comitatului, erau oaspeții bineveniți nu numai ai preotului, ai învățătorului și ai inteligenței de acolo, ci oaspeții aleși ai întregului popor.

Reuniunea „Mariana” - Rodna, 24 octombrie 1900 st. n.

Ședințele Reuniunii s-au început la orele 10 a. m. sub prezidenția vicepreședintelui Ignațiu Seni, învățător la școala fundațională din Năsăud, autorizat la aceasta din partea Reverendisimului Domn vicar dr. Ioan Pop, președintele Reuniunii, silit din cauze de morb a absentă.

În decursul ședinței, care s-a deschis prin o frumoasă vorbire din partea președintelui, s-au pertractat obiectele puse în programă, și anume, alegerea de comisiuni: pentru verificarea protocolului, pentru criticarea prelegerilor practice, pentru înscrierea de membri noi; s-a citit apoi raportul anual despre activitatea Reuniunii, raportul casierului, raportul comisiunii censurătoare, în fine s-a ținut o prelegere practică din istorie prin Silvestru Mureșan, învățător în Rodna Veche, despre „Bela al IV-lea și venirea tătarilor”, prelegere, care din toate punctele de vedere, a fost o prelegere-model.

La ora 1 după amiază, ridicându-se ședința, se anunță prin președinte continuarea ei pentru a doua zi, luni dimineața, la ora 8. Urmând după aceasta banchetul, la care a luat parte, pe lângă membrii Reuniunii, și un public distins din afară, s-au ținut acolo o mulțime de toaste alese: pentru Maiestatea Sa Împăratul și Regele nostru, pentru episcopul de Gherla, pentru vicarul de la Năsăud, președintele Reuniunii, pentru inspectorul școlar regesc, pentru învățătorime, pentru preoțime, pentru comitetul aranțator, pentru oaspeți, etc.

Buna dispoziție, veselia, după o muncă atât de intensivă, după o zi atât de rodnică în lucrări bune și folositoare, se citea pe fețele tuturor. La mărirea veseliei generale contribuia însă mult și muzica de țigani ce ne sta la dispoziție și care, în continuu, trăgeau frumoase cântece românești. Pe la ora 5 banchetul s-a sfârșit, oaspeții au început a se îndepărta rîd pe rînd, pentru ca, deseară la ora 8, să se revadă din nou în petrecerea aranțată de inteligența din Rodna, din incidentul adunării și în favorul reuniunii „Mariana”. Petrecerea aranțată în spațioasa sală a școlii confesionale, decorată anume pentru acest scop, a fost bine cercetată, succesul moral și material întrecând prevederile tuturor. Regret însă că nu sunt în plăcuta poziție a vorbi mai detaliat despre decursul acestei impozante petreceri românești, de care – din împrejurări independente de mine – a trebuit de astădată să mă lipsesc.

A doua zi, luni la ora 8, tot în sala școlii confesionale, s-a continuat ședința Reuniunii, urmând a se pertracta obiectele puse la ordinea zilei, și anume: s-au citit dizertații prin Teodor A. Bogdan, învățător în Bistrița, prin Nicolau Mihăeși, învățător în Salva, și prin Grigore Romanesi, învățător fundațional în Monor; iar dizertația lui Macedon Linul, învățător la școala fundațională din Năsăud, intitulată „Poziția învățătorului în societate, însuflețirea lui față de școală”, apoi dizertația lui Octavian Doci, învățător în Feldru, intitulată „Cum poate influența școala supra bunăstării materiale a poporului”, s-au desemnat a se citi în adunarea generală viitoare festivă de la Năsăud, când se va serba cu deosebită solemnitate și jubileul de 25 ani al reuniunii „Mariana”.

Urmând punctul 12 din programă: statorirea locului și timpului pentru adunarea generală viitoare, s-a ales cu unanimitate Năsăudul, centru și sediul Reuniunii, locul unde este sfântul mormânt al aceluia, al cărui nume îl poartă cu mândrie reuniunea noastră, mormântul fericitului învățător și vicar de pie memorie, Ioan Marian.

Venind la ordinea zilei punctul ultim din programă: alegerea biroului Reuniunii, adunarea generală, în urma propunerii comisiunii candidate, alege prin aclamație și cu unanimitate următorul birou, compus din următoarele persoane, și anume: dr. Ioan Pop – președinte, Ignațiu Seni – vicepreședinte, Clement Grivase – secretar primar, George Mihalca – secretar secundar, Antoniu Hangea – căsar, iar Macedon Linul – controlor și bibliotecar al Reuniunii. Membrii din birou sunt după statute, ex offo¹, totodată și membri ai comitetului. Pe

¹ Din oficiu (expresie latină).

Reuniunea „Mariana” - Rodna, 24 octombrie 1900 st. n.

lângă aceștia s-au ales 9 membri și în comitetul Reuniunii.

Cu acestea terminându-se programa, președintele, prin o frumoasă și acomodată vorbire și între nesfârșite urale de „să trăiască”, în cheie ședința, mulțumind oaspeților prezenți, în general, și părintelui Domide, în special, pentru viul interes și dragostea cu care au urmărit și îmbrățișat cauzele învățătorimii și, astfel, cauzele învățământului poporal.

Sfârșindu-se astfel și ședința a doua, pe la ora 1 după amiază, ne-am depărtat cu toții, ducând cu noi amintirea unor zile plăcute, ce neșterse vor rămâne în sufletele noastre.

La revedere însă, iubiți și stimați colegi și membri ai reuniunii, la revedere la vară, la adunarea generală de la Năsăud, la serbarea jubileului de 25 ani al scumpei noastre Reuniuni.

La revedere!¹

RODNA VECHE, vedere panoramică

Carte poștală nedată, necirculată

(Colecția Cornel Rusan)

¹ *Foia Poporului*, Sibiu, Anul VIII, 1900, nr. 43, p. 508 (articolul este semnat cu pseudonimul L).

De la Năsăud

Agitațiile electorale sunt în toiul lor. În tot locul unde clubul comitatens și conferința națională și-au unit părerile în ce privește persoana candidatului național, candidatul și-a și început turneul electoral. La noi, însă, conducătorii naționali dorm. Dar în schimb lucrează cu toate aparatele posibile gheșeftarii candidatului fără principii și program, Csokán János¹.

Ca să fim în clar cu chestiunile ce zilnic se dezbat cu enervare pe la noi și ca să demascăm lumii românești mijloacele cu care bonvivanții² csokaniști³ se fălesc și demoralizează ținutul, ne luăm voie de a da în vileag următoarele:

Zic: „Conferința națională ținută la Sibiu a hotărât și a luat în unanimitate la cunoștință cum că Csokán János este omul partidului și că pentru serviciile foarte mari aduse deputaților naționaliști în sesiunea trecută să nu i se pună contracandidat”.

Nu știm ce să zicem, ba nici ce să le răspundem părăsiților csokaniști, deși suntem ferm convinși că deputați naționaliști nu au putut admite în sânul lor pe un renegat vândut de suflet, iar conferința națională nu a putut aproba purtarea de hermafrodit politic al lui Kalapács János⁴. Dacă acestea s-ar fi întâmplat, precum susțin și le divulgă cei vreo 20 de lingăi cu principiul vieții ca și a conducătorului lor „Mănâncă, bea, trăiește bine de pe cine poți”, atunci, la tot cazul, toți membrii conferinței sunt alți oameni, dar de aceleași principii ca și trabantul de Csokán.

Și dacă toată suflarea românească, cu Vodă Carol în frunte, ar zice și susține că pestilențialul de Csokán e om întreg moral politic nu primim acel atestat deoarece noi românii din acest ținut avem să-i dăm atestatul nefalsificat de om fără principii și slugă tuturor guvernelor, căci numai noi îl cunoaștem și-l putem judeca.

Ca să ilustrăm această afirmație, scriem următoarele:

1. La alegerile trecute, votând toți prietenii, de obligații, notarii și oficialii români și cu 8 voturi țărănești din satul natal a lui Csokán János, a ajuns abia la 76 de voturi românești.

Intercalez aici mărturisirea caracteristică a pretorului Vertic spuse cu vreo săptămână mai înainte „că și acei 8 țărani din Mocod – satul natal a lui Csokán – încă au mers la urnă cu lacrimi în ochi de și-au dat votul pentru omul guvernului și dacă ar fi umblat cineva după el nu i-ar fi putut sili să voteze cu Csokán” pe lângă toată presiunea și autoritatea domnului pretore Vertic.

2. În săptămâna trecută s-a scris o listă din partea năsăudenilor și s-a trimis la comitetul electoral cu rugarea ca, necondiționat, să ne puie candidat național, pe dr. Onișor sau, dacă domnia sa nu poate să primească, candidatura la care nu ne-am aștepta – atunci comitetul electoral să desemneze pe oricare alt bărbat valoros ca candidat național la Năsăud.

Momentele care le-am trăit cu ocazia subscrierii vor rămâne etern neșterse în sufletele noastre.

Am fost emoționați până la lacrimi. Ne-a plâns sufletul cu duiosie și ni s-a sfâșiat inima de jale pentru sărmanul nostru popor oropsit când am văzut atâta deznădejde și scârbă față de conducătorii năsăudeni, ne-am mângâiat și am prins curaj când am gustat din însuflețirea lui

¹ Este vorba de profesorul Ioan Ciocan.

² Veseli, cheflii.

³ Aderenții lui Ioan Ciocan.

⁴ Ioan Ciocan.

De la Năsăud

pentru cauza sfântă națională.

„Doamne, Doamne, că rău ne-ai mai bătut!” – auzai exclamând aproape pe fiecare. „N-avem pe nimeni în acest ținut afurisit și dat pradă lui Csokán care să ne deie un sfat, o povață, ca să fim și noi în rândul celorlalți români cinstiți. Suntem ca vita de la ham. Evreii ne sug zece piei, domnii rîd, se tăvălesc în plăți grase, iar unгурul ne mănîncă avutul de la Dorna până la Cluj”. Câtă revoltă sufletească în aceste cuvinte!

Un moșneag grănicer, albit de vremuri, ne întrebă, cu o limbă stoică: „Oare n-ar fi mai bine, d-lor, să-l pușc pe Csokán, să ne scăpăm de el. Și așa sunt om bătrân, azi-măine o să mor, să-mi închid ochii mîngâiat cel puțin c-am scăpat pe faloșii grăniceri de dracul ținutului?”

Șiroaie de lacrimi inundă apoi fața zbârcită de vreme a bătrânului.

Nu bade Ioane! Nu! Să ne scăpăm de el, da! O să zicem și noi cu toți. să-l trîntim numai la alegeri, c-apoi i-a apus steaua totdeauna. Fuge de rușine în iad. O rază de speranță licărește în ochii negri ai bătrânului și buzele-i tremurînde îngână: „De-ar da bunul Dumnezeu”!

Și cam am așa am pățit-o în tot locul unde am umblat cu lista pentru a aduna subscrieri.

Atâta devotament și abnegație pentru cauza sfântă națională nu-i de admirat? Acești țărani treziți la conștiința națională. Aceste nobile inimi nu sunt vrednice de o soartă mai bună. Nu cred că asemenea cazuri și atâta însuflețire să se fi mai manifestat vreodată în orișicare cerc românesc cum se manifestă în acest ținut.

Cînd, în 1906, s-a dat prima luptă între un candidat cu programul „îngrășării burții” și cu un candidat naționalist – între Csokán și Onișor.

Acesta din urmă a căzut cu o minoritate disparentă de 48 voturi. Cauza căderii a fost, pe deoparte lipsa de agitație, iar ca urmare a acesteia rămînerea acasă a celor peste 100 de voturi naționaliste țărănești, pe de altă parte frica care a cuprins în inimile celor slabi, cu deosebire a năsăudenilor, vîzându-se față în față ce nerodul năsăudean Csokán János.

E interesant să fi văzut cum unii dintre domnii năsăudeni, prietenii și obligații lui – mai bine au simulat morburi și nebunie, iar alții au fugit din Năsăud decât să voteze cu mandatul lor și le-a pierit urma din Năsăud. Dar și acești puțini, slabi de înger, s-au îndreptat și la viitoarele alegeri vor fi cu toți în tabăra naționalistă și așa o cădere a unui candidat național e exclusă, e imposibilă.

Avem speranță că și chiar acei oameni cu un trecut politic foarte frumos și cu influență mare în cerc, cum e: Șotropa, Pletosu, dr. Ciuta, dr. Pahone, dr. Tanco, etc., nu vor mai sta de astădată cu mâinile în sân ca în trecut, ci își vor concentra toată autoritatea pentru reușita candidatului național, fie acela oricine ar fi.

Judecăm și zicem, că dacă în un cerc cum e al Năsăudului – care nu are o majoritate românească de mii de voturi ca alte cercuri românești – pacostele ținutului, cu dr. David în frunte, nu au fost în stare să rupă din voturile sosite la alegeri decât numai 8 voturi țărănești, atunci acest ținut se vede că are maturitate politică și merită să-și aibă reprezentantul în casa țării. Rugăm onoratul comitet electoral, în numele nostru al dezmoșteniților, de a ne pune candidat național cu deviza aspirațiilor a celor 3 milioane de români¹.

¹ *Tribuna*, Sibiu, Anul XIV, 1910, nr. 84, p. 6-7 (articolul poartă semnătura *Mai mulți grăniceri*).

TABLOU NOMINAL

cu locuitorii români din comuna Tiha Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Conform statisticii care a fost realizată de Societatea „ASTRA” din Sibiu la câțiva ani după terminarea războiului¹, Tabelul Nominal cu toți combatanții care au participat la Primul Război Mondial din localitatea Tiha Bârgăului a fost întocmit de către primarul comunal Gavril Rus, notar (?), protopopul Ion Dologa și plugarul Ion Dologa G (?) la 9 februarie 1922². În anii Primului Război Mondial (1914-1918) au fost mobilizați în Armata austro-ungară 316 de bărbați din localitatea Tiha Bârgăului, toți economi (s-a strecurat o mică greșeală, la poziția 65 nu este trecut nici un nume).

Din totalul de 316 de bărbați:

- au murit pe câmpul de luptă: 52.
- morți în temniță, în pribegie, în spital, în urma bolilor și rănilor: 5.
- au fost dați dispăruți: 19.

În urma lor au rămas:

- 13 văduve
- 52 orfani.

S-au întors acasă:

- Deplin sănătoși: 170.
- Invalizi: 19.
- Răniți, bolnavi, dar deveniți sănătoși: 51.

Din punct de vedere al gradelor militare avem următoarea situație:

- Soldați: 282
- Fruntași: 8
- Caporali: 12
- Sergenți: 9
- Plutonier: 4
- Plutonier-major: 1

Combatanții din Tiha Bârgăului au fost decorați cu un total de 36 medalii: 5 medalii de Argint clasa a II-a, 18 Medalii de Bronz și 13 cu Medalia Crucea Carol.

¹ Arhivele Naționale Sibiu, *Fond Astra - Tablou nominal despre locuitorii români care au luat parte la războiul din anii 1914-1918, județul Năsăud, comuna Tiha Bârgăului*, ff. 123-128 (f.-v.). Despre aceste documente din Fondul Astra au mai scris: Andreea Dăncilă Ineoan, *Investigând Primul Război Mondial din perspectiva unei anchete interbelice*, în „Astra Sabesiensis”, Sebeș, 2016, nr. 2, pp. 193-202; Ioan Popa, Laurențiu Toma, Tetiana Popa, *Românii din comitatele Sălaj, Sibiu și Solnoc-Dăbâca în Primul Război Mondial*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2019, 323 p.; Tetiana Popa, Laurențiu Toma, Victor Sibianu, Rafael Țichindeleanu (coordonator Ioan Popa), *Românii din comitatele Bistrița-Năsăud, Ciuc, Mureș-Turda, Odorhei, Târnava Mare, Târnava Mică, Trei Scaune și Turda Arieș*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2019, 566 p.; Alexandru Bucur, Vasile Mărculeț, *Participarea românilor din fostul județ Timiș-Torontal la Primul Război Mondial*, în „Revista Bistriței”, Cluj-Napoca, Editura Accent, XXXIII/2019, pp. 101-123.

² Până acuma am transcris în tabele numele tuturor participanților din toate comunele, dar începând cu comuna Tiha Bârgăului am publicat tabelele în facsimil deoarece riscam să scriu numele greșit. Cei din localitate își vor da seama de numele fiecăruia.

TABLOU NOMINAL
 cu soarta locuitorilor români din comuna Tiha Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 și urmările sale

Județul: *Pistrișu Nagant* Comuna: *Bârgăușica*
 Plasa: *Stad.* Poporațiunea română: *2898* suflete.

103

Tablou nominal

despre locuitorii români, cari au luat parte la războiul din anii 1914—1918

Númerul curent	Numele și pronumele	Născut în comuna	Ocupațiunea civilă	Gradul avut la miliție	A fost decorat cu medalia	A luat parte la mișcările impuse de război			Soarta îndurată în timpul războiului					Observare					
						Chiamat fiind	la front	în urma bolilor sau rănilor	a fost refugiat	mort pe câmpul de luptă	mort în temniță, în exil, în urma bolilor sau rănilor	S'a reințors acasă	ca invalid		rănit, bolnav, însă în prezență e sănătos	dispărut	văduvă	númerul orfanilor	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	
1	<i>Ionca Simion</i>	<i>Pistrișu Nagant</i>	<i>comuna</i>	<i>Soldat</i>	<i>Carul Carol</i>	<i>F</i>	<i>/</i>												
2	<i>Pion Todor</i>	"	"	<i>Corpaul</i>	<i>Pion</i>	<i>/</i>						<i>/</i>							
3	<i>Pap Valeriu</i>	"	"	<i>Soldat</i>	<i>S</i>	<i>/</i>													
4	<i>Fecan Vasile</i>	"	"	"	"	<i>/</i>						<i>/</i>		<i>/</i>					
5	<i>Gongitu Mihail</i>	"	"	"	<i>Pion</i>	<i>/</i>								<i>/</i>					
6	<i>Heloga George</i>	"	"	<i>Tractor</i>	<i>Pion</i>	<i>/</i>						<i>/</i>							
7	<i>Pionca Todor</i>	"	"	<i>Soldat</i>	"	<i>F</i>	<i>/</i>												
8	<i>Ilie Todor</i>	"	"	<i>Tractor</i>	<i>S</i>	<i>/</i>						<i>/</i>							
9	<i>Obstantin</i>	"	"	<i>Soldat</i>	<i>S</i>	<i>/</i>													
10	<i>Simion</i>	"	"	"	<i>Carul Carol</i>	<i>/</i>								<i>/</i>	<i>/</i>				
11	<i>Pardacu Dumitru</i>	"	"	<i>Tractor</i>	"	<i>/</i>								<i>/</i>					
12	<i>Miron Dumitru</i>	"	"	<i>Soldat</i>	"	<i>/</i>								<i>/</i>					
13	<i>" Ioson</i>	"	"	"	"	<i>/</i>								<i>/</i>					
14	<i>Taban Vasile</i>	"	"	"	"	<i>/</i>								<i>/</i>					
15	<i>Miron Vasile</i>	"	"	"	"	<i>/</i>								<i>/</i>					
16	<i>Popa Blănde</i>	"	"	<i>Tractor</i>	"	<i>/</i>								<i>/</i>					
17	<i>Talpas Vasile</i>	"	"	<i>Soldat</i>	"	<i>/</i>								<i>/</i>					
18	<i>" Ioson</i>	"	"	"	"	<i>/</i>								<i>/</i>					
19	<i>" Nicolae</i>	"	"	"	"	<i>/</i>									<i>/</i>	<i>/</i>	<i>5</i>		
20	<i>Tomona Ioson</i>	"	"	"	"	<i>/</i>									<i>/</i>	<i>/</i>	<i>5</i>		
21	<i>Dochie Todor</i>	"	"	"	"	<i>/</i>				<i>/</i>							<i>X</i>	<i>5</i>	
22	<i>George Mucedon</i>	"	"	"	"	<i>/</i>							<i>/</i>						
23	<i>" Todor</i>	"	"	"	"	<i>/</i>							<i>/</i>						
24	<i>" George</i>	"	"	"	"	<i>/</i>									<i>/</i>				
25	<i>Miron Todor</i>	"	"	"	"	<i>/</i>				<i>/</i>									
									23	2									
											2								
												2							
													13						
														3					
															4				
																2			
																	15		

TABLOU NOMINAL
cu soarta locuitorilor români din comuna Tiha Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 și urmările sale

1	2	3	4	5	6	A luat parte la mișcările impuse de război				Soartea îndurată în timpul războiului				în urma de cedutului sau dispărutului a rămas		19	
						Chiamat fiind		a fost refugiat		mort pe câmpul de luptă		S'a reintors acasă		17	18		
						7	8	9	10	11	12	13	14				
26	Popere George	Popere	Popere	Soldat	Prova	2	2	-	-	2	-	2	3	4	2	15	
27	Pavelaon Gheorghe	"	"	"	"	/						/					
28	Princis Pavel	"	"	"	"	/						/					
29	Lucin Gheorghe	"	"	"	"	/			1								
30	Lucin Todor	"	"	"	"	/						/					
31	Lucin Gheorghe	"	"	"	"	/						/					
32	Princis Gheorghe	"	"	Furcă	"	/						/					
33	Lucin Todor S.	"	"	Soldat	"	/			1							3	
34	Princis Petre	"	"	Furcă	"	/						/					
35	Lucin Ilie	"	"	Soldat	"	/						/					
36	Lucin Gheorghe Ilie	"	"	"	"	/						/					
37	Popa Dumitru	"	"	"	"	/						/					
38	Princis Dumitru	"	"	Furcă	"	/						/					
39	Princis Dumitru	"	"	Soldat	"	/						/					
40	" Mățăi	"	"	"	"	/						/					
41	Princis Grigore	"	"	"	"	/						/					
42	Princis Toma	"	"	"	"	/						/					
43	Princis Lucian	"	"	"	"	/						/					
44	Princis Gheorghe	"	"	"	"	/						/					
45	Princis Vasile	"	"	"	Princis I. Bănuș	/						/					
46	Princis Constantin	"	"	"	"	/						/					
47	Princis George	"	"	"	Princis	/						/					
48	Princis Gheorghe	"	"	"	Princis	/						/					
49	Princis George	"	"	"	Princis	/						/					
50	Princis Nicolae	"	"	"	"	/						/					
51	Princis Nicolae	"	"	"	"	/						/					
52	Princis Gheorghe	"	"	"	"	/						/					
53	Princis Ilie	"	"	"	"	/						/					
54	Princis Constantin	"	"	"	"	/						/					
55	Princis Constantin	"	"	"	"	/						/					
						58	2	-	-	4	-	5	30	7	8	2	18

TABLOU NOMINAL
 cu soarta locuitorilor români din comuna Tiha Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 și urmările sale

Numărul curent	Numele și pronumele	Născut în comuna	Ocupația civilă	Gradul avut în miliție	A fost decorat cu medalii	A luat parte la mișcările impuse de război				Soarta îndurată în timpul războiului				In urma decesului sau dispariției a rămas	Observare			
						Chiamat fiind				S'a reîntors acasă								
						7	8	9	10	11	12	13	14			15	16	17
56	Păunescu Nicolae	Tiha	acruș	Soldat	Crucă Carol	37	2	-	-	4	-	5	30	7	8	2	18	
57	Tanca George	"	"	"	"	/								/				
58	Păunescu Simion	"	"	"	"	/								/				
59	" " George	"	"	"	Crucă Carol	/								/				
60	Opanda Grigore	"	"	"	"	/								/				
61	Albu Ioson	"	"	"	"	/								/				
62	Albu Simion	"	"	"	"	/								/				
63	Păucă Tudor	"	"	"	"	/								/				
64	Păunescu Ion Op.	"	"	"	Crucă Carol	/								/				
65	" " "	"	"	"	"	/								/				
66	Păucă Tudor	"	"	"	"	/								/				
67	Păunescu Constantin	"	"	"	"	/								/				
68	Clăușan Grigore	"	"	"	"	/								/				
69	Furca Nicolae	"	"	"	"	/								/				
70	Tanca Larion	"	"	"	"	/								/				
71	Șolova Macarie	"	"	"	"	/								/				
72	Păunescu Grigore	"	"	"	"	/								/				
73	Păucă Tudor	"	"	"	"	/								/				
74	" " George	"	"	"	"	/								/				
75	Șolova Petre	"	"	Soldat	"	/								/				
76	Păunescu Dumitru	"	"	"	"	/								/				
77	Clăușan Ștefan	"	"	Plutonier	Crucă Carol	/								/				
78	Păucă Macarie	"	"	Corpul	Crucă Carol	/								/				
79	Clăușan Nicolae	"	"	Soldat	"	/								/				
80	Păunescu George	"	"	"	"	/								/				
81	Păucă Petre	"	"	"	"	/								/				
82	Păunescu Vasile	"	"	"	"	/								/				
83	Păucă Ilie	"	"	"	"	/								/				
84	Clăușan Macarie	"	"	"	Proru	/								/				
85	Ilie Ștefan	"	"	"	"	/								/				
86	Păucă Gavril	"	"	"	"	/								/				
						81	4	-	-	4	-	7	37	23	13	2	18	

TABLOU NOMINAL
cu soarta locuitorilor români din comuna Tiha Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 și urmările sale

Numărul curent	Numele și pronumele	Născut în comuna	Ocupațunea civilă	Gradul avut la miliție	A fost decorat cu medalia	A luat parte la mișcările impuse de război				Soarta îndurată în timpul războiului						Observare	
						Chiamat fiind		a fost refugiat		mort pe câmpul de luptă		S'a reintors acasă		în urma de-cedatului sau dispă-rutului a rămas			
						7	8	9	10	11	12	13	14	15	16		17
87	Pop Danila	Tiha	secom	Soldat	-	87	4	-	4	7	37	23	13	2	18		
88	" Gavril	"	"	"	-	/					1						
89	" Macarie	"	"	"	-	/						1					
90	" Torigil	"	"	"	-	/						1					
91	Popa Ion	"	"	"	-	/			/					1	2		
92	" Todor	"	"	"	-	/			/								
93	" Niculae	"	"	"	-	/			/						3		
94	Elie Ion	"	"	"	-	/						1					
95	Marcan George	"	"	"	-	/						1					
96	Lucan Grigore	"	"	"	-	/						1					
97	Elie Dumitru	"	"	"	-	/			/					1	1		
98	Mouca Ion	"	"	"	-	/						1					
99	George Mihail	"	"	"	-	/						1					
100	Pop Niculae	"	"	"	-	/								1	1		
101	Folaga Todor	"	"	Corpul	-	/			/								
102	Popa Ion	"	"	soldat	-	/						1					
103	" George	"	"	"	-	/			/					1	1		
104	George Danila	"	"	"	-	/								1			
105	Pelei Macarie	"	"	"	-	/								1			
106	Ion Ion	"	"	"	-	/								1			
107	" Petre	"	"	Plutonier	-	/								1			
108	" Mihail	"	"	Soldat	-	/								1			
109	Ioana Danila	"	"	"	-	/								1			
110	Nemes "	"	"	"	-	/								1			
111	Halka Ion	"	"	"	-	/								1			
112	Ioana Mihail	"	"	"	-	/			/						1	1	
113	Gabi Gavril	"	"	"	-	/			/								
114	Lucian Grigore	"	"	"	-	/			/						1	4	
115	Ion Todor V.	"	"	"	-	/								1		@ file.	
116	Georgeta Ion et.	"	"	"	-	/								1			
							111	4	-	14	-	8	39	38	15	7	31

Tip. "Ardealul", Cluj, 911-21.

TABLOU NOMINAL

cu soarta locuitorilor români din comuna Tiha Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 și urmările sale

Județul: *Risriva Neamt* Comuna: *Borgholea*
 Plasa: *Tra. d. -* Poporațiunea română: ²¹⁷⁰ suflete.

924

Tablou nominal

despre locuitorii români, cari au luat parte la războiul din anii 1914—1918

Numărul curent	Numele și pronumele	Născut în comuna	Ocupațiunea civilă	Gradul avut la miliție	A fost decorat cu medalia	A luat parte la mișcările impuse de război		Soartea îndurată în timpul războiului					In urma decesului sau dispărutului și rămasii		Observare			
						Chiamat fiind	a fost refugiat	S'a reîntors acasă	S'a reîntors acasă		numărul orfanilor							
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
117	Georgiu Ilean	<i>Borgholea</i>	comune	Soldat	-	/	-	-	14	-	-	8	39	31	25	7	31	
118	Șut George V.	"	"	"	-	/												
119	Borza Costan	"	"	"	-	/												
120	Naldovan Dumitru	"	"	"	-	/												
121	Cursari Petre	"	"	"	-	/												
122	Hauganul Grigore	"	"	"	-	/												
123	Licatus Petre	"	"	"	-	/												
124	" Ilean	"	"	"	-	/												
125	Șut Dumitru	"	"	"	-	/												
126	Sologa Ios	"	"	"	-	/												
127	Șut Leau	"	"	"	Opornic	/												
128	Purubulea Ios	"	"	"	Cuca Carol	/												
129	Popo Ios	"	"	"	"	/												
130	Șut Ilean	"	"	"	-	/												
131	Borza Ios	"	"	"	Opornic	/												
132	Lianca Dumitru	"	"	"	-	/												
133	Elio Dumitru	"	"	"	Cuca Carol	/												
134	Popo Gavril	"	"	"	-	/												
135	Popo Macedon	"	"	"	-	/												
136	Șut Ios F.	"	"	"	Popornic	-	/											
137	Șut Ios	"	"	"	Soldat	-	/											
138	Șut Costan	"	"	"	-	/												
139	Iordan Vasile	"	"	"	-	/												
140	Marian Macedon	"	"	"	-	/												
141	Haugan George	"	"	"	-	/												
						136	4	-	14	-	10	44	56	15	7	31		

TABLOU NOMINAL
cu soarta locuitorilor români din comuna Tiha Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 și urmările sale

Numărul curent	Numele și prenumele	Născut în comuna	Ocupația civilă	Gradul avut la miliție	A fost decorat cu medalia	A luat parte la mișcările impuse de război			Soartea îndurată în timpul războiului					Observare			
						Chiamat fiind	a fost refugiat	mort pe câmpul de luptă	S'a reîntors acasă								
									în urma bolii sau rănilor	în urma rănilor sau bolii	deplin sănătos	dispărut	văduv				
8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19						
142	Tălcuța Micașel	Tiha	omernic	Soldat	-	136	4	-	10	-	70	94	56	75	7	31	
143	Popo Jacula	"	"	"	-	/											
144	" Virgil	"	"	Corpul	Proru	/											
145	Ant Petru	"	"	Soldat	-	/											
146	" Larisac	"	"	"	-	/											
147	Porta Toder	"	"	Sergent	Proru	/											
148	" Mircea	"	"	Soldat	-	/											
149	Sties Toder	"	"	"	Proru	/											
150	Porta Jucor	"	"	"	-	/											
151	Trăimăș Jucor	"	"	"	-	/											
152	Jucor Micalae	"	"	Corpul	-	/											
153	Jucor Jucor	"	"	Soldat	-	/											
154	" Stefan	"	"	"	-	/											
155	Jolova Micalae	"	"	"	-	/											2
156	Spărticșen Filip	"	"	"	-	/											
157	Francia Vasile	"	"	"	-	/											
158	Sarucă Jucor	"	"	"	-	/											
159	Taluta Micalae	"	"	"	Coral Cucu	/											
160	Tardău Costăci	"	"	"	Proru	/											
161	Opac Micalae	"	"	"	-	/											
162	Prin Spăcșen	"	"	"	-	/											
163	Prinbuda Leon	"	"	"	-	/											
164	Tancu Toder	"	"	"	-	/											
165	Palau Petru	"	"	"	-	/											
166	Caluța Jucor	"	"	Trupu	Proru	/											
167	Sarucă Toder	"	"	Soldat	-	/											
168	Andreea Ilie	"	"	Corpul	Corpul	/											
169	Porcu Jucor	"	"	Soldat	-	/											
170	Turca Toder	"	"	"	-	/											
171	Dăgocău Jucor	"	"	Sergent	Sergent	/											
						166	4	-	16	-	11	51	72	19	10	33	

TABLOU NOMINAL
cu soarta locuitorilor români din comuna Tiha Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 și urmările sale

Numărul curent	Numele și prenumele	Născut în comuna	Ocupațiunea civilă	Gradul avut la miliție	A fost decorat cu medalia	A luat parte la mișcările impuse de război										Soartea îndurată în timpul războiului			În urma de-cedatului sau dispa-rutului a rămas		Observare
						Chiamat fiind		a fost refugiat		mort pe câmpul de luptă		S'a reîntors acasă		dispărut	văduv	numărul orfanilor					
						7	8	9	10	11	12	13	14				15	16	17	18	
172	Tăbăc Grigore	Tiha com.	Soldat			166	4	-	-	76	-	11	51	74	19	10	33				
173	Sut Vasile Filip	"	Caporal			/						/									
174	Langau Niculae	"	Plutonier	Prumn		/						/									
175	Sociu Todor	"	Soldat			/						/									
176	Tascau Raute	"	"			/						/									
177	Jou "	"	"	Pruncușul		/						/									
178	Tascau Vasile	"	"	"		/						/									
179	Tascau Jou Grigore	"	"	"		/						/									
180	Cianca Jovan R.	"	"	Prumn		/						/									
181	"Julian "	"	"	"		/						/									
182	Tascau Jou Todor	"	"	"		/						/									
183	Sociu Todor	"	"	Prumn		/						/									
184	Tascau Dumitru	"	"	"		/						/									
185	Tascau Pătes	"	"	"		/						/									
186	Langau Niculae	"	"	"		/						/									
187	Sut Jocu	"	"	"		/						/									
188	Cianca Pracim	"	"	"		/						/									
189	Porcoja Jocu	"	"	"		/						/									
190	Sociu Jacob	"	"	"		/						/									
191	"Păfticiu	"	"	Prumn		/						/									
192	Tascau Dumitru	"	"	"		/						/									
193	Janda Jacob	"	"	"		/						/									
194	Pintican Dumitru	"	"	"		/						/									
195	"Grigore	"	"	"		/						/									
196	"Gavril	"	"	Plutonier Major	Legiut. I.	/						/									
197	"Jocu	"	"	Soldat		/						/									
198	Gongita Niculae	"	"	Caporal		/						/									
199	Langau Niculae M.	"	"	Soldat		/						/									
200	Pintican Todor	"	"	"		/						/									
201	Sut Niculae L.	"	"	"		/						/									
						196	4	-	-	201	5	11	51	92	19	10	33				

TABLOU NOMINAL
 cu soarta locuitorilor români din comuna Tiha Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 și urmările sale

Numărul curent	Numele și pronumele	Născut în comuna	Ocupațiunea civilă	Gradul avut la miliție	A fost decorat cu medalia	A luat parte la mișcările impuse de război			Soarta îndurată în timpul războiului						Observare			
						Chemat fiind	la partea activă, ca soldat pe front	la partea rezervă, pentru serv. de comunicație sau mobilizat pe loc	pentru a fi arestat sau internat	a fost refugiat	mort pe câmpul de luptă	mort în lemnăsi, în eradic, în epilat, în urma boalei sau rănilor	S'a reintors acasă			dispărut	văduvă	numărul orfanilor
													ca invalid	rănit bolnav, însă în prezență e sănătos				
7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19						
202	Pionca, Ion Drăcula	Tiha	com.	Sergent	—	/	/	—	—	21	5	19	51	19	10	33		
203	Pruticau, Nicolae	"	"	Soldat	—	/	/	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
204	Sut, Liviu	"	"	"	—	/	/	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
205	Mouca, Vasile	"	"	Plutonier	—	/	/	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
206	Sarunca, Vasile	"	"	Soldat	—	/	/	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
207	Sut, Ilie	"	"	"	—	/	/	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
208	Sut, Ion Sidor	"	"	"	—	/	/	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
209	" Dănică "	"	"	"	—	/	/	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
210	" Burel "	"	"	"	—	/	/	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
211	Neves, Dumitru	"	"	"	—	/	/	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
212	" Macădoi	"	"	"	—	/	/	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
213	" Ion	"	"	"	—	/	/	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
214	" Măslăc	"	"	"	—	/	/	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
215	Sarunca, Toma Ion	"	"	"	—	/	/	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
216	Județ, Gheorghe	"	"	"	—	/	/	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
217	Stefan, Mihail	"	"	Cornet	—	/	/	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
218	Comăneș, Iulian	"	"	Soldat	—	/	/	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
219	Stefan, Clăudia	"	"	"	—	/	/	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
220	Iuca, Petre	"	"	"	—	/	/	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
221	Sarunca, Ion I.	"	"	"	—	/	/	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
222	Pionca, Dumitru	"	"	"	—	/	/	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
223	Pruticau, Vasile	"	"	"	—	/	/	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
224	Guguleț, Gheorghe	"	"	Sergent	—	/	/	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
225	Ionica, Ion	"	"	Soldat	—	/	/	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
226	" Șimășcu	"	"	"	—	/	/	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
227	Ion Pop, Șimășcu	"	"	"	—	/	/	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
228	Clorba, Ion	"	"	"	—	/	/	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
229	Jacob Pop, Șimășcu	"	"	"	—	/	/	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
230	Stefan, Șimășcu	"	"	Sergent	—	/	/	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
231	Sut, Macădoi, Vasile	"	"	Soldat	—	/	/	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
						219	11	—	—	29	5	12	51	113	19	10	33	

TABLON NOMINAL
 cu soarta locuitorilor români din comuna Tiha Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 și urmările sale

Județul: *Risizula Naraut* Comuna: *Prigotica* 4
 Plasa: *Srad.* Poporațiunea română ²⁵⁹² suflete.

Tablou nominal 126
 despre locuitorii români, cari au luat parte la războiul din anii 1914-1918

Numărul curent	Numele și pronumele	Născut în comuna	Ocupațiunea civilă	Gradul avut la miliție	A fost decorat cu medalia	A luat parte la mișcările impuse de război			Soartea îndurată în timpul războiului						Observare			
						Chiamat fiind		a fost refugiat	mort pe câmpul de luptă	S'a reîntors acasă		dispărut	văduvă	numărul orfanilor				
						în partea activă, ca soldat pe front	în partea sedentară, pentru serv. în condiții, sau mobilizat			ca invălit rănit, bolnav, însă în prezență e sănătos	deplin sănătos							
7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19						
232	Sut Jovan J.	Prigotica	croitor	Soldat	—	239	11	—	—	24	5	22	57	114	14	20	33	
233	Șurcil Toder	"	"	"	—	/								/				
234	Cianca Ilie J.	"	"	"	—	/				/								
235	Pruff Petre	"	"	"	—	/								/				
236	Cianca Jovan Filip	"	"	"	—	/								/				
237	Costali Ștefan	"	"	"	—	/								/				
238	Cianca Ilie et.	"	"	"	—	/								/				
239	Cianca Jovan Ilie	"	"	"	—	/				/								
240	Cianca Gavril	"	"	"	—	/								/				
241	Ilie Petre Simion	"	"	"	—	/				/								
242	Privariu Grigore	"	"	"	—	/								/				
243	Sarunca Jovan	"	"	"	—	/								/				
244	" Ștefan Jovan	"	"	"	—	/				/								
245	Cianca Petre	"	"	"	—	/				/								
246	Jovan Jovan	"	"	"	—	/								/				
247	Emil Sarunca	"	"	Corpul	—	/								/				
248	Jovan "	"	"	Soldat	—	/								/				
249	Peli Medar	"	"	"	—	/								/				
250	Cianca Jovan Ștefan	"	"	Ștefan	—	/						/						
251	Cianca Ștefan	"	"	Soldat	—	/				/								
252	Ciorca Ștefan	"	"	Ștefan	—	/								/				
253	Medar Simion	"	"	Soldat	—	/								/				
254	Ștefan Jovan	"	"	"	—	/								/				
255	Privariu Toder	"	"	"	—	/				/								
256	Ștefan Toder	"	"	"	—	/								/				
						244	11	—	—	36	5	13	51	130	19	10	33	

TABLOU NOMINAL
 cu soarta locuitorilor români din comuna Tiha Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 și urmările sale

Numărul curent	Numele și pronumele	Născut în comună	Ocupațunea civilă	Gradul avut la miliție	A fost decorat cu medalia	A luat parte la mișcările impuse de război				Soartea îndurată în timpul războiului						Observare	
						Chiamat fiind		a fost refugiat		mort pe câmpul de luptă		S'a reințors acasă		în urma de cedatului sau dispăruții și rămas			
						8	9	10	11	12	13	14	15	16	17		18
257	Tercoș Elie	Ohba	ecm	Soldat	-	244	11	-	36	5	43	57	130	19	40	39	
258	Clouca Simion	"	"	"	-	/			/								
259	Sacatuș Simion	"	"	"	-	/					/						
260	" Iacob	"	"	"	-	/							/				
261	" George	"	"	"	-	/							/			X	
262	" Rădu	"	"	"	-	/							/			X	
263	Clouca Al. Al. Al.	"	"	"	-	/							/			X	
264	Sacatuș George G.	"	"	"	-	/							/			X	
265	Georgea Iosif	"	"	Sergent	-	/							/			X	
266	Pavelaș Luca	"	"	Soldat	-	/					/						
267	" Iosif	"	"	"	-	/					/						
268	" Petre	"	"	"	-	/					/						
269	Al. Al. Al.	"	"	"	-	/			/								
270	Pavelaș George	"	"	"	-	/							/			X	
271	" Iosif	"	"	"	-	/			/								
272	" Constantin	"	"	"	Pravnic	/							/			X	
273	Georgea Pavel	"	"	"	Al.	/							/			X	
274	Pavelaș Vasile	"	"	"	-	/			/								
275	" Iosif	"	"	"	-	/			/						/	3	
276	" Nicolae	"	"	"	-	/					/						
277	Georgea Vasile	"	"	"	-	/							/				
278	Elie Dumitru	"	"	"	-	/							/				
279	Georgea Elie	"	"	"	-	/							/				
280	Pavelaș Iosif Iosif	"	"	"	-	/							/				
281	" Iosif Iosif	"	"	"	-	/							/				
282	" Iosif	"	"	"	-	/							/				
283	Georgea Dumitru	"	"	"	-	/							/				
284	" Iosif	"	"	"	-	/			/							3	
285	" Petre	"	"	"	-	/							/				
286	" Iosif	"	"	"	-	/					/						
						273	12	-	42	5	19	51	148	19	10	39	

TABLOU NOMINAL
 cu soarta locuitorilor români din comuna Tiha Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 și urmările sale

1	2	3	4	5	6	7				8					9		
						A luat parte la mișcările impuse de război				Soarta îndurată în timpul războiului						10	
						7	8	9	10	S'a reîntors acasă		dispărut		numărul orfanilor			
la partea activă, ca soldat pe front sau în serviciul administrației locale	ca voluntar sau mobilizat pe loc	se afla a fi arestat sau internat	a fost refugiat	mort pe câmpul de luptă	mort în temniță, în prigoană, în spital, în urma bolilor sau rănilor	ca invallid	rauit bolnav, însă în prezent e sănătos	deplin sănătos	dispărut	văduv							
287	Pavel Ivan	Tiha	comuna	Soldat	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	1
288	Pascariu Nicolai	"	"	"	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	1
289	Pavel Ivan	"	"	"	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	1
290	Curian Tudor	"	"	Sergent	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	1
291	Vitalian Tudor	"	"	Soldat	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	1
292	Tudor Solomon	"	"	"	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	1
293	Toru	"	"	"	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	1
294	Maiian Lavinia	"	"	"	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	1
295	Pavel Ivan Episcop	"	"	"	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	1
296	" Episcop	"	"	"	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	1
297	Tudor Tudor	"	"	"	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	1
298	Pascariu Ion Gavril	"	"	"	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	1
299	Borza Tudor	"	"	"	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	1
300	" Dumitru	"	"	"	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	2
301	" Ion	"	"	"	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	1
302	Valpas Ion D.	"	"	"	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	1
303	Clugau Luca	"	"	Corpul	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	1
304	Tonia Tudor	"	"	Soldat	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	1
305	Borza Luca	"	"	"	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	1
306	Rivis Cefor	"	"	"	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	1
307	Prunai Tarile	"	"	"	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	1
308	Reab Tudor	"	"	"	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	1
309	Mica Ion	"	"	"	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	1
310	Radu Tudor	"	"	"	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	1
311	Curian Vasile	"	"	"	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	1
312	Halata Grigoriu	"	"	"	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	1
313	Marcu Dumitru	"	"	"	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	1
314	" Stefan	"	"	"	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	1
315	Fofota Lavinia	"	"	"	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	1
316	" Dumitru	"	"	"	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	1
						303	12	-	-	51	5	19	51	168	19	13	52

108
Observare

TABLOU NOMINAL
 cu soarta locuitorilor români din comuna Tiha Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918 și urmările sale

1	2	3	4	5	6	A luat parte la mișcările impuse de război				Soartea îndurată în timpul războiului				în urma decesului sau dispariției răsunătoare		19		
						Chiamat fiind				S'a reintors acasă				17	18			
						7	8	9	10	11	12	13	14				15	16
317	Goșota Milai	Tiha	acruș	Salalet	—	1	—	—	—	51	5	14	51	16	10	13	52	
318	Pinzis Toder	"	"	"	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
319	Salagian Dumitru	"	"	"	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	

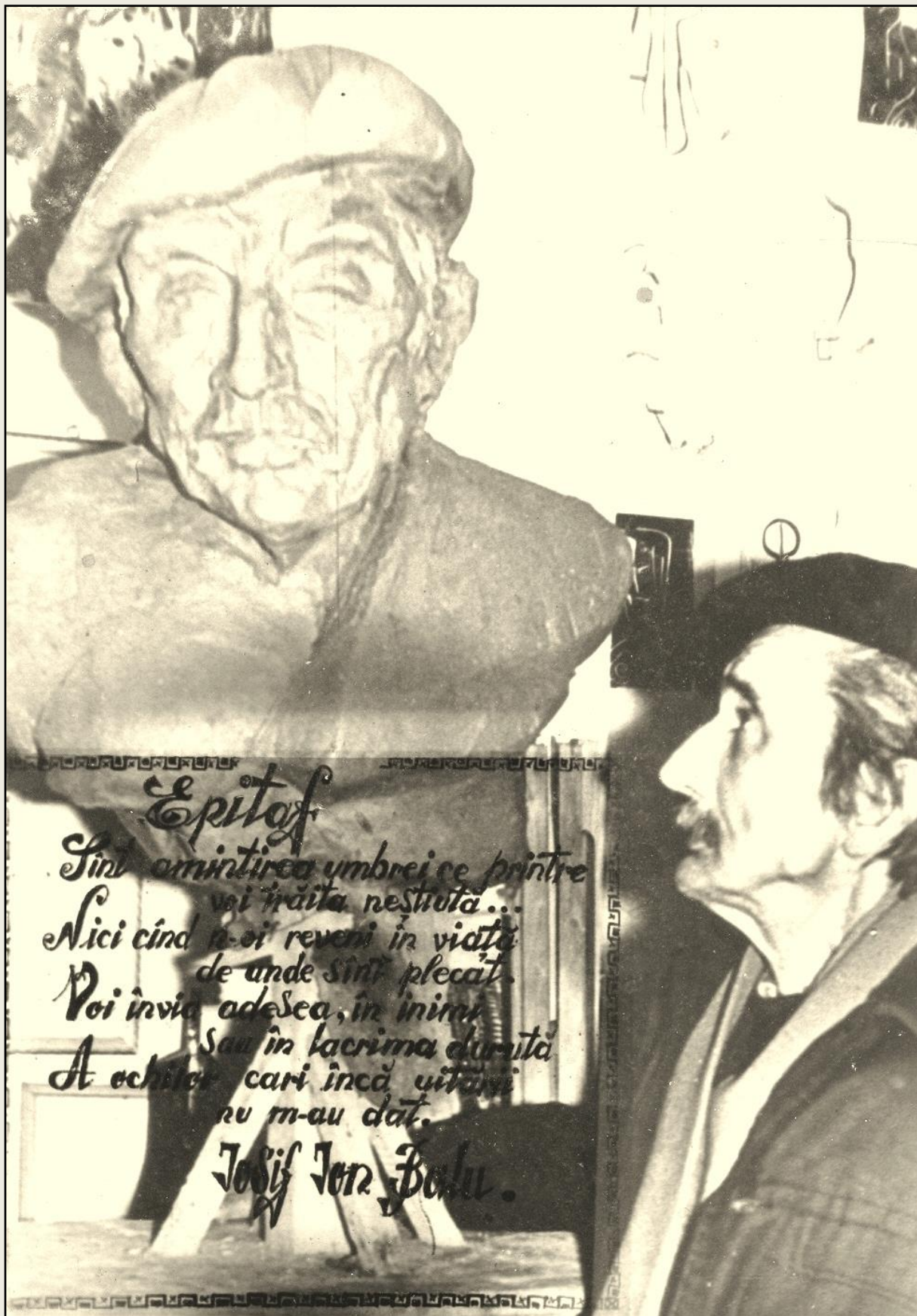
Forgotirea la 9 Februarie 1922.

Ju. Kullaiș
notar.

Ju. D. Loga
protopop.

Ju. D. Loga
plugar.

Dec. — 52
 Ind. — 5
 Mec. — 14
 Plug. — 51
 16
 10
 13
 52

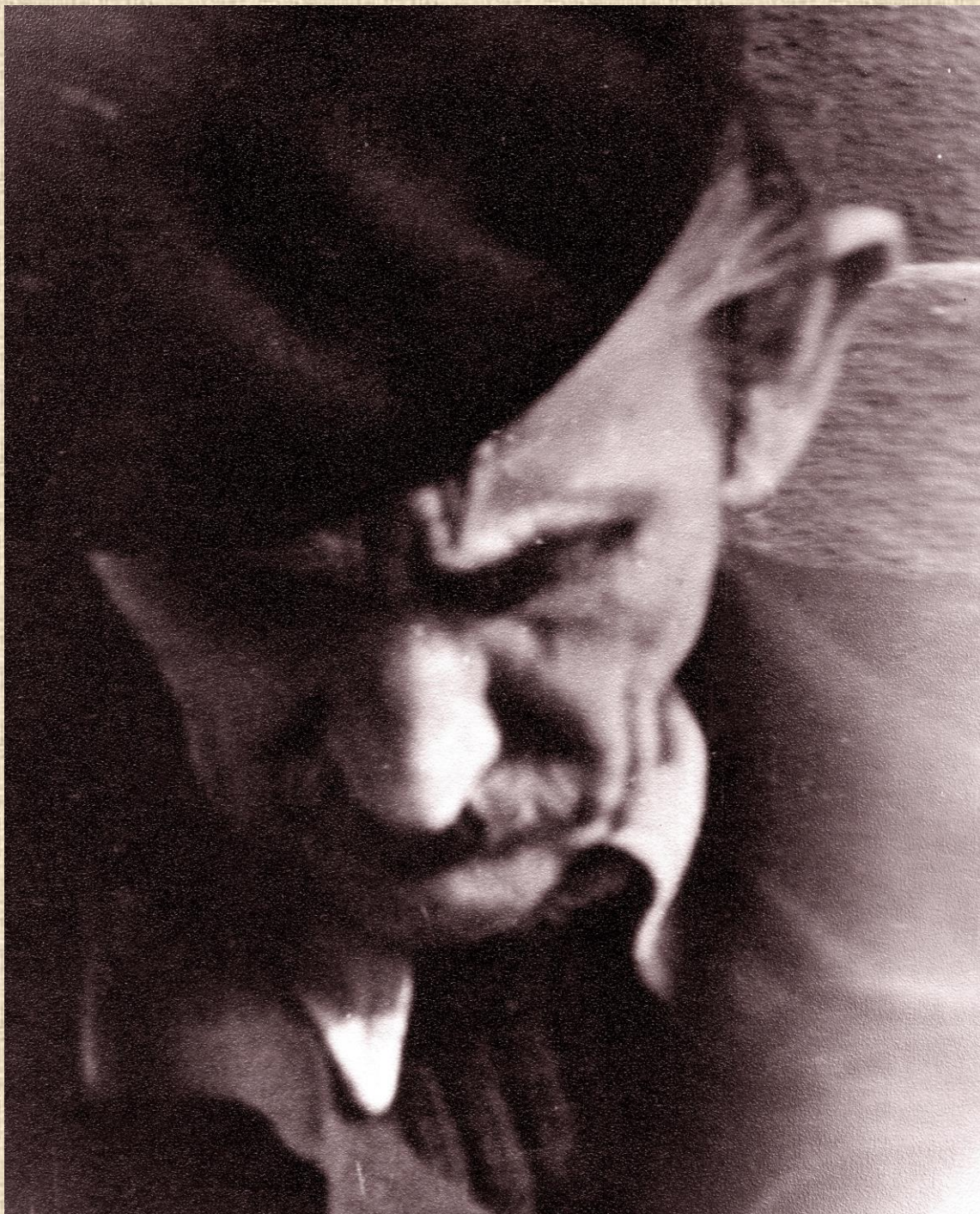

Epitaf

Sint amintirea umbrei ce printre
vai trãita nestrutã...
Nici cînd te-ai reveni în viață
de unde sint plecat.
Voi învia adesea, în inimă
Sau în lacrima durită
A ochilor cari încă uitării
nu m-au dat.

Ioșif Ier. Bocu.

**Revistă sprijinită și finanțată de:
CONSILIUL LOCAL SÂNGEORZ-BĂI
CENTRUL CULTURAL „JUSTIN SOHORCA” SÂNGEORZ-BĂI**

**ISSN 2285-8229
ISSN-L 2285-8229**